

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

X aastakäik.

Kr. 24/25/26.

Laupäeval, 30. juunil 1928.

Surija sõduri nägemus.

Kodanikud, olge isamaalased, võtke eeskju soomlastest.

Toetage ja eelistage ikkagi **omamaa tööstust**. Ei ole sugugi halvemad, ei ole kallimad minu tehases valmistatud kirjaümbrikud.

**Sõjaväe- ja kaitseliidu staabid, omavalitsused, valitsus-
— asutused** pange tähele, et Teie ametnikud tarvitaksid —

ainult **GP** märgiga

kirjaümbrikke.

Nõudke proove ja hinnakirju, enne kui tellimistega
kavatsete teiste poole pöörduda.

Kirjaümbrikkude ja paberikaupade tööstus

Gustav Pihlakas

Tallinnas, Vaksali puistee nr. 2.

Telef. 4-79 ja 9-65.

Nahatööstuse

A-S. „UNION“

Tallinn, Maakri tän. 19/21

Telefonid: Juhatus 28-97, Nahavabrik 9-05, Saapavabrik 21-44.

Nahavabrik (end. Grünvaldt) asut. 1877. a.

Soovitab tuntud headuses:

talla-, pinsoli-, platt- ja raagnahku.

Müügil igas paremas äris Eestis.

Asut. 1920. a.

Saapavabrik

Asut. 1920. a.

Soovitab rikkalikus valikus
tuntud headuses

jalanõusid

liht juhtsaapast alates kuni
peenemaitsealise ballkingani.

Nõudke ainult jala-
nõusid kaitsemärgiga

Müügil igas paremas
jalanõudeäris Eestis.

Eesti laulab . . .

IX üldise laulupeo puhul 30. VI. — 2. VII. 1928 Tallinnas.

Üheksandat puhku koondub Maa lauluks. Esimene üldine laulupidu, mis peeti rohkem kui pool sajandit tagasi, oli pühendatud loitma löönud vabadusele.

Sellele järgnesid teine, kolmas, neljas . . . Kõik ennemaailmasõja-aegsed laulupeod olid meie rahvale kui suurearvulise parlamendi koosolekud, kus lauldes „ühistel hääl- tel“ võeti vastu otsus, pandi maksma seadus, jõuda välja paremasse tulevikku. Selleks laulupeo korraldajad ja lauljad kandsid palju füüsilisi raskusi ja ainelisi kulusid.

Kes on osa võtnud neist esimestest laulupidudest, kes on kuulnud kõnesid, mis peeti seal kogunud rahvale, see mõistab vast nüüd et kõik see, mis väljendati seal laulus, mängus ja sõnas, oli koon- dunute ühtinud ürgkarjatus:

**MĚIE TAHAME
ELADA!**

Käesolev üldine laulupidu on teine Vabas Eestis. Kas ei ole aeg lõpetada laulu nüüd, kui oleme vabad?

Veel mitte.

Vajame rohkem kui kunagi ennem üksmeelset otsust tahta elada meie vabal pinnal.

Vaba rahvana vajame peale muu ka rõõmu.

Seda annab meile laul.

IX üldinelaulu- pidu erineb eel- mistest veel sel- lega, et siin esi- mest korda esi- neb Eesti kaitse- vägi.

Võtame sellest laulupeost osa mitte ainult küla- listena-kuulajate- na, vaid laulupeol esineb meist ka tegelastena 800 ümber. Kaitse- vägi armastab lau- lu. Juba Vabadus- sõjas kajas võim- salt ja igalpool Eesti sõduri laul.

Kas ei marssi- tud seal vahel vastu rasketele ülesannetele üle- vas meeolus osalt ka sellepä- rast, et laulus unustatiraskused.

Kas ei olnud laul, mis veenva- malt kui muu, töötas igäüht ta- gasi viia nende juurde, kes arm- sad südamele.

Suure Inglise rahva sõjatege- vust reglamentee- riv määrustik omil

Riigivanem

J. P. Sõmer

esimestel lehekülgedel kriipsutab alla, et: „ei suur arv sõdureid, ei rikkalik relvastus, ei ka suur oskus sõdida ei too võitu, kui rahval pole mehisust, energiat ja tahet võita.“ Nii mõtlevad suure ilmariigi sõjaväe juhid.

Meil pole sõdurite suurt arvu, meil ei ole ülirohkest relvades, meil võita tähendab — kaitsta kodu.

Meil peab olema mehisust ja suur tahe võita.

Kas oleme millalgi väljendanud mehisust ja tahet võita?

— Vabadussõjas.

Kuigi mehisus ja võidutahe, mis esile tulid meie Vabadusvõitluses, puhkasid juba aastasadasi meie rahva südamete sügavuses, kuid neid oli tarvis äratada, panna tööle. Ja endised laulupeod kui kõuekär-

gatused äratasid meestes mehisust ja andsid loosungi:

MEIE TAHAME ELADA!

Käesolev laulupidu ja eelseisvad laulupeod Vaba Eesti pinnal andku rahvale ja ta kaitsevääle rõõmu. Süvendagu rahvas ja kaitsevääs soojemaid tundeid selle maa vastu, kus kümneid sajandeid on elanud ja armastuses, rõõmus ning kannatuses laulnud ta esivanemad.

Aidaku laulupeod võimsalt kaasa, et kasvaks meis mehisus ja üksmeel.

Nad suurendagu meie tahet püsivalt töötada kodumaa eduks ja viimaseeni kaitsta ta vabadust.

Selles mõttes soovime suurimat edu ja parimat kordaminekut Eesti IX üldlaulupeole!

Kaitsevääe kasvatuse ja väljaõppe alalt.

Uusi juhendeid ja õppekavasid.

A. Traksmann.

Neil päevil lõpetasid oma töö sõjaministri käsukirjaga määratud komisjonid, kellele oli tehtud ülesandeks kindralstaabis väljatöötatud uute õppekavade ja juhendite läbivaatamine.

Oli määratud kaks komisjoni: üks — juhendite ja jalavää õppekavade, teine — suurtükivää õppekavade läbivaatamiseks. Mõlemate komisjonide koosseisu kuulusid vanemad rivijuhid, vastavad inspektorid ja kindralstaabi esitajad, kuna esimestena toimusid: esimeses komisjonis — kindralstaabi ülem, teises komisj. — suurtükivää inspektor. Mõlemate komisjonide tööd tuleb lugeda põhiväe kaitsevää juhite ja sõdurite kasvatuse ja väljaõppe alal. Meie senised õppekavad sõdurite väljaõppe alal on kannud ajutist iseloomu. Neid on sageli ümber töötatud ja kohandatud tegeliku elu nõuetele. Keskasutus ise kogus tähelepanekuid ja õpiseid õppetöö organiseerimise ja teostamise küsimustes. See töö vältas nii mõnigi aasta. Ning tema tulemuseks olid need õppekavad, mis esitati mõni nädal tagasi komisjonidele lõpuliikkuks läbivaatamiseks. Komisjonides viidi sisse kavadesse rida mitmesuguseid parandusi ning uute kavade kinnitamisega võime kõnelda kaitsevääs juba kindlastest, püsivatest õppekavadest, mida niiruttu enam ei ole tarvis muuta.

Mida sisaldavad uued õppekavad ning millistele põhialustele nad on rajatud, see selgub alljärgnevast seletuskirjast, mille komisjon leidis tarvilikuks lisada „Üldise õppekava“ juure.

SELETUSKIRI „ÜLDINE ÕPPEKAVA SÕDURI AASTASEKS ETTEVALMISTAMISEKS“ JUURE.

Üldine õppekava sõduri aastaseks ettevalmistamiseks sisaldab terve õppekursuse jalavää sõduri ettevalmistamiseks ühe aasta jooksul. Kuna sõduri ettevalmistus teistes väeliikides paljudel aladel on ühine jalavääga, siis jalavää õppekava on aluseks kasvatuse- ja õppetööle ka teistes väeliikides, mis pärast see kava on nimetatud „Üldiseks õppekavaks“.

Vastavalt sõduri ettevalmistuse jagunemisele kahte peajärku — noorte ettevalmistus ja reameeste ettevalmistus — ka õppekava on jaotatud kahte ossa:

- noorte ettevalmistus — vältusega 4 kuud;
- reameeste ettevalmistus — vältusega 8 kuud.

Nelja kuu jooksul on osutunud võimalikuks anda noorele niisugune sõjatehniline ja taktikaline ettevalmistus, et ta võib teutseda üksikvõitlejana nii laskur- kui k. -jao koosseisus. Samal ajal on võimalik

Rootsi kuninga 70-a. sünnipäeva (16.VI.28.) puhul.

*T. M. Rootsi kuningas GUSTAV V.
Eesti Vabaduse Risti III. liigi 1. järgu kavaler.*

temale anda reamehele tarvilik sõjaline kasvatus.

Jalaväe sõdur saab oma ettevalmistuse mitte ainult laskurkompaniides, vaid ka paljudes eriüksustes. Sõduri eraldamine eriüksustesse sünnib juba noorte ettevalmistuse ajal. Vastavalt sellele üldise õppekava juure kuuluvad järgmised erikavad:

a) noorte ettevalmistamise alal:

— õppekava jalaväe rügementide raske-kuulipildujate üksuste komplekteerimiseks määratud noorte 4-kuuliseks ettevalmistamiseks;

- õppekava jalaväe rügementide suusk-jalgratturite üksuste komplekteerimiseks määratud noorte 4-kuuliseks ettevalmistamiseks;
 - õppekava jalaväe rügementide pioneerüksuste komplekteerimiseks määratud noorte 4-kuuliseks ettevalmistamiseks;
 - õppekava jalaväe rügementide sideüksuste komplekteerimiseks määratud noorte 4-kuuliseks ettevalmistamiseks;
- b) reameeste ettevalmistamise alal:

- õppekava reameeste 8-kuuliseks ettevalmistamiseks r. k. üksustes (R. k. õp. 8);
- õppekava reameeste 8-kuuliseks ettevalmistamiseks suusk-jalgratturite üksustes (s-jalgõp. 8);
- õppekava reameeste 8-kuuliseks ettevalmistamiseks pioneerüksustes (Piõp. 8);
- õppekava reameeste 8-kuuliseks ettevalmistamiseks sideüksustes (Siõp. 8);
- õppekava sidevaatlejate ettevalmistamiseks.

Üldine õppekava lahendab järgmised küsimused sõduri ettevalmistamise alal:

- määrab kindlaks täpse aja arvestuse õppetundides;
- annab kindlad üldised juhtnõõrid õppetöö organiseerimise, teostamise ja kaadri ettevalmistamise alal. Sealjuures on juhitud tähelepanu vastavatele §§ „Juhendid ohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks“, kus need küsimused on leidnud üksikasjalikku käsitlust;
- määrab kindlaks õppeained ja täpse arvestuse õppetundides õppealade ja õppeainete järele;
- jaotab õppeained teemideks sarnaselt, et iga teem kujutaks endast teatud tervikut;
- annab üksikasjalikke sisulisi ja meetodilisi juhtnõõre iga õppeaine ja tähtsamate üksikute teemide käsitlemiseks.

Tarvidus kõigi ülalnimetatud küsimuste lahendamiseks üldises õppekavas on kasvanud välja tegeliku elu nõuetest, et õppetööd kaitseväes rajada kindlale ühtlasele alusele kõigis väeliikides.

Tähtsamad põhimõtted, mis on võetud aluseks õppekava kokkuseadmisel, on järgmised:

1. Aja arvestamise kohta.

Puhas õppeaeg on arvestatud kalendri järele, arvates maha kõik see aeg, mis võiks ette näha kui kulu väljaspool õppeaega. Noorte ettevalmistuse suhtes see aeg on juba välja kujunenud tegeliku töö nõuete kohaselt, võrdues 15% üldisest ajast. Kuid reameeste ettevalmistuse suhtes aja kaotus väljaspool õppeaega ei ole veel lõpulikult välja kujunenud. Igal juhutamisel aja kaotus reameeste kursusel on suurem kui noorte kursusel, seepärast noorte kursusel kohalikkude juhtide käsu-

tusse õppetöö reguleerimiseks vastavalt kavale on jäetud 10%, kui reameeste kursusel — 20% üldisest õppeajast. Seega puhas õppeaeg moodustab üldisest ajast:

- noorte kursusel — 76%;
- reameeste kursusel — 67%.

Seega keskmiselt sõdur ühe aasta jooksul õpib 72% üldisest ajast või 8,6 kuud.

Tööpäev õppusteks on arvestatud:

- täispäevad — 7 tundi;
- laupäevad — 4 tundi.

2. Õppealade ja -ainete kohta.

Nii noorte kui reameeste kursus on jaotatud kahte suurde alasse:

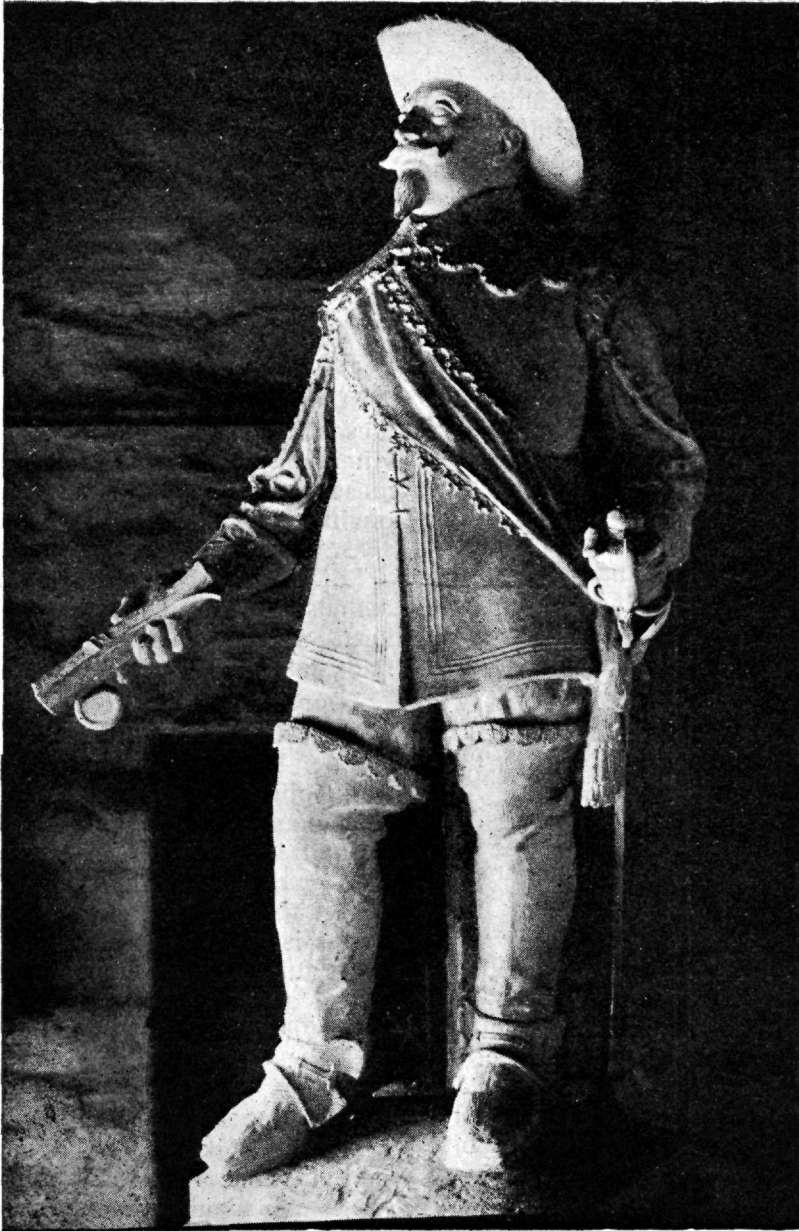
- sõduri-kodaniku üldine ja sõjaline kasvatus;
- sõjatehniline ja taktikaline väljaõpe.

Sõdur on kodanik, kes on kutsutud kaitsma oma kodumaad. Selle ülesande täitmiseks ta peab olema moraalselt tugev, kehaliselt terve ja osav ning sõjaliselt hästi välja õpetatud.

Kuid noore kaitseväge vastuvõetud kodaniku moraalne ja kehaline kasvatus ei ole veel kaugeltki täielik. Noorel on veel puudulik ettekujutus tema kui kodaniku ülesannetest ja kohustest. Noore väimline silmaring piirdub peamiselt tema isikliku eluga, igapäevase isikliku töö ja eluülespidamise küsimustega. Kõige muu kohta, eriti üldrahuslike eluavalduste ja riigikaitse küsimuste kohta enamikul noortest on ainult tumedad aimdused. Seepärast, vaatamata lühidaajalisele teenistusele, sõduri õppekava peab sisaldama ka üldhariduslike aineid, mis teda tutvustavad Eesti rahva minevikuga, Eesti riiklise korraldusega ja tähtsamate küsimustega Eesti majandus- ja kultuurielu aladelt. Nende ainete käsitlemisel põhieesmärgiks on: sõduri-kodaniku moraalne mõjutamine, temas riigiustava meelsuse ja tugeva isamaalise vaimu kasvatamine.

Moraalse kasvatusena käsikäes peab arenema sõduri kehaline kasvatus. Sõdur satub kaitseväge küll kehaliselt tervena, kuid sageli kohmakana ja üksluisena, mis raskendab tema sõjatehnilist väljaõpetamist. Järjekindel kehaline kasvatus peab arendama sõduri kehalist osavust, kiirust, julgust ja ettevõtlikkust.

Seega üldine — moraalne ja kehaline — kasvatus on aluseks sõduri sõjatehnilisele väljaõppele. Õppekavas üldkasvatusteliste ainete läbivõtmiseks on määratud:

Gustav Adolfi ausammas.

Avatud Tartus, 27. juunil 1928.

Päevapilt on „Sõdurile“ avaldamiseks saanud Eesti Peakonsulilt J. Fagréus'ilt Stockholmist.

- noorte kursusel — 17% õppeajast;
- reameeste kursusel — 14% õppeajast.

Suurem protsent noorte kursusel on tingitud tarvidusest läbi võtta noortega teatud tervikuline ring küsimusi, mis on tarvilik teada reamehel. Reameeste kursusel laiendatakse seda ringi järk-järgult.

Kuna piiratud õppeaeg ei võimalda pöörda küllalist tähelepanu sõduri üldisele

kasvatusele, siis seda tööd tuleb jätkata vabal ajal. Vabal ajal see töö kannab peamiselt meelelahutuslist iseloomu. Põhinõudeks sealjuures on, et meelelahutus oleks sõdurile huvitav ning kisuks teda kaasa isetegevusele.

Sõjatehniline ja taktikaline väljaõpe moodustab kõige tähtsama ala sõduri ettevalmistuses. Selle ala läbivõtmiseks on õppekavas määratud:

- noorte kursusel — 63% õppeajast;
- reameeste kursusel — 80% õppeajast.

Väiksem protsent noorte kursusel on tingitud vajadusest anda noorele üldise ja sõjalise kasvatusel alal teatud lõpulik ettevalmistus, mis on tarvilik reamehele. Sõjatehnilise väljaõppe alal kõige suuremat tähelepanu on pöördud l a s k e a s j a n d u s e l e. Laskeasjandus nõuab sõdurilt palju täpseid ja kindlaid teadmisi ning drillipäraseid oskusi relva käsitamiseks. Eriti viimaste kätteõpetamine paratamatult on seotud ajakuluga. Seepärast laskeasjanduse peale õppekavas on määratud:

- noorte kursusel — 27% õppeajast;
- reameeste kursusel — 26% õppeajast.

Siia hulka ei kuulu lahinglaskmised, mis teostatakse koos taktikalise ettevalmistusega.

Laskeasjanduse kõrval taktikaline väljaõpe moodustab teise tähtsama sõduri ettevalmistamises. Õppekavas selle ala läbivõtmiseks on määratud:

- noorte kursused — 22% õppeajast;
- reameeste kursused — 36% õppeajast.

Enne kui asuda sõduriga taktiliste ülesannete läbivõtmisele, tuleb temale kätte õpetada need lihtsad võtted ja oskused, mis on tarvilikud tegutsemiseks maastikul.

Nende võtete kätteõpetamine moodustab lahingdrilli, mis on taktikalise väljaõppe eelkursus. Sealjuures ei ole tarvilik, et lahingdrill võetakse täielikult läbi enne taktikalise väljaõppe juure asumist, vaid mõlemate ainete õpetamine võib sündida rööbiti.

Laskeasjandus ja taktikaline ettevalmistus lõputulemusena liituvad üheks tööks, milleks on taktikaliste ülesannete lahendamine maastikul lahingupadrungiga. Üksikvõitlejale neid harjutusi on juba ette nähtud noorte kursusel. Jao, rühma, kompanii ja pataljoni taktikalised harjutused ühes lahinglaskmisega on ette nähtud reameeste kursusel.

3. Õppuste organiseerimise ja teostamise kohta.

Õppuste organiseerimise aluseks on põhjalikult väljatöötatud, elulised töökavad ning täpselt ettevalmistatud kaader, kes vankumata järjekindlusega töötab

nende kavade alusel. Töökava tuum on õppeülesanne, mille annab:

- pataljoniüleml kompaniülemlale ühe kuu peale;
- kompaniüleml — rühmaülemlale kas iga üksiku või mitme õppetunni peale, vastavalt teemi iseloomule;
- rühmaüleml — jaoülemlale — õppetunni üksikute osade peale.

Seega Ü. Ö. põhjal kokkuseatavad töökavad, kohustavad rühmaülemlaid arvestama otstarbekohaselt kasutama iga minutit, mis omab suure tähtsuse ühenduses üldise õppeaja lühinemisega.

Ü. Ö. ei lahenda küsimust, kuidas õppeülesandeid anda ning millistele nõuetele viimased peavad vastama, sest need küsimused on põhjalikult käsitletud „Juhendeid ohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks.“

Et hõlbustada juhtidele õppeülesannete andmist, Ü. Ö. on toonud võimalikult rohkesti kindlaid norme ja nõudeid, mida tuleb järkjärgult saavutada õppustel.

Õppuste teostamise alal on põhinõudeks, et see sünniks vastavalt kokkuseatud töökavale. Vanemad ülemad, viibides isiklikult õppustel, on kohustatud alati kontrollima, kas õppus on kooskõlas kavadega või mitte.

Õppusel ükski ülem ega õpetaja ei tohi ühtegi töövõtet seletada ilma, et ta sealjuures ise tegelikult ei näitaks, kuidas seda võtet tuleb täita. Õppeajal ei tohi leiduda ühtegi asjatult aegaviitvat meest, vaid igaüks olgu rakendatud kavakindlale tööle.

4. Sõjalise kasvatusel kohta.

Sõjaline kasvatus on lõpueesmärk, mille suhtes kõik muu — õppeained, sõduri meelelahutus, teenistus toimkondades jne. — esineb ainult abinõuna. Seepärast sõjaline kasvatus peab läbistama sõduri terve ettevalmistuse nii noore kui reamehe kursusel.

Sõjaliselt hästi kasvatatud sõdur saavutatakse mitte ainult vastavate suusõnaliste seletustega distsipliini, sisekorra jne. tundidel, vaid sõduri terve sisemise elu, teenistuse ja õppetöö korraldamisega vastavalt sõjalise kasvatusel nõuetele. Suusõnalised seletused ühes ülema isikliku eeskujuga on tarvilikud, et juhtida sõduri tähelepanu sõjalise kasvatusel nõuetele. Kuid nende nõuete järjekindel täitmine kuni nende muutumiseni igapäevasteks harju-

Gaasist rünnatud.

Inglise kunstniku John S. Sargent'i maal.

muustelks sünnib igal ajal ja igas kohas, ükskõik kus sõdur ka ei viibiks oma teenistuse ajal.

Sõjaline kasvatus sisaldab üldisi nõudeid, mida tuleb silmas pidada ja arendada kõigil õppustel ja vabal ajal, nagu: ülema käsu täpne ja kiire täitmine, tähelepanelikkus, hoolsus ja oma kohuste truu täitmine vaatamata kõigile raskustele jne. ning erinõudeid, mida tuleb silmas pidada ja arendada eriti vastava iseloomuga õppeaine õpetamisel, nagu näiteks:

- laskeasjanduse õpetamisel: iseenda üle valitsemine, äärmine täpsus relva käsitamisel, järjekindlus ja püsivus ülesseatud eesmärgi saavutamisel, võistlustahe jne.;
- taktikalise väljaõppe alal: leidlikkus, iseseisev otsustamine ja tegutsemine antud ülesande piirides, kiire orienteerumis- ja kohanemisvõime jne.

Õppuste organiseerimisel ja teostamisel igas õppeaines ülematel tuleb alati silmas pidada ja arendada sõjalise kasvatuserinnõudeid, vastavalt iga õppeaine iseloomule.

(Allkirjad.)

Seletuskirjast selgub, et uute õppekavade nõuded õppetöö organiseerimise ja teostamise alal ei ole kerged. Nende nõuete elluviimine nõuab juhtidelt tõsist asjatundlikku tööd ja head tahtmist saavutada kõige paremat võimalik. Olgu kas või ainult see nõue: **saavutada 72 prots. puhast õppeaega, või, teiste sõnadega, et iga sõdur aasta jooksul, s. o. 12 kuust, pühendaks tõesti õppustele 8,6 kuud!** Selle nõude elluviimine olgu pühaks kohuseks kõigile juhtidele, eriti

aga väeosajärgel, et nad sõdureid ei kisuks ära — majanduslistele töödele. Kõik tähelepanu kasvatus- ja õppetööle — see nõue peab lööma läbi eriti üheaastase teenistuse maksmapanemisega.

Et juhid võiksid terve õppeaja täiel määral kasutada ära kasulikuks tööks, selleks nad peavad oskama asjatundlikult õppust organiseerida ja teostada. Kuidas juhte järk-järgult sel alal ette valmistada ja täiendada, selle kohta annavad põhjalikke ja üksikasjalikke näpunäiteid komisjonis läbivaadatud „Juhendid ohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks“ ja „Juhendid üleajateenijate allohvitseride täiendusõppuste korraldamiseks.“ Õppetundide ettevalmistamise ja andmise alal siin on tungitud peensusteni. On seatud üles nõue, et õppetunni andja oma töökavas peab oskama arvestada ning tegelikul õppusel ära kasutada igit minutit kasulikuks, tulukaks tööks. **Ka see nõue peab läbi tungima ka kõige noorema juhi arusaamises** — ainult siis võime loota püsivaid tagajärgi õppetöös ka üheaastase teenistuse juures. Seega uued juhid ja õppekavad loovad kindla, ühtlase ja elulise aluse uuele tööle, mis algab sügisel üheaastase teenistuse tähe all.

Uued juhid ja õppekavad ilmuvad trükis Kindralstaabi VI väljaandel eriramatutena (kokku 4 eriväljaannet) niivõrra aegsasti (hiljemalt augusti kuus), et kõigil juhtidel on võimalik nendega tutvuneda enne õppetöö algust.

Pataljoniülematega need materjalid osalt on juba läbi võetud, osalt võetakse veel läbi kursustel.

S. Ü. Õ. ülem kindralst. kindral-major G. Jonson loeb ette mälestussamba nurgakivi alla pandava akti

Pildil (alates vasakult): Kol. V. Trossi, major O. Janson, ülepreester N. Päts, õpetaja Stockholm, kindral N. Reek, kindral J. Unt, kol. E. Kauler, kindral J. Tõrvand, teitn. A. Reintal, kindral G. Jonson, major J. Keskküla.

1. detsembril 1924. aastal langenud kadettidele püstitatava mälestussamba nurgakivi asetamine Tondil, 17. mail 1928. a.

1. detsember 1924. a. oli raskeks katseks S. Ü. Õ. Sõjakoolile. . .

. . . Tormine, pime sügisöö — piserdab vihma. Öö hämarusest hiilib Sõjakooli ka-sarmute juure relvastatud kommunistide lööksalk. Ta tungib magavate kadettide eluruumidesse. Algab verine võitlus unest virgivate kadettide ja süngete sissetungijate vahel. Vapralt võideldes ja lõpuni oma kohustele truuks jäädes langevad kadetid: Aleksander Tomberg, August Udras, Arnold Allebras ja Aleksander Teder. Kümnekond kadette haavatuid. . .

Sõjakool tahab ja oskab hinnata kõrgelt oma kasvandikkude kangelaste vääri-lis eeskuju. Ta otsustas jäädvustada langede mälestust ausambaga, mis püstitatakse 1. dets. 1924. a. sündmuste platsile Tondil.

17. mail k. a. oli mälestussamba aluse nurgakivi pidulik kohale asetamine. Mäles-

tussamba platsile on rivistatud Sõjakooli täies koosseisus. Ilmuvad kohale S. Ü. Õ. ülem kindralstaabi kindral-major Jonson, vaimulikud ja kutsutud külalised. Punkt kell 1400 ilmuvad Sõjaminister, Kindralstaabi ülem, Tallinna garnisoni ülem ja teisi kõrgemaid sõjaväelasi.

Paljastuvad pead. . . Algab vaimulik talitus lauluga laululehtedelt ja orkestrihelide saatel. Õpetaja Stockholm toonitab päeva tähtsust, enese kõne motiiviks võttes: „Armastus ei väsi iial ära!“ „Nurgakivi jääb aluseks mälestussambale, mis püstitatakse nende vaprate noorte isamaa poegade mälestuseks, kes langesid pimedal sügisööl oma kohustusi isamaa vastu täites. Kerkiv mälestussammas peab olema tänutäheks neile ja eeskujuks rahvale, kuis armastuses kaitsta oma kodu. Olgu see päev tõsine pühapäev, jäägu see meeleeriti teile, noored! See on ilus, püha ettevõte. Tõsisel leinas mälestame langenuid

kangelasi. Töotagem siin võidelda nende mõtete vastu, mille teostamise katse ohvritena langesid noored isamaa pojad, mõtete vastu nii süngest päritolust...“

Kreeka-õigeusu vaimuliku talituse peab preester N. Päts, mainides oma kõnes: Meie töid ja koja kaitsmist juhüb Suur

or Jonson loeb ette nurgakivi alla asetava akti, mille sisu järgmine:

AKT.

Aastal 1928 pärast Kristuse sündimist mai-kuu 17. päeval (Grigoriaanuse ajaarvestuse jä-
rele) Eesti vabariigi üheteistkümnendal kest-
vusaastal, kui Riigivanemaks oli Jaan Tõnis-
son, Riigikogu esimeheks — Karl Einbund,

Sõjaminister kindral N. Reek kirjutab alla aktile, mis paigutati 1. det. 1924. langenud kadettide mälestussamba nurgakivi alla 17. V. 28.

Vaim. Kauged on meie mälestused ja traditsioonid. Traditsioon olgu püha! Esimese mälestussamba tõi Toome kalmule meie esiema Linda... ja siia on kokku tulnud noored, et panna alust mälestussambale, mis näitaks tulevasele kasumetsale, et kohused kodu vastu on pühad. Usk, lootus, armastus ja austus sellele, kes seda väärrib! Võtke eeskujuga kangelastelt! Keegi Rooma kangelane tõmbas hulk odasid enese rinda, sellega tekitades lõhe vastase rindesse, kust teised sammusid vabadusse. Siin, noored, langesid teie sõbrad, kes kohusetruudust pidasid ülimalt kui elu, kuigi ka nemad armastasid päikest, kuigi ka neid kutsus elu. Neist võtkem eeskujul... Olgu see paik teile püha!

Järgneb ilmalik talitus.

S. Ü. Ö. ülem kindralstaabi kindral-ma-

Siseministriks — Jaan Hünerson, Välisministriks — Hans Rebane, Sõjaministriks — kindralstaabi kindral-major Nikolai Reek, Rahaministriks — Anton Teetsov, Haridusministriks — Alfred Mõttus, Teedeministriks — August Kerem, Kaubandus-Tööstusministriks — Johannes Holberg, Põllutööstusministriks — Oskar Köster, Kohtuministriks — Tõnis Kalbus, Töö-hoolekandeministriks — Karl-Johannes Soonberg, Sõjainistri abiks — kindralstaabi kindral-major Paul Lill, Kindralstaabi ülemaks — kindralstaabi kindral-major Johan Tõrvand, Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemaks — kindralstaabi kindral-major Gustav Jonson ja Sõjakooli ülemaks — kolonel Verner Trossi, pandi pidulikult paigale selle ausamba aluse nurgakivi, mis püstitatakse Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste Sõjakooli poolt kommunistide mässu ohvritena 1924. aasta detsembrikuu 1. päeval langenud sama Sõjakooli kadettidele Aleksander Tomberg'ile, August Udras'ele, Arnold Allebras'ile ja Aleksander Teder'ile.

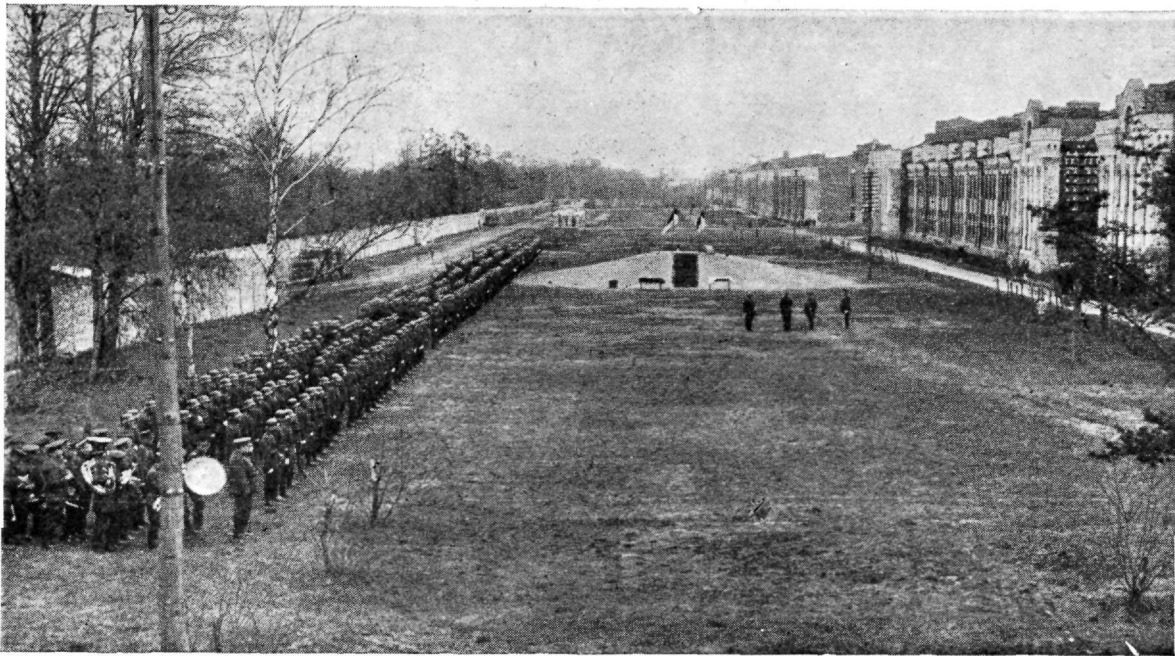
Selle ausamba püstitamise mõtte algatajaks oli kolonel-leitnant Eduard Rüütel, kes 1924. a.

1. detsembri sündmuste ajal oli Sõjakooli ülemaks.

Ausamba kavandi ja mudeli valmistas kujur professor Amandus Adamson, mille järele ausammas valati Itaalias. Ausamba alus valmistati prof. Adamsoni kavandi järele Aleksander-Eduard Jürgensi kivitööstuses Tallinnas.

Püstitamiskomitee eelarve järele läheb ausammas maksma kogusummas seitseteistkümmendtuhat viissada üheksakümmend (17.590)

jutada. Aktile kirjutavad alla sõjaminister, S. Ü. Õ. ülem, Sõjakooli ülem ja teised kõrgemad sõjaväelased, kutsutud vaimulikud, Sõjakooli üksuste ülemad ja üksusi esindavad kadetid ja aspirandid. Akt kaasolevate dokumentidega põlisel pergamentpaberil pitseeritakse puukarpidesse asetatavate pitsatitega. Need dokumendid,

Mälestussamba plats, millel rivistatud Sõjakooli ausamba aluse nurgakivi panemisel 17. V. 1928. Keskel ausamba alus.

krooni, millest: kavandite ja mudelite valmistamine — 4500 kr., kujudegrupi valamine ühes Tallinna toomisega — 5161 kr., ausamba aluse valmistamine — 7000 kr., muud püstitamisega seotud kulud — 929 kr.; kokku 17.590 krooni.

Kümne krooni eest võis osta ausamba aluse nurgakivi asetamise päeval Tallinnas ^{1000/248} grammis puhast kulda või 41 kilogrammi rukkiit.

Ausamba pidulik avamine on kavetatud Sõjaväe ühendatud Õppeasutuste viiendal aastapäeval, s. o. 1928. aasta augustikuu 29. päeval.

Olgu see ausammas tulevikupõlvede Sõjakooli kasvandikkudele teenäitajaks nende isamaalsuse kasvatusradadel. Ergutagu langenute mälestus neid vägitegudele, et Eesti vabariik võiks püsida igavesti vabana, iseseisvana ja ripumatuna tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides.

Selle akti juurde on lisatud lühikene ülevaade 1. detsembri 1924. a. sündmustest Tondil, ausamba püstitamiskomitee tegevuse ja rahaline aruanne, Sõjakooli koosseisud 17. mail 1928. a. ja teisi ajaloolise väärtusega esemeid.

Aktile kirjutasiid alla pidulikul nurgakivi panemisel viibijad.“

Akti ettelugemist lõpetades S. Ü. Õ. ülem palub juuresviibijaid sellele allakir-

jutada. Aktile kirjutavad alla sõjaminister, S. Ü. Õ. ülem, Sõjakooli ülem ja teised kõrgemad sõjaväelased, kutsutud vaimulikud, Sõjakooli üksuste ülemad ja üksusi esindavad kadetid ja aspirandid. Akt kaasolevate dokumentidega põlisel pergamentpaberil pitseeritakse puukarpidesse asetatavate pitsatitega. Need dokumendid,

1. dets. 1924. a. sündmusi kirjeldavad ajalehed ja ajakirjad, samuti 17. mail 1928. a. ajalehed ja sõjakirjandus, ülesvõtteid Tondilt ja teisi ajaloolise väärtusega esemeid asetatakse metallsilindri ja see joodeatakse kinni. Sõjakooli auavalduste ja teritusmarsihelide saatel paigutab Sõjaminister silindri mälestussamba alusesse ja asetab kohale nurgakivi.

Järgneb S. Ü. Õ. ülemakõne, milles ta tuletab meele aegu, — Vabadussõja algpäevi — kus meie rahvas haaras relvad, et luua omale riiki ja kindlustada vabadust. Olgugi, et Sõjakool in corpora ei saanud osavõtta Vabadussõjast, on suurem osa tema praeguseid juhte Vabadussõja kangelasi. Kuid saatuse tahtel 1. dets. 1924. a. Sõjakool näitas, et ka temas leegitseb Lembitu vaim ja jõud. Tänapäevasele nurgakivile kerkiv mälestussammas on ainukene sellesarnane Eestis. Olgu see kehastuseks kõigile kodumaa poegadele, kelle huultel liigub hüüe: oleme

valmis haarama relva! Saagu see mälestussammas paigaks, kuhu Sõjakooli kasvandikud koguvad nende elu tähtsamail päevil, kus noored kadetid ülendatakse ohvitserideks! Siin paigal andku iga noor väejuht töötuse elada isamaa ja oma rahva kasuks, teades, et surm isamaa eest on sõjamehe ülim õnn!

Kõne lõpeb vägeva hümniga orkestri helide saatel.

Järgneb paraadmars Sõjakooli ülema kolonel Trossi juhatusel, mille vastu võtab Sõjaminister kindralstaabi kindral-major N. Reek.

Mälestussamba avamine on kavatsatud 29. augustil 1928. a., s. o. S. Ü. Õ. viiendal aastapäeval. Mälestussammas tuleb kõrgemaid, mis senini Eestis on püstitatud.

Alus on paekivist ja kalmutaoliselt ehitatud ning liivaga ümbritsetud, mida katab roheline murumätas. Aluse kõrgus on 2 m üle maapinna. Sellele asetatakse 4 m kõrgune kodumaa graniitkivist alus bareljefidega, mis kujutavad 4 langenud kadetti näopiltidena. Kivile kerkib 2 m kõrgune bronksist kujudegrupp kahe kadetina, kellest üks võitluses langenud, kuna teine haaranud langenu relva ja jätkab võitlust.

1. dets. 1924. a. sünged sündmused ja selle ohvriks langenud kaasvõitlejate mälestus on sisendanud Sõjakooli kasvandikudesse veendumuse, et tee rahule viib läbi võitluse — ei ole igavest rahu! Ajalugu tunneb vaid rahu ja võitluse vahelduvaid etappe.

O. J-n.

VÕNNU LAHINGU AASTAPÄEVA, 22. JUUNI, PUHUL.

Dokumente Vabadussõjast.

Helsingis, 12. juulil 1919. a.

Kindral Laidoner'ile.

„Mina hindan kõige kõrgemalt Teie juhatusel seisvate vägede võitlusevõimet ja distsipliini. Teie juhatusel olevad väed, kes hiljuti Võnnu all purustasid sakslasi, said minu palve peale üleskutsutud tagaajamist seisma panna, ja seega loobuda täielikust võidu maitsmisest. Liitlased olid 11. novembril 1918. a. sunnitud sama otsust võtma, loobudes Saksamaa laastamisest, ja tema löödud vägedele Berliini järeleminemisest. Sarnane ülespidamine annab tunnistust kõige kõrgemast enesevalitsemisest ja distsipliinist, ja see suurepärane viis, kuidas Teie väed käskusid täidavad, on eeskujuks löödud saksa vägedele, et Eesti vägedel kõik need sõjaväelised omadused olemas on, mis sakslastel nende häbematumas ülespidamises võidetute vastu igal pool puuduvad. **Sõjavägede sissetungi Riiga ärahoides, päästsite sõbraliku riigi pealinna pommitamise tagajärgedest ja võimalikkudest tänavvõitlustest sakslaste läbi.**“

Hubert Gough,

Kindral-leitnant.

Liitlaste sõjaväelise saatkonna esimees Baltimail.

Selle telegrammi peale saatis Sõjavägede Ülemjuhtaja kindral J. LAIDONER 12. juulil 1919. a. kindral GOUGH'ile vastutelegrammi, milles Eesti sõjavägede nimel tänas kindral GOUGH'i sarnase Eesti vägede kõrge hinnangu eest.

Eesti Sõjavägede Ülemjuhatajale.

„Luban enesele oma imestust avaldada selle vahvuse üle, mida Teie juhatusel all olevad väeosad Eestimaa kaitsmises ja Balti Landeswehri purustamises üles on näidanud, ning loodan kindlasti, et nad oma vapruse tõttu kõigist hädaohtudest üle saavad.“

V. H. E. Bosanquet,

Briti Kuningliku Majesteedi Kindralkonsul.

Inglise suuremaid päevalehti „Manchester Guardian“ 1919. a. nov. toob pikema kirja Eesti Sõjavägede Ülemjuhatajast kindral LAIDONER'ist kui anderikkast ja kainest väejuhust, kes ühte viisi kindel nii enamlaste kui ka sakslaste vastu.

Eriti jutustatakse kindral LAIDONER'i kiirest sõjalisest karjäärist, isiklistest kogemustest ja Landeswehri operatsioonist, kus vaatamata sakslaste tehnilisele üle jõule, kindral LAIDONER siiski sakslasi atakeerida otsustanud ja Eesti väed kindral PÖDDER'i, kolonel REEGI ja kapten PARTS'i juhatusel seda Võnnu ja Riia all hiilgavalt läbi viinud.

E. M.

Kiri Pariisist.

Minule juhtusid kätte kaks suurt prantsuskeelset albumi: **L'ART LETTON** ja **LA LETTONIE PITORESQUE ET SA VIE ACTUELLE**, milliseid meie naaber ja liitlane Pariisi Aastalaadal (Foire de Paris) propaganda otstarbel laiali laotas.

Lehitsedes esimest, mis ilmunud Riias Välisministeeriumi trükkis, aastal 1926, jäin peatuma teksti juure, kus räägitakse 16. aprillil 1919 ebaõnnestunud riigipöörde (Coup d'Etat baltique), kust lugesin...

„Vahepeal tungisid valitsusele usstavaks jäänud väed ühes Balti Landeswehri enamlastele peale ja tõrjusid nad, peale Riia valdamist 22. mail 1919, Vene piirini tagasi. Samalaadilised operatsioonid viidi läbi põhja Liivimaal kolonel Semitani juhatusel loodud Läti armee poolt. See armee, toetudes eestlastele, tungis enamlaste vastu edasi. Võimuhimulised Balti sakslased kordasid omi katseid, kuid said Võnnu all lüüa, ning selle järele võis Ulmanise juhatusel olev Ajutine Valitsus 7. juulil 1919 jälle Riiga asuda ja seal energiliselt anduda sõja (veelkestva) läbi katkestatud Riigi organiseerimise tööle. Kogu maa oleks kiirelt enamlastest vabastatud võinud saada, kui mitte Vene sõduritest ja ümberriietatud sakslastest n.n. Bermont-Avalov'i väed 8. oktoobril 1919, Balti aadli kaastegevusel, rünnakut Riia peale ette poleks võtnud. Kuid Briti-Prantsuse merisuurtükide kaasabil sai seegi avantüür 1919. a.

novembri lõpul likvideeritud. Vähe hiljem (jaanuaris 1920,) vabastati Läti-Poola vägede poolt enamlastest ka Lätgalia.“

Otsisin üles sama ajajärgu kirjelduse teisest albumist, mis väljaantud Dr. Alfr. Bilmans'i ja V. Pengerots'i poolt, Riias 1927. Sealt leidsin järgmised read:

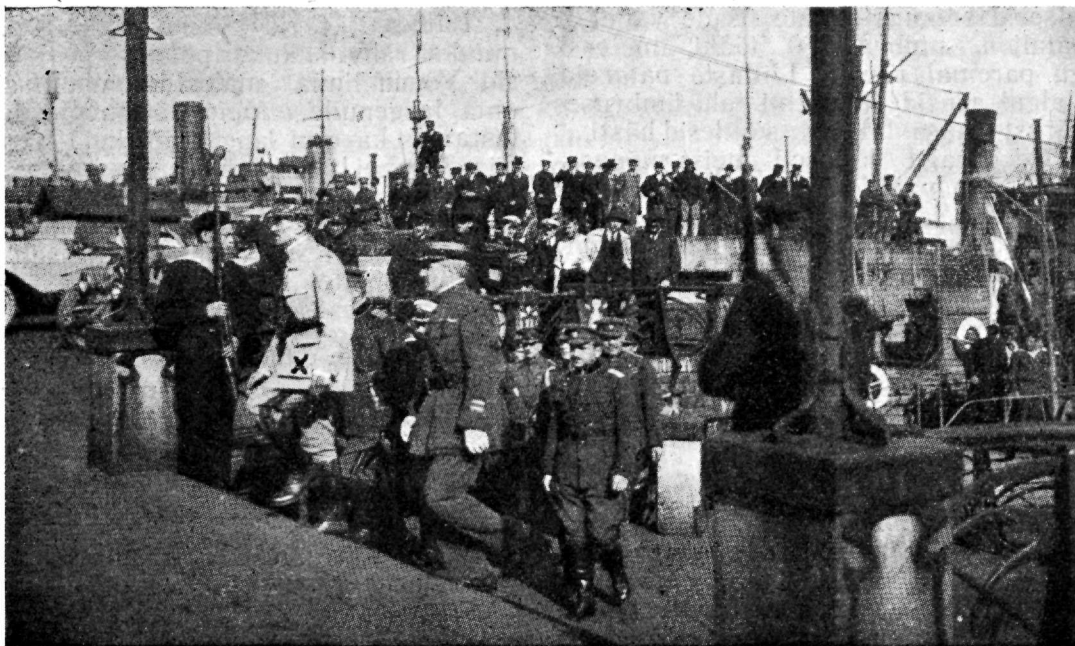
„Läti armeel läks korda enamlaste Lätimaale sissetungimist seisma panna, kuid 16. aprillil 1919 tõstsid Balti sakslased Liibavis (pastor Niedra maski all) mässu, et kukutada Ajutist Valitsust. Ja Läti seaduslik valitsus võis oma raske ülesande täitmisit jätkata ainult peale seda kui see mäss likvideeriti ja Riia vabastati (22. mail 1919) ning kolonel Zemitan'i juhatusel olev Läti põhja armee, Eesti sõjaväe toetusel, von. der. Goltz'i väed purustas.“

Kujutan enesele ette nende väljamaalaste hämmastust, kes umbes samal ajal Armée Marine Colonies veergudel ilmunud ja kapten Jalajas'e poolt kirjutatud artiklist *) lugesid:

„16. veebruaril kukutasid Landeswehrlased Liibavis Ulmanise valitsuse... Kuid Läti tõelise rahvusliku valitsusega otsustaski Eesti Ülemjuhataja alata koostöötamist. Läti rahvusliku valitsuse jalule aitamiseks ja oma parema tiiva kindlustamise eesmärgil algab ta põhja Läti va-

*) „Tagasivaade Eesti iseseisvuse saavutamise ajajärgu peale“.

Vabadussõja päevilt.

Liitlaste sõjaväelise saatkonna esimehe kindral HEKKEL'i (×) saabumine Tallinna 28. okt. 1919. Teda vastu võtmas sadamas olid kindral J. Laidoner (Hekkel'i seljataga), kolonel Hurstel, admiral J. Pitka, kindral P. Lill, kolonel E. Limberg j t.

bastamise operatsioone, esiteks enamlaste ja hiljem Landesvehri vastu.

Oma kava läbiviimiseks jaotas kindral Laidoner Lõuna väerinnal tegutseva 2. diviisi kaheks. Nii tekkis kolmas diviis kindral Pöder'i juhatusel."

Järgneb üksikasjalik sündmuste kirjeldus, ühes poolte jõudude äranäitamisega. Ja siis tähendab kapten Jalajas edasi:

„Riia võtsid oma alla Eesti ülemjuhatause all organiseeritud Läti väeosad. Sellest päevast (5. juulist 1919) algas Läti vägede iseseisev tegutsemine.

Hiljem ähvardasid Lätit ja ühes sellega ka Eestit, avantürist Bermonti juhatuse alla koondunud ning sakslastest ja venelastest koosnevad banded. 9. oktoobril panid 2. Eesti soomusrongi desantsoad nende pealetungi Riias Väina liinil, seisma. Eesti soomusrongide kaitse all korraldas Läti nüüd juba ise kaitset, asus siis pealetungile ja tõrjus Bermonti banded maalt lõpuliselt välja."

Väljamaalastel on meie vabadusvõitluse ajajärgust nii kui nii väga udune ettekujutus. Omalt poolt püüavad seda veel tumestada venelased, puhudes suureks Loode Korpuse ja Judenitschi teeneid, samuti ka meie sakslased, kes

kiitlevad, nagu oleks punaste pealetungid tagasilöönud ainult Balti pataljon. Kui nüüd aga ka veel meie liitlased lätlased mitte üksi väljamaalaste, vaid ka oma tulevaste põlvete ees seda meie mõlemile rahvale tähtsat ajaloo perioodi ebaõigelt valgustada püüavad, siis tuleb seda küll väga tõsiselt kahjatseda.

Meie oleme oma lõunanaabriga sõlminud liidulepingu, oleme mõlemad lubanud ühemeelselt väljaastuda, kui keegi meilt meie vabadust riisuda peaks ähvardama. Kuid peab meeles pidama, et tarvilik üksmeel valitseda võib ainult seal, kus üksteist täielikult usaldatakse ja kus õiglust kõikidest isiklikudest huvidest ja ambitsioonidest alati kõrgemal hoitakse.

Kindral Reek, praegune Sõjaminister, kes oli üks juhtivamaid tegelasi põhja Läti vabastamisel, avaldades Vabariigi 10-da aastapäeva puhul „Sõdur'i" juubelinumbris omi mälestusi Lemsalu-Roopa-Võmmu-Ronneburgi lahingutest, leidis küllalt sõnu, et anda tarvilikku au Läti väeosadele: „Võitluses 22. VI. jooksul Läti 2. Võmmu polgu osad ei jäänud pealtvaatajateks, kirjutas ta. Selle polgu osad, segamini meie osadega, võtsid osa üld-

pealetungist. Selle polgu II ja III pataljonid, umbes 25 ohvitseri ja 350 tääki, tegutsesid soomusrongide osade vahel ja I pataljon, umbes 150 tääki, meie 3. polgu paremal tiival. Lätlaste patareid, mis algul asusid Jaunsemi talu ümbruses ja pärast kaasa liikusid, võitlesid hästi..."

Nüüd on aga lätlased neist mõnesajamehelistest pataljonidest teinud omale põhja armee ja loevad põhja Läti enamlastest vabastamist kui ka Landesvehri purustamist ainuüksi elle „armee“ teeneks. Eestlasi nimetavad nad ainult möödaminnes: eestlased olevat Läti põhja armeele olnud vaid mingisuguseks passiivseks toetuspunktiks, mitte aga tegutsejateks, liiategi veel peategelasteks.

Sellest ei saa kuidagi vaikides mööda minna.

Lätlased tegid Võnnu lahingupäeva omaks rahvuslikuks pühaks ja püstitasid Võnnu linna mälestussamba ainult oma langenuile. Meie käisime seal mälestamas ka omi langenuid, kuid pärgade närtsides ei jää sinna enam midagi järele, mis meie kangelasi seal meelde võiks tuletada. Ja nii surevad meie langenud kangelased veel teistkordselt, surevad kõikide nende mälestuses, kelle vabaduse eest nad võidelnud.

Pariisis, 4. juunil 1928.

N. R.

Üks huvitav arupärimine.

Inglise sõjaasjandusline ajakiri „The Army & Navy Gazette“ toob oma 3101. numbris (1919. a.) kirjutise selle kohta, kuidas 1919. a. juunis Inglise parlamendis tekkis arupärimine vaheerahu rikkumise kohta Landeswehr'ilt 19. juunil 1919. a. Võnnu all. Et selle arupärimise kirjeldus huvitav, siis toome ta allpool kokkuvõtlikult.

Parlamendis pööras parlamendiliige Cecil Hamsworth komander-leitnant (kapten-major) Kenworthy (pahempoolne) poole arupärimisega, esitades talte järgmised küsimused:

1) Mispärast on von der Goltz'i juhatuse all seisvad saksa väed liitlaste keelu vastaselt alustanud pealetungi eestlaste vastu Riia all?

2) Mispärast on saksa väed kõrvaldanud enamlastevastase Läti talupoegade (peasant) valitsuse Riias?

3) Milliseid samme kavatsivad nüüd liitlased astuda, et sundida kõne all olevaid saksa vägesid omale maale tagasi minema?

Nende küsimuste peale andis komander-leitnant Kenworthy järgmised vastused:

1) Sakslased on teadmatuile põhjusil pealetungi eestlaste vastu alanud.

2) Meie (s.o. Inglise sõjaväelise saatkonna) informatsioonijärele ei tunnusta Balti Landeswehr, mis allub saksa väejuhatusle, härra Ulmanis'e Ajutist Valitsust, vaid täidab administratiivset kontrolli ja politsei kohuseid Riias.

3) Ses asjas on marssal Foch saatnud märgukirja Saksa valitsusele, milles nõutakse:

a) Edasitungi seismapanekut põhja poole ja sõjategevuse viibimata lõpetamist Eesti vastu.

b) Vindavi ja Liibavi viibimata evakueerimist, samuti kõigi nende maa-alade täielist ja vastuvaidlemata evakueerimist, mis moodustasid osa Venemaast enne Maaümasõda, nagu see sõjariistade vaheerahu (11. nov. 1918. a.) konventsiooni XII artiklis ette on nähtud.

E. M.

Inglise kergeristleja „Canterbury“ külaskäik Tallinna

13. VI. — 18. VI. 1928.

Käesoleval suvel Balti meres viibivast Briti laevastikust külastas meid üks laev, nimelt kergeristleja „Canterbury“.

„Canterbury“ jõudis Tallinna reidile 13. juunil kell 1030 s. a., kus temale vastu sõitis sideohvitseriks määratud leitnant Prees.

Peale vastastikkust saluteerimist asus ristleja sadamasse.

„Canterbury“ pikkus veeliinil on 446 jalga, veeväljasurve 3750 tonni. Relvastatud 4 kuuetollilise 50-kaliibrilise suurtükiga ja kahe veealuse, nelja veepealse torpeedo aparaadiga. Masinate võime 40.000

hobuse jõudu, maksimaalne kiirus 29 sõlme. Meeskond — 375 meest. Maaailmasõja ajal võttis kergeristleja „Canterbury“ admiral Hoodi eskaadriga osa kõigi aegade suurimast merelahingust, s. o. Jutlandi lahingust, kus ta sai vigastusi.

Peab tähendama, et „Canterbury“ oli uusim laev ülalnimetatud lahingus, kuna ta alles käiks nädalat enne rivisse astus.

13. 6. jõudes Tallinna sadamasse tegi „Canterbury“ komander, captain Royle, visiidid Riigivanemale, Välisministrile, Sõjaministrile ja Merejõudude juhatajale. Külalistele korraldati laupäeval Välisministri poolt eine. Sõjaministri poolt korraldati tantsuõhtud „Ohvitseride Keskkogu Kasiinos“ ja „Sõdurite Kodus“. Mõlemad möödusid ülevas meeleolus.

Samuti korraldati inglaste ja meie mereväe vahel 2 jalgpallivõistlust, mis 3 : 0 ja 4 : 3 meie mereväe kasuks lõppesid.

Captain Royle'i poolt oli pühapäeval laevas korraldatud eine, kus viibisid ka kindral Lill ja admiral Salza.

Õhtupoole oli ristlejate ohvitserkonna

poolt laevas korraldatud tants kutsutud külalistele.

Ristleja lahkus meilt esmaspäeval varahommikul, jättes enesest maha vaid häid muljeid.

Lahkudes saatis laeva komander, captain Royle Merejõudude juhatajale telegrammi:

„Good Bye. Very many thanks for all you all you have done to make our Visit such a pleasant one. We look Forward to coming again and renewing our many Friendships. The Kindness and hospitality of your Country to the British Navy has become traditional. Please convey our warmest thanks to your Government.“ Mis kõlab tõlkes: „Jumalaga. Palju tänu kõige eest. Teie kõik tegite kõik selleks, et külaskäik meile meelepärane oleks. Ootame seda aega, et jälle tulla ja uuendada meie paljuid sõprussidemeid. Teie maa ja rahva lahkus ja võrastevastuvõtlikkus Briti mereväe vastu on välja kujunenud traditsiooniks. Palun edasi anda meie soojemad tänuavaldused Teie Valitsusele.“

A. R.

Andmeid Vabadussõja ajal Balti meres teetsenud Briti merejõudude kohta.

Tema Kuningliku Majesteedi merejõudude juhatajad Balti meres:

- 1) Kontr-admiral Sir Eduryn S. Alexander-Sinclair*) — 12. dets. 1918. a. — 6. jaan. 1919. a.
- 2) Kontr-admiral Sir Walter H. Cowan*) — 6. jaan. — 15. dets. 1919. a.

I ristlejate flotiil; juhataja — mereväekapten George V. Campbell.

II ristlejate flotiil; juhataja — mereväekapten Colin K. McLean.

III ristlejate flotiil; juhataja — kaptenleitnant Aubrey T. Tillard.

Allveelaevade baas; juhataja — mereväekapten Martin Eric Nasmyth-Dunbar*).

20. destroyerite flotiil; juhataja — mereväekapten Berwick Cussis.

Rannasõidu mootorpaatide (C. M. B.) juhataja — kapten-ltn. Claude C. Dobson.

Kergeristleja „Galypsa“; komander — mereväekapten Bertram S. Thesiger*).

Kergeristleja „Curacao“.

Kergeristleja „Caledon“; komander — kapten-leitnant Henry S. M. Harrison-Wallace.

Kergeristleja „Cleopatra“; komander — mer.-kapten Charles J. Colebrooke Little.

Kergeristleja „Shakespeare“; komander — mer.-kapten Frederick E. K. Strong.

Kergeristleja „Scout“; komander — kapten-major Edmund F. Fitzgerald.

Kergeristleja „Vindictive“.

Kergeristleja „Delhi“.

Destroyer „Wallace“; komander — mereväekapten Georg W. McCoram Campbell.

Destroyer „Walker“; komander — kapten-major Ambrose A. Marten.

- Destroyer „Voyager“; komander — kapten-major Charles Gage Stuart.
- Destroyer „Vanessa“; komander — kapten-major Edward O. Broadley.
- Destroyer „Wryneck“; komander — kapten-leitnant Ralph V. Eyre.
- Destroyer „Versatile“; komander — kapten-leitnant Gerald Ch. Wynter.
- Destroyer „Vivacious“; komander — kapten-leitnant Claude L. Bat.
- S.-l. „Dauntless“; komander — mereväe-kapten Cecil H. Pilcher.
- S.-l. „Abdiel“; komander — mereväe-kapten Bervick Curtis.
- S.-l. „Vano“; komander — kapten-leitnant Edvart O. Tudor.
- S.-l. „Princess Margaret“; komander — mereväe-kapten Harry H. Smyth.
- S.-l. „Dragon“; komander — mereväe-kapten Francis Arthur Marten.
- Monitor „Erebus“; komander — mereväe-kapten John A. Moreton.
- Mereleenuukite eskadrill; juhataja — major David G. Donald.

Briti laevastiku kaotused Vabadussõja ajal Balti meres:

Hukkused miinide, vastase allveelaevade ja suurtükitle j. m. läbi: 1 allveelaev, 1 destroyer, 2 traalerit, 7 rannasõidu mootorpaati (C. M. B.), 2 mootorbarkassi ja 1 ladulaev.

Sattusid miinide otsa, kuid päästeti: 1 kergeristleja, 1 traaler, 1 mootorbarkass, 1 õlilaev ja 1 miinipaneja.

Meeskonna kaotused: Said surma: 1) merejõududes: 16 ohvitseri ja 97 madrust; 2) õhujõududes: 4 ohvitseri ja 1 sõdur. Kokku — 20 ohvitseri ja 98 meest.

Haavatud: 1) merejõududes: 7 ohvitseri ja 35 madrust; 2) õhujõududes: 2 ohvitseri. Kokku — 9 ohvitseri ja 35 meest.

Teadmata kadunud: Merejõududes: 3 ohvitseri ja 6 madrust.

Ühtekokku — 171 meest.

Märkused: *) märgitud mereväelastele on sõjaliste teenete eest annetatud Eesti Vabaduse Ristid.

Briti mereväe ohvitseride auastmed on toodud eesti terminoloogia järele.

EESTI VABADUSSÕJAS

ilmutatud sõjaliste teenete eest on alljärgnevaile
Suur-Britannia riigimeestele ja sõjaväelastele annetatud
VABADUSE RISTID.

I liik 1. järk:

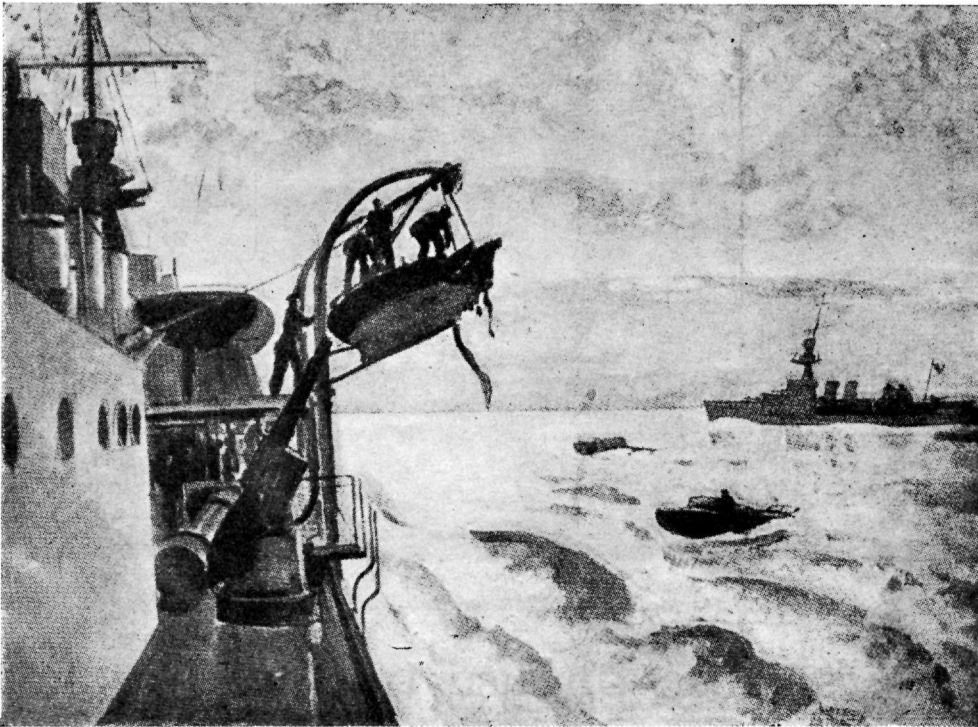
- Feldmarssal krahv Douglas Haig †, sõjajõudude ülemjuhataja.
- Mereväe-admiral krahv David Beatty, merejõudude ülemjuhataja.
- Mereväe-admiral lord Rosslyn Erskine Wester-Wemyss, sõjakabineti liige.
- Admiral Sir Fremantle.
- Sir Walter Long, Admiralteedi I lord.
- Rt. Hon. Winston Churchill, sõja- ja õhuminister ning varakantsler.
- Kindral lord Frederick Rudolf Lambart Cavan, Impeeriumi Kindralstaabi ülem.
- Kindral-leitnant Sir Hubert de la Poer

- Goug, liitriikide sõjaväelise saatkonna esimees Baltimail.
- Brigaadi-kindral F. G. Marsh, kindral Gough'i ajutine asetäitja.
- Brigaadi-kindral Martin Turner.
- Kindral-leitnant Haking.
- Viitse-admiral Sir Edwyn S. Alexander-Sinclair, merejõudude juhataja Batlimeres.
- Kontr-admiral Sir Walter Henry Covan, merejõudude juhataja Baltimeres.
- Kolonel Tallents.

I liik 2. järk:

- Kindral Burt.
- Mereväe-kapten Bertram S. Thesiger, kergeristleja „Calypso“ komander.

Vabadussõja päevilt.

Inglise rannasõidu mootorpaatide tagasitulek pärast Kroonlinna atakeerimist 18. aug. 1919. a. Philip Connard'i maali järele. (Briti Sõjamuuseumi kogust.)

Inglise rannasõidu mootorpaatide (C. M. B.) tegevusest Balti meres Vabadussõja ajal lõime k. a. „Sõduris“ nr. 6—8. sellekohase kirjutuse.

Mereväe-kapten **Martin Eric Nas m i t h - D u n b a r**, allveelaevade baasi juhataja Baltimeres.
Komander **Horton**.

I liik 3. järk:

Major **Gooden**, end. sõjaväeline esindaja Balti riikes.
Major **Humphrey W. C. Lloyd**, sõjaväeline esindaja Balti riikes.
Kapten **James Volfe-Murray**.
Kapten **Vion de Malpas-Egerton**.

III liik 1. järk:

Tema **Kõrgus Navangari maharadsha**, delegaat Rahvasteliidus.

Krahv **Balfour**, end. välisminister.
Vikont **Robert Cecil**.
Lord **Harding**.
Rt. Hon. **Lloyd George**, end. peaminister.
Mr. **Austen Chamberlain**, välisminister.
Mr. **Baldvin**, peaminister.
Mr. **Vaughan**, end. saadik Eestis.

III liik 2. järk:

Kolonel **Borden Turner**.
Mr. **Williams**, „The Times“ toimetaja.
Mr. **Montgomery-Grove**, kindrakonsul Eestis.

Sõjaminister kindral N. Reek tervitab õpilasi õppuste lõpul.

Suvise sõjalise õppuse tulemusi koolides.

Suvine sõjaline õppus koolides on lõppenud. Sellega lõppes ka esimene õppeaasta selle töö alal, mis alustati läinud sügisel. Kõige huvitavam ja kasulikum järk selles töös oli kahtlemata 10-päevane suvine õppus. Juba õppetundide arvuga ta ületas terve talve töö, rääkimata sellest, et töö teostati hoopis soodsamates ilmastiku tingimustes.

Millised olid selle töö tulemused?

Arvan, see küsimus kahtlemata pakub huvi ka kaitseväge juhtidele, oli ju sellest osa võtmas ka sajad nooremad juhid kaitseväest.

Alljärgnevas püüan lühidalt kokku võtta töö tulemuste peajooned, niivõrra kui seda võimaldavad esialgsed kokkuvõtted.

1. Möödunud 10-päevaline õppus andis 50 õppetundi ühtlast, täpselt läbiviidud kavakindlat tööd sõjalise kasvatuse ja väljaõppe alal noorele kodanikule, kusjuures iga õpilane riigile läks maksma kõigest 50 senti erakorralisi kulusid.

Suvine õppus oma organisatsioonilt oli suurelt jaolt **improviseeritud: 9%** instruktore tulid kaitseväest, õppeplatsid olid võõrad, instruktorid võõrad õpilastele jne. Niisugune improviseeritud töö kahtlemata nõudis erilist jõupingutust korraldajailt, et teda siiski muuta kavakind-

laks ja ühtlaseks. 10-päevaline töö tuli ette valmistada, kuid tagajärg oli see, et kaitseväest tulnud ohvitser ja kadett, enne kui ta ise läks tundi andma, omas selle tunni töökava, oli selle töökava alusel tunni läbi võtnud, tundis kooli ja kooliõpilaste õpetamise iseäraldusi ja koolis tarvitavaid õppevahendeid. Kõige sellega suudeti korraldada improvisatsioon ning töö tulemusi võime hinnata vististi liialdusteta sama kõrgelt, kui sama palju õppetunde kaitseväes.

Sealjuures selle töö peamine väärtus on tema võrratu odavus kõigile.

2. Möödunud suvine õppus oli suureks tõukeks sõjalise kasvatuse ja õppuse populariseerimisel seltskonnas. Tuleb konstateerida kui tõsiasja, et meie seltskond ei tunne veel küllalt hästi seda tööd, mida teostatakse kaitseväes. Mittetundmisest tekib sageli umbusaldus ohvitseride ja allohvits. töö vastu, arvamine, nagu oleks siin tegemist inimestega, kes kõlbavad ainult kasarmu seinte vahele. Niisugust arvamist võib kuulda mõnikord meie koolitegelaselt, kes selle on pärandanud endise Vene intelligentsi haiglasest õhkkonnast. Sõjaline kasvatus ja õppus koolides, eriti suvel, on kõige mõjuvamaks abinõuks, et seda väärarvamist ära kaotada. **See sünnib just õpilaste kaudu, kes, esimest korda**

Õpilaste koondamine Sõjalise mängu lõpul Tallinnas, Rahumäe rajoonis 9. 6. 28.

kokku puutudes ohvitseriga, allohvitseriga või kadetiga, instinktiivselt taipavad, et siin on tegemist inimesega, kes tahab ja oskab neile anda kõike seda, mis neid huvitab. Järelduseks on õpilaste täieline usaldus, absoluutne valmisolek piinliku hoolega järele tegema kõike seda, mis temale näidatakse ning püüe saavutada ikka paremaid ja paremaid tagajärgi.

Muidugi eeltingimuseks sealjuures on, et instruktor seisaks oma ülesande kõrgusel.

Õpilaste kaudu usaldus ja arusaamine tungib ka vanemate ja kooliõpetajate juure ning seega seltskonda.

3. Kõik tähelepanekud möödunud suvisel õppusel on näidanud, et meie noorsugu tunneb suurt huvi sõjalise õppuse vastu kõigil aladel. Niisugust tähelepanu, hooit, järeleaimamise püüdlisust ja valmisolekut: marssida, jooksta, roomata, ronida, mängida, relva tundma õppida, signaliseerida jne., nagu näitasid kooliõpilased õppustel, on raske leida sõdurite hulgas kaitseväes. See teeb sõjalise õppuse koolides veel hõlpsamaks kui kaitseväes. **Kuid ta kohustab ühtlasi instruktoreid. Seega massiline sõjaline väljaõpe meie noorsoos väljaspool kaitseväge on peaasjalikult kaadri küsimus:** kui jätkub kaadrit ning ta on oma ülesande kõrgusel, siis võib korraldada igasugu õppusi — noorte vastutulek on kindlustatud.

4. Õppuse kogemustel võime alla kriiputada, et, vaatamata asja uudsusele, meie nooremate juhtide kaader suutis siiski orienteeruda uues olukorras ning oma ülesanded täita täitsa rahuldavalt.

Tööle valmistati ette hoolega.

Tööle ilmuti täpselt.

Ümberkäimine õpilastega töö ajal ja vaheaegadel oli niivõrra eeskujulik, et siin tõesti ei jää midagi paremat soovida. Nagu juba tähendasin, õpilased taipasid seda kohe ning vastasid omalt poolt samaga.

Muidugi üks teostas oma töö paremini kui teine. Oli eeskujulikke instruktoreid, eriti ohvitseride ja vanema kursuse kadettide hulgast, kes suutsid oma tööga, iga liigutusega ja seletusega niivõrra kõita õpilaste tähelepanu ja huvi, et neid jälgi hinge kinni pidades. Kuid leidis ka võrdlemisi nõrku instruktoreid.

Peamised pahed:

- kalduvus liigsele kõnelemisele, eriti vanemate üleajateenijate-allohvitseride hulgast, seal, kus ei ole muud tarvis kui **näidata töövõtet** ja parandada õpilase liigutus;
- eeskujuliste nõuete mitte küllalt põhjalik tundmine;
- loidus, pikaldasus ja energia puudus õppusel.

Kõige suurem pahe on viimane. **Loid, ükskõikne iseloom ei kõlba õppeväljale**

noorte hulka, kus valitseb elu ja hoog ning tahe tegutseda juhi eeskujul.

5. Üldiselt seltskonna suurem osa suhtus heatahtlikult õppusele. Omavalitsused ja eraorganisatsioonid tulid vastu niipalju kui vähegi võimalik, võimaldades kasutada tasuta nende valdamisel olevaid õppevälju, spordiplatse jne.

Ajakirjandus aitas kaasa töö propageerimisele, välja arvatud ilmselt vaenulikud ringkonnad

6. Lõpuks olgu alla kriipsutatud veel

kaks asjaolu: Haridusministeeriumi ja koolitegelaste täiesti laialdane suhtumine õppusele;

kõigi kaitseväge juhtide, eriti väeosaülemate suur vastutulek kõigis küsimustes, milledega paljudel juhtumistel tuli pöörata nende poole.

Ühisel jõul teostati huvitav ja tagajärjedelt edukas töö, mida mäletavad rõõmuga tuhanded noored ning mis jääb eeskujuks tulevikule.

A. T.

Kangelaste keskel.

Alam-kapten Jüri Ratassepp.

Alam-kapten Jüri Ratassepp kuulub nende vabadussõjalaste hulka, kes isamaa ilu hoieldes varisesid varakult musta mulla põue, kuid kelle ohvrimeelsus, vahvus ja kangelasteod jäädv püsima põlvest põlve Eesti poegade südamesse, olles neile ülevaks eeskujuks ja virgutajaks raskel päevil, kui kord jälle kaitset vajab Kalevite kodupind.

Ratassepp oli pärit Narvast, kehvade vanemate laps. Kitsastes oludes kasvades tuli väikesel Jüriil juba noorelt kokku puutuda mitmesuguste eluraskustega ja neist oma käe peal läbi liüa. Kahtlemata oli see karm kool, aga — tuli puhastab kulda! Heitlus puuduste ja muredega ei suutnud sumbutada poisikese elurõõmsat meelt ega murda tema sitket loomust, vaid aina kihutas ja karastas tahet ükskord kitsikusest välja jõuda siledamale eluteele.

Ta töötas ja õppis, teenis ja käis koolis ühtlasi. Selge pea kergendas kahekordse koorma kandmist. Pinevas püüdmises möödusid aastad. Poisikesest sirgus noormees. Tuleviku väljavaated paranesid päev-päevalt.

Seal kõlas äkki Sarajevos saatuslik revolvrüripauk. Süttis ilmasõda — ja vene mobilisatsioon neelas Ratassepa.

Ta sattus lipnikkude kooli ning sealt värskest küpsetatud ohvitserina vaenuväljale, kus varsti tõmbas enese peale tähelepanu julguse ja osavusega.

Pea terve maailmasõja veetis Ratassepp kaevikutes, võideldes vaheldamisi sakslaste ja austerlaste vastu. Kuulisadu niitis sagedasti sajad ta kõrvalt, kahurtuli hukkas tuhanded, gaas mürgitas, taudid tapsid — Ratassepp aga jäi mitngil arusaamatul viisil kõigist puutumata, ehk küll alati esimestes ridades rühkis. See oli juba kord nii, et ta veatult välja tuli ka kõige verisematest lahingutest.

Kui kaaslased vahest selle üle imestust avaldasid, naljatas Ratassepp:

„Olen Soome sortside soost. Saksa Pritsude püssid mind ei võta”.

Ja ta ei eksinud. Ei sakslastel ega austerlastel leidunud Ratassepa jaoks parajat kuuli. Sama turskelt ja tervelt, nagu ta sõjaväljale asus, lahkus ta sealt, tagasi rutates kodumaale, kui siin lahti läks rahvuslikkude väeosade moodustamine. Näis, nagu oleks saatus ise teda hoidnud mingi suurema ja tähtsama ülesande jaoks, kui oli inimeste veristamine vene isevalitsuse huvides.

Ühes teiste omamõttelistega andus Ratassepp tulisena isamaalasena Eesti polkude formeerimise tööle terve oma noorusvaimustusest hõõguva hingega. Tegemist jätkus seal kõigile enam kui palju. Peale mitmesuguste majandusliste viperustega maadlemise tuli hoogsalt levinevale enamlusele ja anarhiale tõkkeid ette tõmmata ja rahvuslase omapärasuse ning iseseisvuse mõtet propageerida mitte ükski sõdurite seas, vaid samuti ka seltskonnas.

Kui okupatsiooni raudruul raskelt üle kodumaa veeres ja avalikust elust ära pühkis kõik, kes kaasa ei tunnud karkudele upitatavale Balti härtsokiriigi kavale, ega Preisi kotkale vastu ei hõisanud aamen ja halleluuja, jätkas Ratassepp rahvuslist kihutustööd ning Saksa vastast agitatsiooni pöranda all salajase kaitseliidu liikmena, teenides omale samal ajal kehva ülespidamist õövahina kuskil Tallinna äris.

Vaevalt aga väärahtas teraskiivri-meeste võim, seal kerkis Jüri jällegi päevavalgele. Vabadussõja puhkedes tõttas ta üheks esimestest tegevasse väkke — 1. ratsa polku. Mõni päev hiljem viidi ta sealt admiral Pitka kutsel ehitatavale 1-sele soomusrongile dessantsalga ülemaks.

Siin kihvas töö 25 tundi päevas, nagu mehed ise seletasid. Ratassepp lõi õhinaga sekka, aida-

Kooliõpilaste sõjalised õppused 31. V. — 9. VI. 1928.

*Kooliõpilasi laskeõppuste väikekalibrilistest püssidest Näituse aias (1. juunil 1928).
Õppust jälgivad üldjuhataja ja ajakirjanikud.*

tes nõuga ja jõuga rongi soomustada, relvastada ja meestega varustada. Tema õhutusel tuli ratsa polgust terve rühm paremaid mehi soomusrongile dessantlasteks, kes hiljem oma vapra ülema juhatusel imestamisväärseid kangelas-tegusid korda saatsid.

Vabal ajal lahke, vastutulelik, aus, kalduvusega lõbusale naljale; teenistuses hoolas, täpne, nõudlik — kuid õiglane, terava pilguga, kiire otsustusvõimega, — nii meeldis Ratasseppele igatühele, kellel temaga kokkupuutumist oli. Aga alles esimestes lahingutes selgus kaaslastele tema iseloomu väärtuslikum joon, mida nad senini ei teadnud lähele panna. See oli Ratasseppe ebaharilik julgus.

Ratasseppe otseselt otsis hädaohtu. Püss käe peal, jalutas ta kuulirahe all rahulikult nagu karsarmu õues ja andis käske. Kui teda hoiatati, et ärge ennast vaenlasele nii avalikult näidaku, la-sevad — põrgulised — viimaks pihta, vastas Ratasseppe:

„Kolm aastat olen tõsiste sõjameestega karvupidi koos olnud — pole korda haavatagi saanud, — mis need punased paadialused mulle ikkagi suudavad teha”.

Meestele imponeeris sarnane rahulik julgus ja iseteadvus.

„On see üks kuradima vend,” arvasid nad omavahel, „ei teda-meest vankad kohuta.”

Niisuguses otsuses peitus ühtlasi imestus, ausus ja lugupidamine oma juhi vastu — kõveim

kitt, mis sõduri ja ohvitseri liidab üheks kindlaks, lahutamatuks kehaks ning loob väeosas tulest ja veest läbiminekuks vajalise distsipliini.

Tolleaegse üldise meeoleolu ja asjade seisukorra juures polnud meeskonnaga käreda käsutamise abil üksi suurt peale hakata. Kes selles suhtes püüdis talitada endises vene keiserlikus või sissejuurdunud kaprali kepi süsteemi eeskujul, sai haledasti petta. Tagajärjed osutusid tihti peale otse vastupidiseks neile, mida taheti saavutada. Kes aga ajavaimu taipas ning ennast suutis kohastada muutunud oludele, võis mehed ümber sõrme mähkida ja nendega igasuguseid kaelamurdvaid operatsioone läbi viia.

Ratasseppe tundis oma alluvate hingeelu täielikult ja mõistis neid enese tahte alla painutada. Kunagi ei saanud ta mehi lahingusse, vaid kiskus kaasa oma mõjuvõimega. Ta ei teinud minge, tehke, võtke, — vaid: läki, poisid, teeme vankadele tuupi, võtame veidi soomust. Läks siis ise ees, tegi, võttis. Mehed mürrinal järele kui karupojad. Kuhu küüned külge löid, ega seal enam karvad kasvanud...

Punaseid pidi vähemalt viiekordselt vastas olema, kui nad pisutki püsima suutsid jääda. Väiksema ülekaalu juures pani vaenlane kohe putked välkuma ja näitas päkke.

Kuidas Ratasseppe oma meestega „töötas”, selgitagu siinkohal mõned väikesed episoodid suurest vabadusvõitlusest.

Pärast 1919 aasta 4. jaanuari lahingut Kehra-Aegviidu vahel, mis punaste pealetungimise muutis taganemiseks, jälgisid meie soomusrongid põgenevat vaenlast samm-sammult, tule ja dessantlöökidega tale vahetpidamatult kuklasse röhudes.

Punaste juhatus, saadud hoobist toibudes, püüdis soomusrongide tegevust paraliseerida sellega, et ta oma kaitsejoone seljataha raudtee ligikonda üles seadis peidetud patareid pealekippuvate rongide ootamatuks tulistamiseks.

Üht sarnast patareid märgati 1. soomusrongi pealt 6. jaanuaril Jäneda mõisa kohal. Ükskaks-kolm kargas 20-meheline dessantsalk rongilt maha ja tuhknei! — otse patarei poole kui kaarna kari kulli pesa kallale — Ratassepp traavis ees, poisid vihtudes jäerle.

Ei saadud veel õieti hurraadki lahti lüüa, kui venelased, kellele see tormijooks tuli täiesti ootamatult, kribinal-krabinal hobustel trengid katki lõikasid ja kahureid ning kuulikaste saatuse hooleks jättes kes ratsa, kes jala metsa poole panid velkima, nii et võsa sahises. Tule avamise ja vastu hakkamise peale ei mõelnud keegi.

Veerand tunniga oli terve patarei — kolme 3-tollilise suurtüki, kogu varustuse ja moonaga võetud. Vaevalt suutis Ratassepp laskevõimis seatud kahuritest paar-kolm pauku põgenejatele järele saata, siis olid nad metsa kadunud kui tina tuhka. Vaenlased jätsid maha hulga langenuid ja mitu vangi, viimaste hulgas patarei komander.

Ööl vastu 14. jaanuari saadeti Tartu vallutamisretkel olevatelt soomusrongidelt dessant välja Voldi mõisat ära võtma. Mõisas seisis paarisaja pealine Viljandi Eesti kommunistilise polgu osa. Et dessandile ülesannet kergendada, läksid kapten Parts ja alam-kapten Ratassepp 7-mehelise salgaga vaenlase selja taha „mürtsu“ tegema.

Öö oli kuivalge, taevast pilves. Ettevaatlikult edasi liikudes sattusid mürtsumehed korraga suurele vaenlaste salgale peale. Algas laskmine. Vastastel kuulus kaasas olevat kuulipilduja. Meie omad heitsid esialgu pikali lumele, kuid et nende seisukord kaugelt arurikama vaenlasega tuld vahetades pikapeale täbaraks ähvardas minna, ei jäänud muud nõu, kui katsuda vaenlast julge pealetormamisega hirmutada.

See läkski õnneks. Nii pea kui nad hurraa karjudes ülesse kargasid, jättis punaste kuulipilduja laskmise ja „vankad“ viskasid varvast Voldi mõisa poole. Tagaajades saadi kätte kuulipilduja.

Nüüd oli meie meeste lugu juba pisut kergem. Nad asusid mõisa õunaaia nurga juure suurde saviaku, et siit vaenlast taganemise

puhul tule all hoida. Varsti liikuski mõisast üks ratsanikkude rühm Tartu poole. Luurajate piisid paugatasid. Esimene ratsanik langes, teised pagesid tagasi.

Ratassepp kargas mahalastu hobuse turjale ja kihutas põgenejatele järele, kuid sattudes punaste ägeda tule alla, põõris viimaks ümber ning sõitis ringeid mööda peadessant kiirustama ning neid olukorraga tutvustama.

Vahe peal läks punaste tuli niivõrt maruliseks, et saviaku viibimine võimatuks muutus. Hakati siis üksahaaval kraave mööda mõisale ligemale ronima. Kuid see palju ei avitanud. Vaenlane valas ikka ühtesoodu tuld selga.

Seisukord halvenes iga minutiga. Tarvitses punastel ainult korraks oma hulgaga tõsist pealetungi katset teha — ja peotäis hulljulgeid „mürtsutajaid“ oleks maapinnalt pühitud.

Kitsikuses prooviti veel kord juba õnnestunud katset: „müriseva“ hurraaga algas uus rünnak. Ja ennäe! Ligim vaenlaste rühm, arvates, nähtavasti, et kes teab, missuguste suurte jõudude eessalgaga neil tegemist, pistis huluma: „tovaarishtsi, sdajomsa“.

Allaandjatelt võeti relvad, paigutati nad enesete keskele ja jätkati siis lauldes edasiminekut, püüdes võimalikult vägevast lärmi lüüa — oma arvulise nõrkuse moondamiseks. Õnneks jõudis samal ajal ka teiselt poolt peadessant kohale ja ülejäänud punaväelased andsid tingimusteta alla.

Need lood on vaid üksikud kahvatud pildid pikast võitluste seeriast, mis tolle ajajärgul kestsid päevast päeva ühesuguse pinevusega. Segamini löödu punavägi tegi meeleheitlikke katseid, et eestlaste hävitavat pealerõhumist pidurdada, kuid asjata. Vastupanematul jõul visati vankad tagasi sinna poole, kust nad hiljuti tulnud kerge saagi õhinas.

Ratassepp võttis kõikidest neist heroilistest heitlustest osa raugemata energiaga, kuni saabus temale saatuslik 23. jaanuar 1919. Sellel päeval lakkas mõjumast salavõim, mis teda senini hoidnud igal sammul varitseva hukatuse eest. Kirepi kõrtsi juures tabas vaenlase kuul Ratasseppa peast sellel hetkel, kui ta ahelikku metsa varjule jättes ise ette läks olukorda selgitama.

Valminud viljakõrrena lõikaja sirbi ees vajus mees kummuli emakese maa rinnale, nagu tahaks teda kallistada veel viimast korda enne lahustumist sinna, kust ei leidu teed tagasi. Punane veri valgus valgele lumevajbale otsekui pitseri märk kinnituseks, et suur elu müsteerium on lõppenud — isamaa vabaduse eest...

Isamaa ilu hoieldes,
Vaenlaste vastu võideldes,
Varisesid vaprad vallad,

Kolletasid kihelkonnad
Muistse põlve mulla alla,
Nende mure muljutused,
Nende piina pigistused,

Nende vaeva väsimused,
Muistsed kallid mälestused —
Kostku meile kustumata!

A. R.

Laulupidudest ja rahvuslisest ideoloogiast.

Kelle süda suudab jääda tuimaks ja külmaiks, kui varasel hommikutunnil ehk ka muul päeva ajal läbi tänavate marsiva maleva noortest rindadest kajab mehine laul?! Tasandavad sammu ja peatavad möödaminejad, avanevad aknad ja ilusad pead kummarduvad tänavaisse. See on äripäeva elu pidulik hetk.

Veri rahva verest, liha rahva lihast on kaitsevägi, lahutamatult seotud rahvaga, rahva huvidega ja vaimuga. Missuguseid teisi huviseid võib olla kaitseväl peale oma rahva vaimu ja töövabaduse, julgeoleku, puutumatus ja varanduse kaitsmise? Ei ole tal teisi huviseid. Millest laulab kaitsevägi, millest pajatavad tema kõige pühamad laulud? Üsust oma rahva tulevikku, vabadusest, vaprust, vahvusest ja õilsusest. „Ei tunne me sulast ei isandat, ei tunne me kupjate sundust — meie austame vägevaid võitlejaid, kel rinnus on kõrgemat tundmust, kel vaprus, kel priius, kel isamaa, siin ülem ses elus on otsata!“ ja „Kel vahvad ja vägevad võitlejad, neid kõrgemad väedgi veel aitavad!“ Selle usuga suhtub ka rahvas oma kaitsevärke ja selle usuga läks Eesti kaitsevägi Vabadussõtta, mis tookord paljudele näis olevat lootusetu tegu.

Üsust oma tulevikku laulab ka Eesti rahvas. Need laulud on pühad ja neist ei tüdineta. Mis muud on Eesti laulupeod kui suured pühad, kus rahvas voolab kokku iseenele silma vaatama ja sealt ammutama uut jõudu ja usku elamiseks ja võitlemiseks, vägevast lootust tulevikku. See ongi see salapärase võim, mis Eesti laulupidudel omane ja muudab nad mingiks eriliseks nähtuseks, mida teised rahvad ei ole saanud järele aimata. Suguvennad põhjapool lahte on korraldanud mitu laulupidu, kuid on ise tunnistanud, et võrreldes Eesti laulupidudega, on nende omad jäänud kahvatuks. Venelased tegid katsed, kuid see äpardus sedavõrt, et kadus tahe kordamiseks. Rohkem õnne on olnud lätlastel, kes ju meiega enam-vähem sarnastes oludes, kuid Läti laulupeod võlgnevad

tänu oma rahuldava kordamineku eest kõrvalistele abinõudele, muu seas massilisele, ilusale rahvariidele, mille kultiveerimised nad meist palju ees. Ometi on ka Läti laulupeod jäänud ikkagi kahvatuteks. Sakslaste „Lauljate ühingud“ on korraldanud palju laulupidusid väga suure lauljate hulgaga, kuid need on kujunenud vaid hiigla-kooride kontsertideks, mitte rohkem. Käesoleval suvel tuleb sarnane rekordkoori kontsert Viinis — 100.000 lauljaga. Kogu Saksamaa ja Austria garnisonid saadavad sel puhul Viini magadiskotte, pesu ja vaipu, et varustada lauljaid ja külalisi ööpühkuse võimalusega. Ma ei tahaks olla paha ennustaja, kuid näib, et sellestki tuleb vaid hiiglakoori kontsert.

Pealiskaudsusest tingituna on ka meil kodumaal vool, mis ei suuda näha meie laulupidudes rohkem kui hiiglakoori kontserte. Eriliselt teravalt tikkus see vool esile 1923. a. laulupeo arvustustes. Kui see vool peaks pääsema võidule, siis oleks meie laulupidudel lõpp: meie ei ole nii rikkad, et anda sääraseid hiiglakontserte. On tarvis arvestada tööga, vaevaga ja kuludega, mida kannab rahvas, korraldades laulupidu. Need miljonid, mis arvestatakse kuludena laulupidu korraldavas liidu kassa aruannetes, moodustavad ainult väikese murdarvu laulupeo tõelikkudest kuludest. Vaja arvesse võtta vaeva ja kulu, mis kannavad kooride liikmed ja juhid ning kõigist maa nurkadest kokku voolavad pidulised. Kes tasub need kulud? See tasu võib olla ainult hingeline ja peab olema küllalt suur, et inimesed kannaksid kõik vaeva ja kulud heameelega. Palja kontserdi kuulamine, olgugi see hiiglakontsert, kõike vaeva ja kulu tasuda ei suuda ning sarnane ettevõtte jääb kahvatuks.

Et mõista Eesti laulupidude iseäralist vaimu ja tähtsust, peame pöörduma mineviku vaatlemisele. Peab tutvunema meeleheitliku seisukorraga, milles oli Eesti rahvas läinud sajangu keskpaiku ja pöördega, mis tõi kaasa esimene laulupidu. Vene keiserriigi politika ja teadusemehed mõist-

sid Eesti rahva surma. Kuid Eesti rahva elujõud ei suutnud leppida oma surmaotsusega ja avaldas ennast niisugustel viisidel, mida ei saadud ega osatudki alguses kohe tagasi suruda.

Vene keiserriik teadis ja tundis, et tema olemasolemine ei ole küllaldaselt kindlustatud niikaua, kuni tähtsamad piirimaad ei ole ära venestatud. Sellest arusaamisest oli tingitud Vene politika Läänemere mail kogu 200 aasta kestel, mil need maad olid Vene ülevõimu all. Esimesel osal sellest ajast, nimelt suure Põhja sõja ajast kuni teoorjuse lõpuni, ei arvestanud Vene valitsus teiste seisustega, kui üksi mõisnikkude ja vaimuliku seisustega. Vaimulikul seisusel oli määratu suur moraalne mõju rahvale ja mõisnikkude seisus andis riigile sõjaväelise ja tsiviilasutuste juhtiva koosseisu. Teised seisused — linnakodanikud ja talurahvas olid Venemaal liig arenematud. Selle arenematuse pärast muutusid Vene talurahva liikumised ainult mässudeks. Toetudes riigi laialdastele maa-aladele, leidis valitsus alati küllaldaselt surveabinõusid mässude lämbutamiseks. XVIII sajangu jooksul arenes sisemaal pärisorjus niikaugele, et mõisnik, kes maksis riigikassale pearaha „oma“ talupoegade eest, omandas ka kohtupidamise õiguse „oma“ talupoegade üle ja võis neid oma äranägemise järele saata Siberisse ja isegi karistada surmanuhtlusega. Kuid tundes enese sama rahva liikmetena, mis „omad“ talupojadki, omandas pärisorjus Sise-Venemaal enam-vähem patriarhhaalse iseloomu ja orjastatud talurahvas muutus nagu mõisniku perekonnaks. See pehendas väga tuntavalt pärisorjuse iket ja iseloomu Sise-Venemaal.

Püüdes võita Vene külge liidetud Läänemere maade mõisnikkude seisuse poolehoidu ja usaldust, kinnitas Vene valitsus sellele seisusele nii suured õigused ja eesõigused, peamiselt talurahva arvel, mida neil varem ei olnudki. Nii arenes XVIII sajangu jooksul pärisorjus ka Läänemere kubermangudes sammu pärisorjuse arenemisega Sise-Venemaal, kuid võttis palju teravamatu kuju, sest mõisnikkude seisus ei olnud seotud veresugulusega talurahvaga.

Selles peitubki Eesti ja ka Läti saatuse traagika ja lahkumine teiste rahvaste saatusest, kes ka pidanud läbi elama orjuse aja ning võõra rahva poliitilise ülevõimu, nagu Poola ja Iiri, kellega Eesti rahva saatust tihti võrreldakse.

See lahkumine selgub meile siis, kui küllalt õieti suudame arvestada ja hinnata rahvuslise ideoloogia tähtsust. Seda võiks võrrelda vast elu tähtsusega bioloogilises isikus. Elu lahkumine ihust tähendab surma ja ihu mädanemist. Rahvas, kes kaotanud oma ideoloogia, langeb välja ajalooliste rahvaste reast — ta kas kaob maa-pealt, ühte sulades rahvaga, kelle poliitilise ja kultuuri mõju alla langenud, või ta peab algama oma elu otsast peale, nagu mõni metsik või poolmetsik rahvas, kui tal on väga palju elujõudu võitlemiseks oma olemasolemise eest ja teda soodustab saatuse.

Iiri ja Poola rahvad, osaliselt isegi Leedu, olid sellepärast võrratu õnnelikumad Eesti ja Läti rahvastest, et nad omasid rahvuslise aadeli seisuse. Aadeli seisus, kui vabade inimeste kiht, võis ja suutis kanda rahvuslise ideoloogia läbi võõra ülemvõimu valitsuse aastate. Pärisorjuse kadumisega hakkas rahvuslik ideoloogia kultuuriliselt mõjutama laiu rahvahulki ja rahvuse olemas olemine ja edenemine oli kindlustatud.

Kuna kogu Eesti rahvas oli surutud pärisorjusesse, ei olnud kedagi, kes oleks suutnud edasi kanda ja pärandada järeltulevatele põlvetele esivanemate õilsamat pärandust. Tööst vaevatud ja kupja kepi tagaäetud ori seda ei suutnud. Vaevalt suutis ta edasi kanda katkenditena vaid seda, mis oli valatud luulevormi laulus muinasjuttudes, vanasõnades. Kõige puhtamal kujul muidugi ainult laulus. Sellepärast ongi rahvalaul see väärtusline allik, mille uurimine ette toob ikka uusi ja uusi väärtusi esivanemate vaimuvarast. Siit selgub ka, miks laul ja laulupidu sai rahvuslise elujõu tööriistaks ja abinõuks võitluses oma olemise eest, miks laulupidu omandas usulise toimingu ürgjõu ja ekstaasi kõrguse. Esivanemate vaim kostis seal ja äratas alateadvuses usu oma võimetesse, oma tulevikku, äratas rahvuslise iseteadvuse.

Siirdudes kaugemasse minevikku, leiame väga tugeva Eesti rahvuslise iseteadvuse, järelikult ka väga arenenud rahvuslise ideoloogia. See mõjutab Eesti sündmusi kuni vene ajani. Kuid vene ajal arenenud orjus pühib selle sootumaks ja läinud aastasaja keskpaiku, kui teoorjuse kaotamisega avanes arenemise võimalus, ei leia meie enam rahvuslise ideoloogia jälgi. Eesti rahvast ei ole enam, on vaid tema lagunev laip. Inimene ei saa rippuda õhus — ta peab toetuma

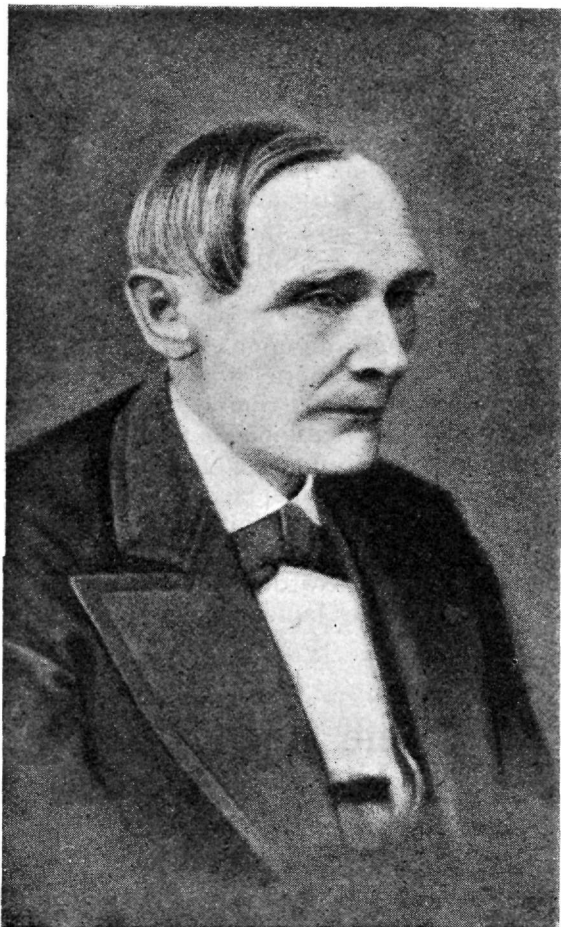
mingile kindlale alusele. Kui ei ole rahvuslist ideoloogiat, siis langeb iga vähegi intelligentne, arenemisevõimeline inimene võõra ideoloogia võimkonda. Ja meie näemegi suurt rahvuse lagunemise (mädanemise) protsessi. Kadaklus, see rahvusline deserteerimine viib võõraste rahvuste hulka peaaegu kõiki, kes sajangu esimesel poolel pääseb teoorjusest. Perekondade ajaloo uurimine tõestab, et Saksa ja Vene kaupmeeskonna, teadusemeeste, intelligent elukutsete, kunsti ja ohvitserkonna nimekamate esindajate seas on sünnipoolest eestlasi ning isegi imestamisväärt suurt arvu. Minul on praegu võimalus kasutada eeslaste nimestikku, kes väga nähtavatele kohtadele jõudnud kõigis viies ilmajaos. Seal on Brasiilia pealinna lord-meer, Ameerika suurima filmitööstuse peadirektor, Hamburgi ja Berliini suurte kaubamajade ja ettevõtete direktorid, Kauge-Ida suurimate pankade ja laevaäride direktorid jne. Selles nimestikus on ainult need, kes ise tunnistavad ennast eestlasteks ja on annud nõusoleku kaasa töötada Välis-Eesti ühingu. See kõik tunnustab Eesti rahva tõelist väärtust ja samal ajal rahvuslike ideoloogiate puudumist ja selle määratu suurt kahju Eesti rahvale.

Ainult üksikud suutsid omal jõul läbi murda rahvustunde ja algselt rahvuslist tööd. Siin näeme Kristjan Jaak Petersoni ja Fr. Kreutzwaldi. Kuid ka neid juhtis võõraste eeskuju... Nende meeleolu oli rõhutatud ja pessimistlik, kuigi Kreutzwaldi prohvetlik pilk nägi kaugesse tulevikku asju, millest ei julgenud mõelda keegi tol ajal. Lausudes: „Kaugelt näen kodu kasvamas“, kurtis ta ometi „üksinda laulan, kurba lindul!“

Ei ole imestada, et tolle aja teadusmehed pidasid Eesti rahvast juba kadunuks rahvaks, käsitasid teda kui etnograafilist varemet ja püüdsid päästa muuseumile, mis veel päästa võis selle rahva vaimuarast. Geniaalne dr. Fählmann'gi oli samas arvamus. Südamesse löikavalt kurdab oma rahva saatust filosoofiline naispoeet Lydia Koidula: „... ja sinu kuube nad võtnud jagada.“ Need on oma rahva kalmule kukkunud pisarate pärlid.

Ootamatuks pöördpunktiks osutus esimene Eesti laulupidu Tartus. Selle korraldajad kui ka lubaandjad ei suutnud ette näha tulemusi. Kui üle 700 laulja liitusid rongiks ja pasunakoori saatel lehvivate lip-pudega läksid läbi linna, kui suure koori

võimsad helid hõiskasid usust ja lootusest, siis sulas rahvuseks lauljate ja pealtkuulajate pere. Ürgjõuliselt ärkas allasurutud rahvuslike vabaduse tunne ja iha. Muistised udused mälestused ja hinge põhjas uinuvad aimdused „võtsid tõe voli“. Vi-

Lauluisa Dr. Fr. Kreutzwaldt.

lets realiteet tasandus ja kadus, aga õilne aimdus sai kütkestavaks realiteediks. Tuhanded südamed kandsid selle laiali üle maa usulise vaimustusega ja selle vormimata, määramata unistuse ümber hakkas koonduma ja kasvama Eesti rahvusline iseteadvus, julgus ja tahe. See õhutas usku, õhutas tegevusele, koondas rahva paremaid poegi.

Muutusid olud. Teoorjusest vabanevad Eesti rahvas hakkas kosuma majanduslises ja vaimlises ja asetaskes sellega Vene keiserriigi juhtivate jõudude ette uue probleemi — Eesti rahva ümbervenestamise vajaduse, sest nii kergelt äraosta teda ei saanud, nagu poolteist aastasada varem

võis osta mõisnikkude seisust eesõiguste ja soodustustega talurahva arvel. Võeti abiks kõiksugused mõjuvad abinõud — Vene usu istutamine rahva sekka, ametiasutuste ja kooli venestamine, massiline venelaste sissevedamine ametikohtadele, raudteedele ja vabrikutesse ning eestlaste väljasurumine Venemaale ja surveabinõud Eesti rahvuslase iseteadvuse, vaimu ja kultuuri arenemise vastu.

Siin mängisid jälle laulupeod väga tähtsat osa. Jälle ja jälle tuldi kokku üle maa iseenesele silma ja südamesse vaatama, uut jõudu ja usku ammutama. Ja seda saadi: „Veel Taara tammikutes ma kuulen võimsat häält. — Kõik ennemuistsed tuuled veel pole kadunud sealt“. Ja selle võimsa hääle kutsumisel ei saanud jääda külmaks südamed, olgugi nad muidu nii rikutud kui tahes võõra ideoloogia mõjust. Nende ennemuistsete tuulte vastu olid võimetus kõik surveabinõud. Kui aastal 1910 Tallinnas Vene võim püüdis kõigi abinõudega nurja ajada just seda, rahvale kõige tähtsamat ja kallimat laulupeo momenti, ei suutnud ta seda: torm pääsis lahti viimasel hetkel, kui juba kardeti kõik kadunud olevat. Kui peale laulupeo ametlikku lõppu

rahvas algatas: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!“ rökkas ja kajas see rahvusline usutunnistus, pühkides jäljetult vägeva ilmariigi võimu ja paljastas selle esitaja pea „mässulise“ palve ajaks.

*

Kas nüüd on elu tardunud kindlatesse vormidesse niivõrt, et meil ei ole enam mingisuguseid muresid? Kas elame vaid lilledes ja roosides ja ei tea enam midagi kibuvitsade ohakaist? Muidugi mitte. Elu ei tardu. Oma poliitilise iseseisvuse saavutamiseks oleme kätte võitnud võimsa abinõu võitlemises oma olemise eest, kuid võitlus ise ei kao. Ta võtab uued vormid. Võib olla, et rahvaste ühisel püüdel vähe- neb veriste sõdade hädaoht märksa, kuid siis astub selle asemele kultuuriline võistlus ning see pole kerge. Samuti kui läinud aastatel, asetab ka nüüd elu meie ette ülesanded, mida peame täitma ja mille täitmiseks on meil vaja suurt usku ja alalist jõu värskendamist. Pöördugem allika poole, kust seda võime ammutada; vaadake oma rahva hinge põhja, kuulgem Kungla rahva vägeva vaimu kaja Vane- muise kandle helidel.

Kustas.

Meie keskkooli kasvandikkude tervislikust seisukorrast.

E. Margusson.

Jälgides mitme aasta jooksul noorte kasvandikkude vastuvõtmist sõjakooli, olen kogunud märkmeid noorte kodanikkude — keskkooliõpilaste, kehalisest arengust ja tervislikust seisukorrast. Toon allpool sellest mõned kokkuvõtted.

1924. a. soovisid astuda sõjakooli 219 keskkooli kasvandikku, kuid arstide komisjonis osutusid neist 79, s. o. 36% sõjaväe teenistusele kõlbmatuks; peaaegaliselt kopsu- ja südamehaiguste pärast. Kopsuhaigeid 36, s. o. 16%, südamehaigeid — 11 — 5%, lampjalgadega — 17, nõrga nägemisega — 7, üldiselt arenematuid, nõrku ja ebanormaalse kehaehitusega — 5, selgroo nõrkusega — 3.

Järgmisel, 1925. a. oli soovijaid 279 ja nendest tunnustati arstide poolt kõlbmatuks 99, ehk 35,8%. Jälle kopsuhaigeid — 57 ehk 20%, südamehaigeid — 12 — 4%, lampjalgadega — 8, nõrga nä-

gemisega — 8, üldiselt arenematuid, nõrku ja ebanormaalse kehaehitusega — 8, selgroo nõrkusega — 5, kollatõves — 1. Seega mõlemal aastal rohkem kui üks kolmandik soovijatest ei olnud vastuvõetavad tervislikkudel põhjustel.

Sõjaajal, kus iga meeskodanik tarviline, ei saa arvestada igakord nõrka tervist, ega vähemat puudust ja sattudes sõjaväkke, ei suuda sarnane tervislikult nõrk kodanik sõjaraskustele kuigi kaua võstu panna. Mõnikümme kilomeetrit rännakut vihma ja poriga või mõni öö postiliseismist tuisu ja tormiga ja — tervis on otsas. Siis muutub sarnane sõdur ainult koormaks sõjaväele ja rahvale, kuna ta koduses olukorras võib olla rohkem kasu oleks võinud tuua.

Kui nüüd 35% teenistusekohuslikkudest meeskodanikkudest peaks nõrga tervise pärast kodukaitsmisest eemale

Kooliõpilaste sõjalised õppused 31. V. — 9. VI. 1928.

Saades üle silla jõudnud piiluritelt signaali, et vaenlast märgata ei ole, jookseb piilkonna südamik üle silla.

jääma, siis oleks seisukord väga halb.

(Seniste keskkooli õpilaste nõrk tervis ei ole mõõdupuuks rahva terviselise seisukorrale: koolipingil sageli nõrgenes tervis. Sõjalise õppuse sisseviimisega koolidesse paraneb kindlasti koolipoiste tervisline seisukord. 35% mittekölbulikke rahuaja teenistuseks ohvitseri kutses ei ole üldiselt võrreldes teistega suur protsent. N.-Venes (vene andmetel) tõuseb sõjaväe teenistuseks ka sõdurina mittekölbulikkude % 49-ni, Poolas 40-ni jne. Toim.)

Nõrk ja arenematu kodanik, ilma et ta haige olekski, ei suuda nüüdseaja lahingus oma kohuseid täita. On tarvis et sõdur 20 — 30 klm. rännaku, vaatamata ilma ja teede peale, mõne tunniga ära käiks. Harilik kodanik heidaks peale selle muidugi puruväsinuna puhkama. Kuid sagedasti sõduril seisab siin alles töö ees. Tuleb veel paar kilomeetrit jooksta, kandes paaripuudalist raskust, ja lõpuks veel öö läbi postil seista. Võib olla on ka toit selle juures vahel väga puuduline. Et seda suuta, peab olema raudse tervisega ja tugev. Andmed, mis eelpool tõin, näitavad aga, et 35 % meie koolinoorsoost — intelli-kentsist seda ei ole. Ja just see element peaks tugev olema, sest nendest

tulevad juhid. Juht peab igalpool eeskujuks olema, ka vastupidavuse suhtes.

Võib olla on siin ajutise nähtusega ja sõjajäreldustega tegemist, mis ajajooksul paranevad.

Jälgides sama küsimust 1926. a. näeme, et seisukord ongi parem. 312-st sõjakooli astuda soovijast osutusid tervislikult kõlbmatuks 59, ehk 18,9%, kus kopsuhaigeid — 29 — 9 %, südamehaigeid — 3 — 0,9%, lampjalgadega — 3, nõrga nägemisega — 9, üldiselt arenematuid, nõrku ja ebanormaalse kehaehitusega — 15.

Et mingisugust kindlat otsust teha, selleks tuleb seda küsimust muidugi põhjalikult uurida, kuid kindel on, et füüsilise arenemine ja tervislik seisukord paranevad.

Igatahes on siin kindlasti mõju avaldanud meie hoogne kehalise kasvatuse arenemine ja tervishoidlikkude nõuete propageerimine. Teotseb ju praegu kaunike kogu seltse, spordi- ja kehalisekasvatuse õpetajaid, kuid neid peaks palju rohkem olema ja valve rahva tervise järele peaks palju suurem olema. Iseäranis oleks arstidel siin laialdane ja tänuväärne tööpõld, kuid meie arstid on enamuses selles küsimuses siiaajani

Kooliõpilaste sõjalised õppused 31. V. — 9. VI. 1928.

Esimese arstiabi andmine samariitlaste poolt. (Pirita kloostri varemetes.)

Sirgetes ridades, kui vilunud sõdurid marssisid noored mööda Kaitseväe kõrgemast juhust.

väga passiivsed, mõned isegi vaenulised olnud ja sellest tööst, peale üksikute, kõrvale hoidunud.

Olen viibinud paljudel spordiharjutustel ja võistlustel, ja ise võimlemist juhatanud, kuid harva olen seal arsti näinud, kes sellest tööst huviga osa oleks võtnud.

Kuid iseäranis noorte juures on arstide järelvalve tingimata tarviline, sest mõnigi noor rekorditaja auahnuses või teadmatuses rikub oma tervise enne, kui on täiesti välja arenenud.

Rekordid näitavad küll üksikute spetsialistide saavutusi, kuid kaugelki mitte

Paide Tööstuskooli II gr. laskeasjanduse tunnis.

Räpina keskkooli õpilasi peale õppusi vabas looduses muusika saatel rivi laulusid laulmas.

rahva kehalise arenemise tasapinda. Rekordimehed on sõjaväele sagedasti kõlbmatud. Nii, (näiteks, on raskejõustiku harrastajatest paljud südamehaiged, (südame laienemine) ja ei suuda sõduritelt nõuetavat pikaajalist vastupidavust üles näidata. Rekordid on tarvilikud ainult

teiste õhutamiseks ja mõõdukale harjutamisele kaasatõmbamiseks; noore ja veel täiesti välja arenemata rekordimehe tervisele aga kahjulikud.

Nüüd, mil ligineb suvine treeninguhooaeg, oleks tarvis, et seda toimitakse vastavalt iga inimese anatoomilistele ja

füsioloogilistele nõuetele, et mõned ei liialdaks sellega, mis kahjulik, ja teised hoopis eemale ei hoiaks, mille tagajärg — arenematus.

Noorsoo kehaline kasvatus vajab

veel suuremat eeltööd ja kontrolli kui spetsiaal-sõjaliste ainete õpetamine, sest lühikese teenistuse kestel sõjaväes sel alal palju teha ei suudeta.

Surma kaste.

Levisiit tuleviku sõjas.

J. Köstner.

Levisiit leiti Ilmasõja lõpul, kuid Ilmasõjas ei jõutud seda tarvitusele võtta. Sellepärast levisiidi kohta tekkis mitte vähe igasuguseid legende peaaesjalikult Ameerika ajakirjanduse õhutusel. Levisiidile ennustatakse kõige hiilgavam tulevik järgmises sõjas. Teda loetakse mõjuvaks gaasiks, kui Ilmasõjas kuulsuse võitnud yperiid. Ameerika kindral Friese'i arvamisel 100 tonni levisiiti pillutud 50 lennukilt New-Yorgi peale (7 miljonit elanikku), teeb selle elamiskõlbmatuks vähemalt nädalaks. Romantilise nimetuse „Surma kaste“ sai levisiit Ameerika sõjakeemikutelt, kes lõendasid, et maapind ülepritsitud levisiidiga jääb 8 aastaks viljakandmatuks. See kõik on liialdus, kuid see ei taha mitte liialdus olla, et 20 tonni levisiiti, pritsitud soodsatel ilmastiku tingimustel Tallinna peale (10 lennukit), hävitab seal poole tunni jooksul kõik gaasist kaitsmata elavad olevused.

Levisiit leiti sõjagaasina, teist otstarvet tal polnud. Kõik teised gaasid olid leitud ammu enne Ilmasõda tööstuse otsarveteks, enne nende tarvitusele võtmist inimeste hävitamiseks. Erikirjanduses (Meyer „Der Gaskampf und die chemischen Kampfstoffe“) on andmeid, et 1917.—1918. a. saksa keemikud töötasid levisiidi kallal ja sel ajal oli neil hästi teada Thiele, Vieland ja Bloemer'i tööde tõttu levisiidi füüsikalised, keemilised, kui ka farmakoloogilised omadused.

Ameeriklased ei tahtnud sakslastele jätta levisiidi leidmise au ja nad lõendasid, et levisiit on leitud nende kaasmaalase keemiku kapten L. Lewis'e poolt. Kuni 1921. a., millal inglased lahendasid levisiidi saladuse ja avaldasid üldiseks teadmiseks, hoidsid ameeriklased agaralt selle koosseisu saladuses. Omal ajal tekkis sellepärast Inglise ja Ameerika vahel isegi

suur diplomaatiline kirjavahetus ja puudus vähe tõsisema konfliktini.

Levisiit on raske õlisarnane vedelik (erikaal 1,9), keemiliselt orgaaniline aine, mis sisaldab arseeni ja kloori ($\text{CHCl} : \text{CHAsCl}_2$). Levisiidi aurude surmav koondus on 0,048 mg 1 liitri õhu peale 30 minuti jooksul (võrdluseks: vastavalt mõjuvad kloor 2—3 mg, kloorpikriin 1 mg, fosgeen 0,35—0,5 mg ja yperiid 0,07 mg 1 liitri õhu peale). Levisiidi aurud veel -10°C . juures mõjuvad surmavalt, kuna yperiid sama temperatuuri juures on kahjutu. Nagu öeldud, on levisiit ainuke sõjagaas, mida ei ole proovitud lahingutes. Kuid Lääne-Euroopas sellele vaatamata pannaakse levisiidile suuri lootusi ainult laboratoorsete katsete põhjal koerte, jäneste ja teiste loomadega. Ilmasõjas juhtus sageli, et see või teine sõjagaas, proovitud eduga laboratooriumis, lahingutes, kus mürgitamise objektiks ei olnud enam loomad, vaid inimesed, avaldas tunduvalt vähem oodatavat mõju.

Laboratoorsed katsed loomade, eriti koerte kallal annavad levisiidi mürgitustest selge pildi. Esimesena avaldub levisiidiga mürgitamisel selle mõju silmade ja nina ilanaha äritamises. Sellele järgneb harilikult rohke ilatekkimine suus ja ninas, südamepööritus, okse, ülemiste hingamistoru ja kopsude hävinemine — siis lämbumine. Levisiit mõjub kiirelt ja sügavalt inimese organismi koe peale, sest kergesti lahustub lipoiidides. Levisiidi aur, sattudes nahale, tekitab seal, nagu yperiidigi juures, põletikprotsessid, millest tekivad haavad.

4—6 tundi peale naha kokkupuutumist levisiidi aurudega tekivad nahale punased plekid, mis 16—18 tunni pärast muutuvad villideks. Mõnikord levisiit avaldab nahale palju suuremat mõju. Asi seisab selles, et levisiiti, kui vedelikku suure aurude

tihedusega (7 korda raskem õhust), arvatavasti tarvitatakse lennukitelt pulveriseerimise meetodi järele, sest see on kõige lihtsam, odavam ja mõjuvam gaasi pealetungis kaugema maa peale. Selle juures levisiidi aurud mõjuvad kas otsekoheselt või aeglaselt. Inimene, kes satub levisiidiga mürgitatud maa-alasse, saab mürgituse levisiidi aurudest. Suurem mõju on vedelal levisiidil, sellest hakkab naha põletik kohe ja naha vigastamine on tugev, tekitades suuri valusid.

Õnneks on levisiit kergesti neutraliseeritav. Lehelised hävitavad peaaegu momentaalselt levisiidi. Kiiresti lagundab levisiiti ka vesi, eriti kui ta on soe. Sellepärast levisiidiga mürgitamise juures omab esimese abi andmine olulisema tähtsuse. Levisiidiga mürgitatud inimeste ravimismeetodid pole küllalt välja töötatud. Parimateks ravimisabinõudeks, mis viimasel

ajal leitud, on 5-protsendiline seebikivi (NaOH) lahu ja raua alahapendi hüdraadi $[Fe(OH)_2]$ pasta, kusjuures viimane ise ei mõju naha peale. Hädakorral aitab hästi ka soe soodavee lahu, kustutatud lubja pudru ja, lõpuks, lihtsalt mürgitatud kohtade pesemine sooja vee ja seebiga. Kui levisiit on kopsudesse tunginud, siis tingimata on tarvilik arstiabi. Oleks tarvilik, et sõjaväe arstid pööraks ka suuremat tähelepanu sellele uuele juuretunud arstiteaduse harule — sõjagaasmürgituste ravimisele. See uus haru tahab vist tähtsuselt võistelda tuleviku sõjas hirurgiaga.

Võib arvata, et tuleviku sõjas „surma kastet“ laialdaselt tarvitatakse ja sellepärast suurte linnade ja tähtsamate punktide elanikud, kelle julgeolu võib ähvardada vaenlase lennuväe tegevus, peavad oma koduapteekides muretsema peale muu ka levisiidi ravimisvahendeid.

Mida tuleks meil väljatöötada majandusalal.

Näiteid varustussüsteemidest.

Rivi alal on palju edasi jõutud. Kuid majanduse alal puuduvad meil paljud seadlused. Ja kuigi nad olemas, siis on nad laiali mööda käsikirje ja „Riigi teatajaid“, s. o. puudub nende süstemaatiline korraldus. Nimetan allpool mõned neist:

**1. Majanduse juhtimise seadlus kõrge-
mast üksusest kuni kompaniini.** Siin juures olgu aluseks, et majandusmehed peavad täielikult alluma riviülemustele, näiteks, majäl rüüüle ja diviisi intendant diviisi ülemale. Kahte võimu väeosas olla ei tohi. Ajalugu näitab, et kus kaks võimu valitsesid ja majandusmehed omaette töötasid, ei arenenud varustuse olud edukalt.

**2. Raamatupidamise seadlus kõigil
aladel üksikus väeosas ja terves kaitse-
väes.** Siin tuleks silmas pidada rahuaja ja sõjaaja raamatupidamise viise. Ei või sõja korral nõuda kompaniülematelt seda raamatupidamist, mis rahuajal, kuid kompanii on ikkagi algrakuke, kust algandmed peavad tulema, mille eest kompül vastutajaks jääks. Näiteks Prantsusmaal on sõjaajal tegevas väes väeosade kirjavaetus peaaegu taskuskantav, kuna seljatagused bürood annavad seaduslikud aruanded.

3. Kütte- ja valgustuse seadlus. Siin tuleks silmas pidada meie kümne aasta kütte praktikat. Seda näitavad säästsum-

mad sellel alal. Minu arvates ruumi küttenorm on meil suur, kuna toiduvalmistamiseks väike. Näiteks Ameerika Ühisriikides võetakse kütteseadluse valmistamisel või muutmisel arvesse 40 aasta tegelikku ja praktilist tarvitust.

4. Varustuse seadlus (mõtlen tervet sõduri varustust). Siin juures tuleks meil samuti 10 aasta tarvitamise praktikat silmas pidada. Praegune seadlus, kus k o o s e i s u d e p e a l e *) riideid välja antakse, ei ole mitte küllalt õiglane, sest väljateenitud riided lähevad rüülema võimusesse ja see sünnitab sõjatagavarade vähenemist. Ei ole ka kõik väeosad ühes seisukorras, millest siis, et mõnes väeosas ühel sõduril 3—4 komplekti riideid on, kuna teises jälle kahte kuidagi ei saa, sest millest neid saada, kui koosseisud alati täis.

Teiseks, saapaid peaks igal sõduril vähemalt k a k s p a a r i **) tarvitada olema, ühed kuivaks ja teised jalas, see lubaks

*) 1927. a. saadik on see kord muudetud; nüüd antakse riideid sõdurite tegeliku arvu peale. Toim.

**) Alates teisest teenistuse poolaastast, on ka meie sõduril kaks paari saapaid. Toim.

paremini saabaste eest hoolitseda ja nende kandmise aega pikendada.

Kolmandaks tuleks silmas pidada varustuse süsteemi sõja korral, mis peab teada olema rahuajal, muidu lõikab ta sõja korral.

Neljandaks tuleks kaalumisele võtta meie riide ja muu varustuse väljateenimise tähtaeg. On riike, kus ühelgi asjal kandmise tähtaega ei ole, näiteks, Prantsusmaal, Portugaalias jne. Kui neilt küsida asja kandmise tähtaja mittemääramise põhjust, siis vastavad nad, et „meie riik ei ole nii rikas“. Tuleks meil silmaspidada riidevarustuse ja jalanõude paranduse korda rahu- ja ka sõjaajal. Prantsuse sõjaväes Ilmasõja ajal pesti ja parandati sõdurite pesu seljataga sellekohastes hästi tehniliselt sisseseatud suurtes pesukodades. Nii sama parandati ka saapad ja riided seljataga. Sedasama tehti ka Ameerika Ühisriikides ja Inglise väeosades. Ilmasõja algul arvasid prantslased, et sõda saab kestma mõned kuud ja sõdurid, kes eel- liinile läksid, said kõik uute riietega varustatud ning riiete paranduse peale ei mõeldudki, kuid 1915. aastal tuli luua seljataga paranduse töökojad, mis sõja lõpul suurteks vabrikuteks kujunesid. Parandust tarvitav varustus ja must pesu transporteeriti seljataha tühjade toidurongidega. Siin mõned arvud, mis näitavad, kui suur oli see töö ja missuguseid tagajärgi andsid need parandustöökojad:

Asjade nimetus	Saadetud eellinile (miljonites)	Saadetud eellinilt kui kandmiseks kõlbmatud (miljonites)	Parandatud töökodades ja antud tarvitada	
			Saadetud eellinile (miljonites)	Antud seljatagustele asustustele (milj.)
Sinelid . . .	17	7,3	2,5	2,1
Kuued	21,5	9	0,9	1,6
Püksid	31	13	0,8	3
Saapad	50	15,9	1,4	7,1

Nendest arvudest on näha, kui häid ja kasulikke tagajärgi annavad niisugused parandustöökojad.

Rahuajal parandatakse riideid ja saapaid Prantsusmaal sellekohaste lepingute järele igas väeosas. Lepingud tehakse väeosades. Kuna pesu pestakse eraettevõtjate poolt, lepingud teeb intendant.

Portugaalias niisama lepingute järele, mis intendantide poolt sõlmitud garnisonide kaupa.

Tulevase sõja korraks on Prantsusmaal riiete ja jalanõude paranduse ning

pesu parandamiseks ja pesemiseks järgmised korraldused ettenähtud:

Parandus ja pesemine sünnivad seljatagustes depoodes. Niisuguse depoo avamiseks seavad prantslased üles järgmised nõudmised:

- 1) Küllaldaselt suur ruum mitmesuguste osakondade jaoks;
- 2) raudtee ja jaama lähedus;
- 3) et leiduks töölisi;
- 4) et küllalt oleks vett;
- 5) et oleks elektri valgustuseks ja masinate käimapanemiseks;

Niisugune depoo on jagatud varustuse liikide järele osakondadeks. Iga osakonna eesotsas on ettenähtud üks allohvitser eriteadlane. Igas osakonnas võetakse ette järgmised tööd:

- a) asjade sorteerimine,
- b) pesemine,
- c) desinfektseerimine,
- d) parandus,
- e) sorteerimine peale parandamist,
- f) vastuvõtmine.

Huvitavad on veel Prantsusmaal riiete lahtilõikamise töökojad, kus masin villast rieet 40-kordse paksuselt korruga läbi lõikab ja pesuriiet kuni 120—150-kordselt. See tähendab, et üks naine selle asemel, et kääridega üht riide osa välja lõigata, lõikab sellesama ajaga 40 villast või 150 õhukest puuvillast osa.

Rääkides töökoja ülemaga-ohvitseriga ütles ta, et iga 4 kuu aruande juures teeb

tema töökoda riigile 30.000 franki kasu, kõik kulud, nagu tööliste palgad, valgustus, masinate kulumine, ruumi üür jne. maha arvatud. Kasu tulevat riideribade müümisest ja kokkuhoidlikust väljalõikamisest, s. o. riidekangaste täpsest kasutamisest. Villased riideribad minevat uuesti villaks (la laine renaissance) ja puuvillased ribad vastavatesse tehastesse ümbertöötamiseks.

5. **Toitluseadlus.** Siin tuleks arvesse võtta tingimata sõdurite toitmise viise rahu kui ka sõja korral ja ka säästsumme. On riike, kus säästsummad on kompaniide kaupa jagatud ja kompaniiülema korraldu-

ses, näiteks Prantsusmaal, Ameerika Ühisriikides jne. On olemas jälle riike, kus mingisuguseid säästsumme ei ole, näiteks Portugaalias. Igaüks leiab oma süsteemi hea olevat.

Säästsummade kogumine on ka mitmesugune. On riike, kus kompaniiülem annab sõdurile 24-tunnilise puhkuse ja niisugust sõdurit toidult maha ei kustuta ning sellega suureneb säästsumma. On riike, kus kõik ained ostetakse intendantuuri või keskasutuse kaudu ja väeosad võivad ainult siis osta, kui nemad 10% odavamalt osta saavad kui seda keskasutus teeb.

Üks on kindel, et ostmist tuleks koondata neil ainetel, mis vähegi lubavad, sest naela või klg. viisi ostmine on alati kallim kui suurel viisil ja sellepärast väikesed väeosad maksavad rohkem hinda kui suured ning esimeste tõttu on varustuse valitus sunnitud ainete hindu tõstma. Suured väeosad teenivad selle juures suured säästsummad, mille läbi riik ainult kahju saab.

Ei tuleks ka puggeda vähempakkumiste taha varjule, sest see on kõige kahjulikum ostmise viis. Seal ei saa müüjat valida ja kallim tuleb ta alati, mäletan seda oma praktikast. Kindel, et vähempakkumine ametnikule nagu kaitseks on kurjade jutude eest, kuid ega meest või jutt hirmutada.

Lepingute seadluses tuleks muuta mitmeliikmeline komisjonide süsteem. Näiteks, Ameerika Ühisriikides toimetab vähem- ja enampakkumist ainult intendant üksinda, muidugi võib ta omale ühe ametniku abiliseks võtta, kes sekretäri aset täidab. Ka Prantsusmaal on, näiteks, mitmed komisjonid lubatud olla ainult kahe-liikmelised.

6. Voori ja veo seadlus. Siin võib olla mitu arvamist, kas auto- või hobuste voor. Meil rügemendi voori sõjaajal ainult autodega varustada ei või, sügav lumine talv, sügiseseid ja kevadised porised teed muudavad autod teguvõimetuteks. Tõsi, et on olemas autod, mis teed ei vali, kuid kust saada kapitali nende muretsemiseks. Riigid, kus autovoore on korraldatud, nagu Belgias ja Ameerika Ühisriikides, neil on selleks mitmed põhjused, mis meil negatiivsed. Nagu teada Prantsuse väeosa voor sõja korral on hobustega ja jaguneb kolme jakku: a) tagavara jagu, b) jaotuse jagu ja c) varustav jagu. Kuid kavatsus on üleminna varustaval jaol autodele. Ehk jälle niisugused autod tarvi-

tusele võtta, mis maastikku ja teed ei vali, lumest, kraavidest ja mudast läbi lähevad. Nagu need Alpi mägedes tarvitusel ja mis lumel niisama hästi liiguvad kui teistel teedel.

Selleks on kapitali tarvis, mis meil just üheks takistuseks.

Ei tuleks ka meie väeosade voori suurendada niisugusteks, nagu nad on suurtes riikides. Meie ju kellegi peale ei kavatse minna ja loodame ainult kaitse sõja peale. Uus raudteede ehituskava kindlustab ka meie juurdeveo võimalust. Kaaluda tuleks, ehk võiksime rahuajal endi väeosade voori märksa vähendada, kui ettevõtjad ise kraamid või ained otsekohe väeosadesse toimetaks. Öeldakse, et selle tõttu tuleb kallimat hinda ainete eest maksta, see ei ole täitsa õige. Erasisik või asutus ostab kauplusest midagi, temale saadetakse ained koju, ilma et tuleks selle eest rohkem maksta, miks ei peaks seda siis seesama kauplus tegema sõjaväe asutustele.

On riike, kus korterimeistri ladu ja hobusemoona ladu rahu ajal üldse ei ole. Ettevõtjaga on leping tehtud kas vabal kokkuleppel või vähempakkumise teel. Väeosa annab ruumid kas tasuta eest või tasuta ja ettevõtja muretseb sinna ladusse, näiteks, kartulid, tangud, riisi, porgandid, võid jne.. Ühe sõnaga, kõik või osa sellest, mis meie korterimeistri ladus. Igapäev teatud kellajal tulevad toitlustajate üksuste toitlustajad oma nõudmistega ettevõtja ladu juurde. Nende nõudmiste järele tasutakse ettevõtjale kaks korda kuus või kord kuus väeosa poolt vastuvõetud ained ära. Väljaandmist kontrollivad korrapidaja ohvitser, arst, majanduse ülem jne.

Ladu valvamine on ettevõtja hool ja mure. Kuid ega ta seal ei peagi suuri tagavarasid, sest temal on umbes ainete tarvituse rohkus teada ja ta veab ained otsekohe oma veoabinõudega igasse toitlustusüksusse laiali. See süsteem on laialt tarvitusel Perus. Prantsusmaal ühes väeosas nägin seda süsteemi tegelikult. Ladus andis välja kas mõni ettevõtja esindaja ja toitlustusüksuses — lihtsalt voorimees või autojuht.

Ruumiks oli meie korterimeistri harilik ladu väeosa juures.

Lepingud tehtud kas väeosa või intendantadi poolt.

7. Korterite ja mööbli seadlus. Siin tuleks maksta panna nõndanimetatud tüüp-asjad, et kergem oleks arvepidamine; näi-

teks, kirjutuslaud tüüp A, harilik laud, öölaud jne., ning korteri ja valgustuse muretsemine sõja ja manöövri kordadel.

On üldine nõudmine rivi alal, et rahuajal õpetada ja õppida ainult seda, mida tarvis sõja korral. Majanduse alal sellest kinni pidada ei saa. Elutingimused rahuajal on palju paremad kui sõja korral ja selletõttu majandusala rahuajal tuleb kahes sihis õppida.

Seadlused peaksid ilmuma raamatutena, nagu see rivi alal maksev, ja teiseks tervikuna iga ala kohta, s. o. seadlus rahu ja seadlus sõja korral.

Tõsi, nende seadluste valmistamine ja muutmine pole mitte kerge asi. Siin ei aita ühe isiku vaev, siin peavad töötama komisjonid iga ala kohta eraldi. Peab ütleva, et meie rahuaja majapidamine praeguste juhtnööride järele on üks parimaid.

Ei või ka esitada enne muutmise kava, kui midagi uut ning paremat valmis ei ole.

1925. aastal oli keegi intendant prantsuse sõjaministrile esitanud ühe tähtsa aine ostmise muutmise kava. Minister oli pannud sinna järgmise otsuse: „Sellega lõhute kõik vana seadluse ja korra, aga mida panete siis asemele — ei kõlba kinnitamisele.“

Ameerika Ühisriikides oli üks armee intendant esitanud armee kindralile ühe suure ümberkorralduse kava armees. See kava ei olevat küllalt õige olnud ja armee kindral pani järgmise otsuse sellele kavale: „Kava ei ole mitte väga halb, aga ma näen, et teil on liiga palju vaba aega niisuguste asjade väljamõtlemiseks, sellepärast paigutan teid ümber X kohale, kus

teil teenistuse alal rohkem tegemist saab olema.“

Võiks ehk meil mõelda ühise sõjaväerustuse muretsemise liidu peale sõja korral. Liidu peaksime moodustama Soome, Läti ja Leeduga, nagu see oli Ilmasõja ajal Prantsusmaa, Inglismaa, Ameerika Ühisriikide ja Itaalia vahel. (Julge ettepanek, eriti 1928. a. poliitilist olukorda arvesse võttes. Toim.)

Üks riik võiks siis osta kõigi liidus olevate riikide jaoks oma esindaja või sellekohase erikomisjoni kaudu, näiteks, Ameerikast riideid, liha jne. Teine jälle kas Belgiast või Prantsusmaalt süsi, rauda jne. Sellest liidust oleks suur kasu:

1) Tema ostaks palju odavamini kui iga riik üksikult.

2) Usaldus müüjatel suurem.

3) Abiandmine ja väljamaalt laenu saamine kergem.

Hea oleks, kui esiteks kaks riikigi liidu looks, kuid keegi peaks selleks esimesed sammud astuma. Kava või seadlus tuleks väljatöötada. Kuigi see liit kas poliitilisel või mõnel muul põhjusel rahuajal aset ei leia, kuid sõja korral, kui häda käes ja iga riik üksteise eest aineid ära püüab osta, milletõttu müüjad riigid ainete hindu iga päevaga tõstavad, siis kujuneks olukorra sunnil juba ise see liit.

Seda lasevad meil oletada Ilmasõja kogemused ja kui selle peale rahuajal vähe on mõeldud, siis on tingimata juba mõni katsesarv sel alal kusagil tegutsenud ning asi ei tundu enam nii võõrana.

J. M.

Pariis, 2. kevadpühal 1928.

Õppeabinõudest suurtükiväes.

„Õppides huviga õpilane võib kaks korda kiiremini oma tegevusala ja ülesandeid ära õppida, kui õppides huvita; õppides aga sundimata, füüsiliselt värskena õpilane jõuab edasi kümme korda kiiremini, kui õppides koormatuna üleliigsete, monotoonsete ja pealesunnituid harjutuste täitmiseks.“*)

Eriti suurtükiväes võib õppus kujuneda kergesti monotoonseks drillimiseks, näiteks, õppus numbritega suurtükkide

juures, materjalosa õpetamine jne. Kui õpetajad ise ei too õppustesse mingisugust elavust, siis kujunevad õppused päevast päeva ühesuguste harjutuste täitmiseks ja nii õpetajad, kui õpilased ootavad igatsusega, vaadates järjest kella, õppuse lõppu.

Ometigi võiks siin õppust teha huvitavaks, sest juba organisatsioonilt on suurtükivägi mitmekesine, olles koondanud endasse mitmesuguseid erialasid. Isegi üksik patareid kujutab endast organisatsioonilist tervikut, omades numbrid, sõitjad, telefoniste, maakuulajad—vaatlejad ja mõõtjad, võimaldades seega kor-

*) Nik. Butovskii. O sposobah obutsheniia i vospitanija sovremennago soldata. T. II 1909. St.-Peterburg. lhk. 5.

Kümne aasta eest.

(X) Inglise sõjavägede ülemjuhataja feldmarssal Sir Douglas HAIG † oma staabi ülema ja armeede juhatajatega Cambrais's 1918. a. suvel. (Pilt on võetud ajakirjast „the Graphic“ nr. 3035 — 1928. a.)

raldada ühiseid kombineeritud õppusi ja võistlusi. Viimased on eriti kasulikud, kui abinõu õpilaskonna ergutamiseks ja edasipüüde tahte äratamiseks.

Kui teenistus kestaks mitu aastat, siis väljaõppe küsimus ei oleks, võib olla, nii terav ja õpetajaskonnas võiks pesitseda lootus, et selle pika aja jooksul meeskond ikkagi omandab midagi tulusat. Kuid aastase teenistuse juures nõuab väljaõppe küsimus õpetajaskonna poolt erilist hoolt ja ettevalmistust. Et õpilaskond omaks kiirelt ja hästi vajalikke teadmisi, on vaja, et õppus oleks kerge, et õpilaskond oleks alati füüsiliselt värske ja õppus ise huvitav. Selleks on vaja, et õpetajaskond asiasse süvenedes otsiks paremaid õppemeetode, püüdes õppusi pidada peaaesjalikult praktiliselt — õppeabinõude juures ja kasutades võimalust mööda rohkesti näitlikke õppevahendeid.

Õppevahendite suurt tähtsust õppuste käigule eriti ja väljaõppele üldse ei saa eitada. Kahtlemata õppevahendite kogu korraldamisest ja täiendamisest oleneb sõdurite väljaõpe. Hästi korraldatud

õppevahendite kogu annab igasugustele õpilaskonna küsimustele selgeid ja näitlikke vastuseid, võimaldades väljaõppe juures suurt aja säästust. Peale selle võimaldavad õppevahendid suurtükiväes alalhoida tervetena tundelikke ja kalleid lahingosi ja, lahingosade piiratud arvu pärast, meeskonna üheaegset ettevalmistamist.

Õppevahendeid ei saaks korraldada ainult keskasutus, vaid selle töö kandvama osa peaksid võtma oma peale tegelikud õpetajad. Ainult kohapeal õpetades kujunevad head ja otstarbekohased õppevahendid. Keskasutus võib neid vaid tutvustada väeosadele, korraldades näitusi. Õppevahendite muretsemine sünniks peaaesjalikult väeosas ja omal jõul. Ainult sarnaseid asju, mida kuidagi ei ole võimalik valmistada omal jõul, tuleks nõuda läbi keskasutuse. Mitmesugustes ladudes on olemas osi, mis küll tarvitamiseks kõlbmatud, kuid õppevahendina võivad tuua palju kasu. Sarnaseid osi tuleks otsida ja välja nõuda.

Õppevahendite otstarbekohasemaks

korraldamiseks oleks vaja luua „Õppevahendite kogud”, esialgu gruppide ja siis ka patareide juures. Sarnase kogu tegelik juhatamine kuuluks mõnele ohvitserile, kellel abiks üks allohvitseridest. Õppevahendid peaksid olema nummerdatud ja raamatusse sissekantud ühes lüheda õppevahendi nimetuse ja ülesande kirjeldusega.

Õppevahendite kogu võiks paigutada eriti selleks määratud ruumi, kuid otsustarbekohasem oleks asetada mõnda klassiruumi.

Klassis oleks paigutatud suuremad osad lahtiselt pukkidele, kuna peenem materjal asuks sellekohastes kappides. Skeemid ja tahvlid tuleksid riputada seintele. Sarnasesse klassi peaks olema sõduritel alati vaba sissepääs, et nad ise võiksid soovikorral värskendada oma teadmisi.

Üldse klassi sisseseadmisel peab ettenägema hulga peensusi, mis ei jäta avaldamata oma mõju õppuse käigule.

Alljärgnev nimestik toob mõningaid õppevahendeid, mida võiks tarvitada suurtüki materjalosa ja laskemoona õpetamisel ja käsitamisel.

Suurtükk.

1) **Õppesuurtükk.** Õppesuurtüki võib väeosa saada siis, kui ladudes on olemas mõni tarvitamiseks kõlbmatu. Kui õppesuurtükk olemas, siis toimetatakse üksikute osade koostvõtmise ja kokkupanemise harjutusi asjalgselt ainult sellel suurtükil. Peale üldiste mõistete ja hooldamise reeglite omastamist jätkatakse õppust juba patareid lahingsuurtükide juures. Õppesuurtüki puudumisel tuleb õppust alata otsekohe lahingsuurtüki juures, mis aga nõuab erilist hoolt ja ettevaatust.

2) **Suurtüki raua ja hälli puust mudel pikuti läbilõikes.** Selle mudeli võib valmistada väeosa omal jõul vastavate joonistuste järele. Läbilõige tuleks teha värvides, et üksikud osad esile tuleks reljeefse-malt. Sarnane mudel, kui ta hästi konstrueeritud, annab selge ettekujutuse nii raua ehitusest, kui ka kompressori ja pealetõukaja tegevusest.

3) **Puust kolm löökraua tegevuse selgitamiseks.** Selle abil on võimalik näitlikult selgitada nii üksikute osade, kui ka terve mehhanismi tegevust.

4) **Malmist nurgamõõtja ja puust nurgamõõtja** (viimane suurendatud kujul). Nurgamõõtjad on tarvilikud õpilaste esialgseks harjutamiseks arvutamisel ja ümberkäimisel, et ärahoida lahingnurgamõõtja võimalikke vigastusi õppuste ajal. Peale selle võimaldavad need nurgamõõtjad kiiremat meeskonna väljaõpetamist arvutamisel, seega ka aja säästu.

Need nurgamõõtjad, omades üldiselt hariliku panoraami kuju, on ilma optilise sihtimise vahendita. Erilist täpsust nende konstrueerimisel muudugi tarvis ei ole. Malmist nurgamõõtjate muretsemine peaks sündima läbi keskasutuse mõnelt suuremalt tehasekt, ikuna puu nurgamõõtjate valmistamine võiks sündida väeosa-des väljaarvatud mõned metalloosad (hammasrattad). Samade nurgamõõtjate asemel võib eduga kasutada tarvitamiseks kõlbmatuid (optiline osa purunenud jne.) lahingnurgamõõtjaid.

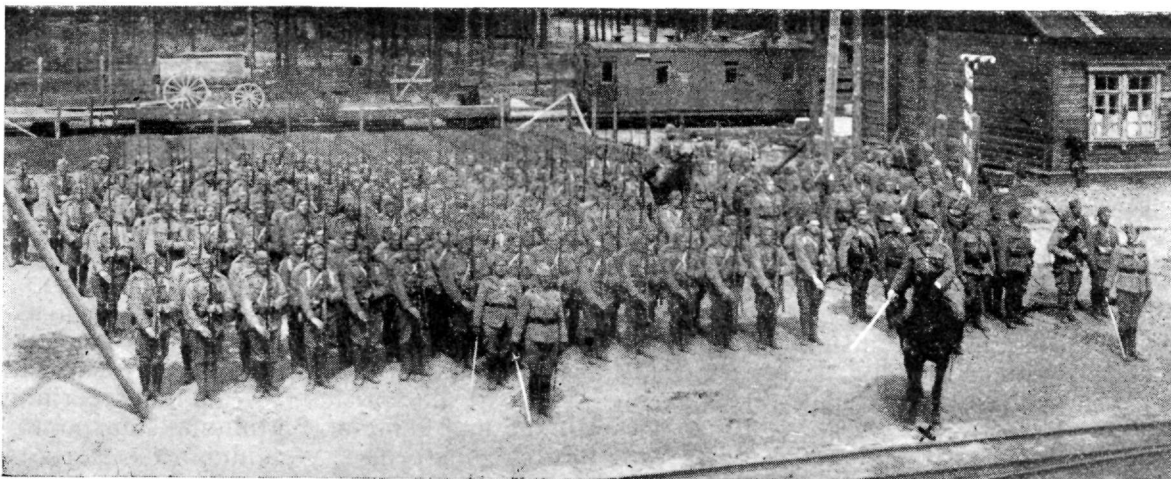
5) **Panoraami puust mudel läbilõikes.** Selle õppevahendi abil on võimalik õpilastele seletada panoraami sisemist ehitust ja õpilaste tähelepanu juhtida panoraami õrnale konstruktsioonile ja tundelikkusele löökide vastu. Samuti juhtida tähelepanu sellele, et panoraami ei tohi kunagi koostvõtta. Kasulik on samas panoraamis veel värviliste niitide juurelisamisega anda õpilastele ettekujutus valguskiirte murdumisest priisnades.

6) **Koosseisus ettenähtud abinõude** (kruvikeeraiad, haamid jne) kogu. See kogu peaks olema asetatud suurele tahvlile, ühes nimetuste ja seletustega, milleks seda või teist abinõu tarvitatakse, iga üksiku osa all. Teine komplekt samaseid tarbeasju peaks olema tahvli juures sarnaselt pakituna, nagu see on ette nähtud suurtüki juures.

7) **Koosseisus ettenähtud tarbeasjade kogu** (õlikannud, määrdekarbid jne.) See kogu peaks samuti, kui eelmise, olema asetatud suurele tahvlile ühes nimetuste ja ülesande ning kasutamise seletustega ja skemaatilise joonistusega, mis näitab tarbeasja asukoha suurtüki (kasti) juures, iga üksiku osa all.

8) **Suured tabelid suurtüki mitmesuguste osade joonistega**, peaaesjalikult läbilõikes. Joonised peavad olema selged ja ülevahtlikud. Sellepärast ei tule neile kanda igasuguseid üleaaruseid peensusi.

Vabadussõja päevilt.

*Taani vabatahtlike kompanii 1919. a. kevadel.
Kompaniitülem kapten R. G. Borgelin (×) kompaniid Nõmme jaama ees esitamas
Sõjavägede Ülemjuhatajale.*

9) Suurendatud ülesvõtted suurtükist mitmesuguses asendis. (Samad ülesvõtted ka kastist ja eelikust). Pildistatavad suurtükid (eelikud, kastid) olgu lahingukorras ja varustatud kõige abinõudega. Pildi kõrval olgu lähedane seletus üksikute tähtsamate osade kohta ühes juhatavate nooltega.

10) Puust klotsid ja köis ratta parandamiseks. Nende abil võib õpilastele näitlikult selgitada kuidas tuleks parandada ratast juhtumisel, kui on purunenud mõned kodarad.

Laskemoon.

11) Granaatja shrapnell ühes kestaga läbilõikes. Sarnased abinõud valimistatakse väecosas omal jõul.

12) Lendsüütajad (mitmesugust tüüpi) läbilõikes.

13) Süütajad ja plahvatajad läbilõikes.

14) Lendsüütajad ja süütajad hädaohutuks tehtutena. Neid abinõusi kasutatakse nende koostvõtmiseks ja kokkupanemiseks.

On soovitav, et süütajate, plahvatajate ja lendsüütajate kogu sisaldaks võimalikult kõiki suurtüki süsteemile vastavaid tüüpe. Põhitüüpe peaks olema mitmes eksemplaris, et nendel korraga saaks töötada suurem arv õpilasi.

15) Mitmesuguste mürskude

puust mudelid läbilõikes (fuugaas-, süüte-, gaas- jne.).

16) Mitmesuguste lõhkeainete ja püssirohtude kogu. Lõhkeained ja püssirohud on kasulik mahutada purkidesse, varustades viimaseid nimetusega, ja kasutamise kirjeldusega.

17) Mürsu kildude kogu.

18) Õppetaskemoon. Õppe-laskemoonana kasutatakse mürsu puust mudeleid, mis on nahaga üle tõmmatud, ja päris mürske, kuid hädaohutuks tehtuid.

19) Võtmete kogu lendsüütaja tarvis. Võtmed olgu asetatud tahvlile ja varustatud nimetuse ja kasutamise viisi kirjeldusega iga ühe all.

20) Tabelid mürskudel olevate eriliste tunnismärkide kohta ühes seletustega.

21) Tabelid mürsu purustusjõust, lehrite suurusest ja shrapnelli tegevusest.

22) Lõhkeainete löögi tundedelikkuse diagrammid.

Mitmesugused abinõud.

23) Pikksilma puust mudel läbilõikes. Selleks võib kasutada ka tarvitamiseks kõlmatut pikksilma, lastes töökojas teha läbilõige.

24) Käärpikksilma toru puust mudel läbilõikes.

25) Ülesvõtted käärpikksilmast mitmesuguses asendis,

(kaevikus, puu otsas jne.) ühes seletustega kuidas selles või teises asendis kasutada k.-pikksilma.

26) Papist lõigatud nurgamõõtja ja suurtüki kujutused. Nurgamõõtja ja suurtükk on proekteeritud horisontaal pinnale, nurgamõõtja on varustatud jaotustega ja näitajatega. Ko-

gu mudel liigub ümber vertikaal telje. Sarnaselt asetatakse neli suurtükki ja niitude abil tõmmatakse siht — ning laskejooned. Need mudelid võimaldavad õpilaskonnale vaevata selgitada vihu paralleelsust, ristamist jne. Mudelid asuvad kinnitatult suurel tahvilil või laual.

N. Rg.

Korterivarustuse raha ja tulumaks.

Nagu teada, koosneb ohvitseride ja sv. ametnikkude teenistustasu palgast, korteri varustuse rahast, riidevarustusest jne. Osa sellest tasust makstakse rahas, osa — natuuras.

Tulumaksu seaduse põhjal (ühes hiliemate muudatustega) käivad tulumaksu alla kõik füüsilised ja juriidilised isikud, kellel on Vabariigi piirides mingisugused tuluvõimlikud, kui aastas saadud tulu ei olnud alla teatud piiri. Sama seadus § 4 p. I põhjal tulumaksu alla ei käi sõjaväelaste tasu natuuras.

S. S. K. 1869. a. XIX r. § 922 normeerib: „õigus korterit saada on kõigil kindralitel, vanemohvitseridel, ohvitseridel, ametnikkudel jne. Markus: kui mõned eeltähendatud isikute hulgast . . . kroonu hoonte puudumisel ei saa nendes korterit, siis makstakse neile korteriraha. . .“ Samast räägivad XIX r. § § 945—950 ja Sead. Kogu IV k. (kogukondliste koormatuste seadus) § 570, 483 j. t. Korteriraha suurus — aukraadide järgi oli ette nähtud S. S. K. 1869. a. XIX r. § 925 lisas; need määrad on korteriga varustamise seadlusega (R. T. 1925. a. Nr. 81/82) ära muudetud, kuid eeltähendatud seaduse artiklid ise meie seaduseandluses muudetud ei ole.

Sellepärast arvasin, et korteriraha peale tuleb vaadata mitte kui palgalisa peale, vaid kui natuuras antava korteri ekvivalendi peale, mis makstakse sellepärast, et riigil pole võimalik kõikidele ohvitseridele ja ametnikkudele natuuras korterit anda, ning 1926. a. olen protesteerinud vastavates asutustes korteri varustuse raha maksustamise vastu; 2. detsembril 1926. a. on tulumaksu peakomitee otsustanud, et korteri-varustuse raha ei käi tulumaksu alla. See otsus astus seaduse jõusse ja selle otsuse alusel oligi Sõjaministeeriumi Juriskonsulti poolt (või Raha-arve osakonna poolt)

ringkirjaliselt seletatud, et korterivarustuse raha ei tule saadud tulu hulgast deklaratsioonis üles anda. See seisukoht kutas esile protesti Rahaministeeriumi poolt ning viimane on tulumaksuinspektoreitele omakorda seletanud, et korterivarustuse raha tuleb saadud tulu hulka üles võtta ja ta käib tulumaksu alla.

1927. a. pandi minule korteriraha uuesti maksu alla. Kuigi see summa isenesest suur ei olnud, arvasin, et küsimus omab põhimõttelise tähtsuse tervele ohvitserkonnale ning viisin protsessi kõikides instansides läbi. Viimaks on Riigikohu administratiiv osakond oma autoriteetse seletuse annud (8/22 mai 1928. a.otsus, toimetus Nr. 264 II 28 a.). Selles otsuses seletab Riigikohus, et korteriraha ei kujuta endast kaitseväelaste korterirahaga varustamise Seadluse järele (R. T. nr. 81/82 —1925. a.) natuuras antavat tasu, nagu seda on sõjaväelase riidevarustus, tasuta natuuras antud korter j. n. e. ,vaid palgalisa. Neil põhjustel otsustas Riigikohus minu kaebust tagajärjeta jätta, ning seega tuleb edaspidi tulu deklaratsioonis korterivarustuse raha saadud tulu hulgas näidata, ning see raha käib tulumaksu alla.

Nagu kuulda, käesoleval ajal vastavad Sõjaministeeriumi asutused töötavad ümber „Korteriga varustamise seadluse“; sellel juhtumisel oleks soovitatav seadluse kooskõlla viia S. S. K. 1869. a. XIX r. põhilausestega, nimelt selgelt väljendada, et sõjaväelastele antakse riigi poolt korter natuuras ja kui seda pole võimalik anda, siis selle asemel makstakse korterivarustuse raha. Siis minu arusaamise järele käiks korteri-raha tulumaksu seadluse § 4 p. I alla ja peaks tulumaksust vabastatama. Soovijatele avaneks aga uuesti võimalus oma jonnid näidata ja protsessida.

K. N.

Huvireis maailma suurimasse sõja-akadeemiasse West-Point'i.

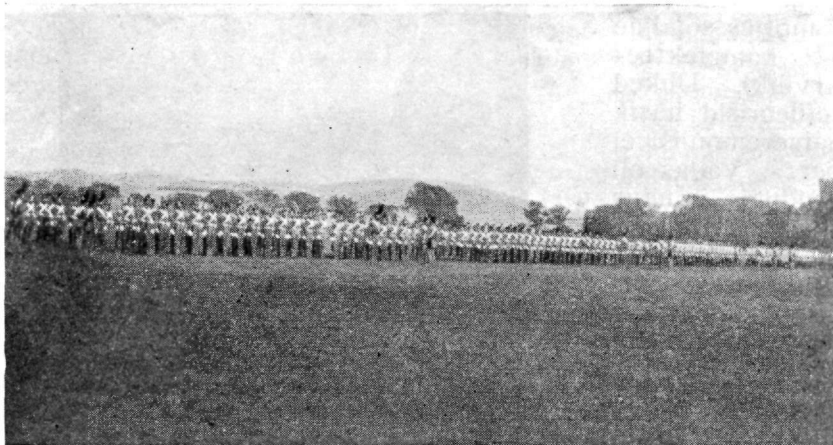
(United States Military Academy at West-Point).

J. Loorits, res. n.-leitnant.

Kaua aega oli juba kavatsus sõita vaatama Ameerika suuremat Sõja Akadeemiat — sellega ka suurimat maailmas. Lõpuks jõudis päev, kus mu hea kollega h-ra M. Johanson lubas oma kiire

med ruut-kilomeetrid. Hooned on stiil- kad ja ilusas korras.

Igal pool tõrkavad silma monumen- did, mälestussambad ning ilmasõjast kaa- sa toodud sakslaste suurtükid.

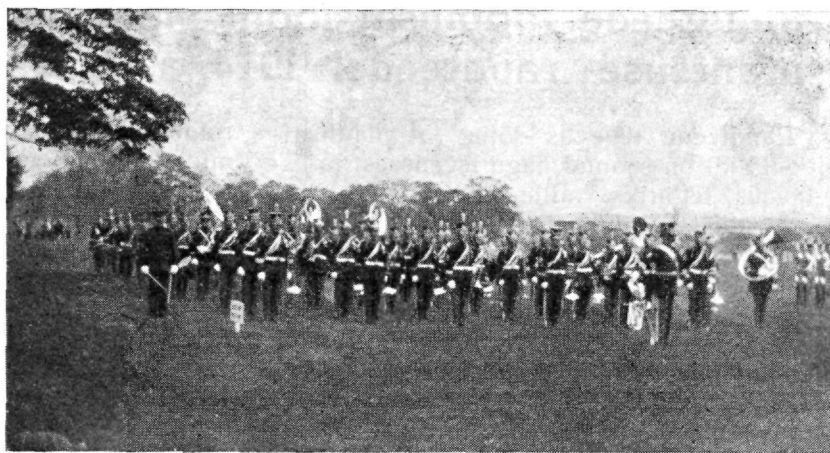
Kadettide paraad
West-Pointis.

ja mugava auto minu käsutusse. Sõit oli äärmiselt huvitav: 75-e kilomeetriline teekond New-York'ist head asfaldist teed mööda, loogeldes mägede vahelt ja üle,

Vastu võeti meid äärmiselt viisakalt ja lahkest. Korrapidajad andsid seletusi kõige kohta.

Akadeemiasse kasvandikke võetakse

West-Point'i
Sõjakooli orkester.

mööda Hudsoni jõe kallast, ei jätnud mi- dagi soovida.

Sõja Akadeemia asub West Pointis New-Yorgi osariigis. Akadeemia asukoht maastikul on kunstiväärtuslik, luulelik ja ühtlasi ka ajaloolik. Oli tunne, nagu ei viibiks siin rühkimise ja masinate maal, vaid kuskil Shveitsis või Lõuna-Prantsusmaal.

Akadeemia piirkond on suur — mit-

piiratud arv. Kõikidest osariikidest kokku 1.374. Kooli ülemaks on kindral Edvin B. Winnans. Koolis teotsevad juhtidena ja lektoritena 200 ohvitseri.

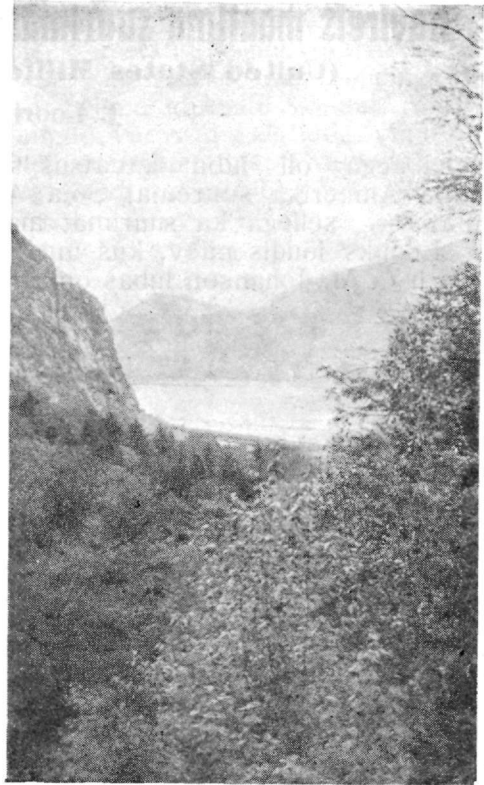
Õppeaeg kestab 4 aastat. Kadettide palk on 65 dollarit kuus. Vastuvõtte nõueteks on: füüsiline kõlbulikkus, 1-se klassi keskikooli lõpetamine, siis konkurs katsed matemaatikas, Inglise gramati- kast, literatuurist ja ajalooost. Koolis

õpetatakse: matemaatikas, ingliskeelt, prantsuse keelt, hispaania keelt, filosoofiat, keemiat, mineraloogiat, geoloogiat, elektri ala, ajalugu, õigusteadust, tsiviil ja sõjaväe inseneri asjandust ning puhtsõjalised teadused. Tuleb märkida, et erilist rõhku pannakse matemaatikale.

Peale selle, kui olime tutvunud kooli sisemise korra ja õppetööga, oli võimalus küllalisena osavõtta korraldatud paraadist. (Paraade tehakse seal väga tihti, sest see on teatud mõttes sõjaline agitatsioon, ja palgalistest komplekteritud sõjaväes väga tarvilik). Uhked read, uhketes riietes defileerisid hästi. Silma torkas see, et kogu tseremoniist ei võtnud osa ükski ohvitser. Väljas oli umbes 1200 kadetti. Muidugi puudus võimalus tungida Ameerika riigikaitsjate siseilma, kuid esinemise, drilli poolest, kõigile nende rikkusele ja luksusele vaatamata, annavad meie kadetid, meie tolmusel Tondil selle suure riigi kadettidele nii mõnegi silma ette...

Tegin mõned fotod, kuid mitte kõige õnnelikumad — liiga väiksed. Lisan nad siiski.

New-York, 3. juunil 1928.

Maastik West-Point'i ümbrusest.

Raudteede mobilisatsiooni plaan ja selle täitmine prantsuse raudteedel 1914. a. Maailmasõja algul.

Raudteede tegevus sõjas ja mobilisatsiooni ajal on saanud nagu iseenesest mõistetavaks teguriks, mille ulatust ja erilist, strateegilist, tähtsust selgesti hinnatakse siiski ainult sõjaväe juhtide ringis. Laialisem ringkond lepib ainult üldise hindamisega, otsustades tulemuste järele, täitmise peensustesse tungimata. Raudteed on ülemjuhataja käsutuses tähtis strateegiline vahend, milleta modern sõjapidamine on võimata. Raudtee kehastab tähtsamat sõjapidamise elementi — kiirust. Teine tema omadus on võimsus. Ei või ühtegi liikumise abinõu võrrelda maasõjas võimsuse poolest raudteedega. Lühikesel ulatusel võib raudtee aset täita osaliselt mingisugune muu mehaaniline veoabinõu, kuid pikamaalised massilised vedod on mõeldavad ainult raudteel. Kõne alla võivad ju tulla veel sisevete teed, kuid need on täiesti juhuslikud. Raudteed toovad, nii ütelda, tagamaa väe-

rindele lähedale, on sellele elusoonteks, mida mööda voolab kohale varustus ja toetus. Kui puuduvad raudteed, on uuema aja pealetung oma massilise materjaal varustusega peaaegu võimata. Ilmasõjas vaibus iga suurem pealetungi operatsioon, kui terveks jäänud raudtee liinid pealetungi rindest 50—60 klm maha jäid, olgugi et vahepealseteks vedudeks rakendati kõik teised muud võimalikud veoabinõud.

Käesolevas kirjelduses on vaatlemisele võetud teatud ajajärk raudteede sõjalises tegevuses Prantsusmaal, nimelt mobilisatsiooni aegsed vedod ja nende ettevalmistus üldjoontes. Eriti huvi pakuvad vedude plaani teoreetilised alused, sest vaatamata raudteede võrgu tiheduse ja arenemise peale, jäävad need alused üldiselt samaseks igalpool. Need alused on veel sellepärast huvitavad, et Prantsuse kindralstaap föötas nad välja ilma praktiliste õpisteta — prantsuse raudteedel tuli tegutseda viimast

korda sõjalistes operatsioonides 1870./71. a. sõjas, millest kogemused olid väärtusetu — ja sellepärast on õpetlik näha, missugused olid praktilised tulemused. Statistilised andmed on toodud peasjalikult Prantsuse ida raudteede võrgu kohta, kuna see võrk ühes põhja raudteedega kandis suurema osa Ilmasõja raskustest vedude alal Prantsusmaal. Muidugi võtsid osa mobilisatsiooni aegsetest (ja ka sõja kestvusel) vedudest kõik üksikud võrgud, kuid koondamise vedude liinid asusid suuremalt jaolt ja reguleerijad jaamad erandita Ida raudteede võrgus.

I. Organisatsioon.

Prantsuse raudteede organisatsioon rahuajal. Rahuajal juhib raudtee seltsi ja selle tegevust kõigil aladel direktor, kellele allub kolm ala: 1) eksploatatsioon; 2) liikuv koosseis ja veod; 3) teed ja ehitustööd. Need alad jagunevad alljaotusteks, inspeksioonideks, jaoskondadeks jne., juhitud inseneridest. Üldjoontes organisatsioon sarnaneb organisatsioonidele teistes maades ja ei paku käesoleva kirjutuse jaoks erilisi erandeid, mida tarvitseks täpselt üleslugeda.

Raudteede sõjaliseks tegevuseks ettevalmistajad organid. Sõjategevuse puhkemisel kuulusid raudteed üldiste rekvireerimise seaduste järele kõigi oma varanduste, ärarippuvuste ja personaaliga täielise rekvisitsiooni alla ja kaotasid oma autonoomia, väljaarvatud ainult raudteeseltside rahaline külg. Raudteedel jäid tehnilised juhid oma erialale edasi, kuid uute, sõjalisest tegevusest olemavate nõudmiste läbiviimiseks ja üldjuhtimiseks astusid tegevusesse uued organid. Osa nendest oli olemas juba rahuajal, teised tekkisid sõjalise tegevuse puhkemisel. Rahuagepsed ettevalmistamise organid töötasid välja raudteede sõjaaegse töökava, s. o. raudteede mobilisatsiooni plaani. Et see pidi olema täielises kooskõlas üldmobilisatsiooni plaaniga, siis pidid need organid saama juhitud samast keskkohast, kus valmis mobilisatsiooni üldplaan, s. o. kindralstaabist. Need organid ja ka sõja ajal tegevusesse astuvad moodustasid raudteede sõjalise organisatsiooni. Raudteede sõjaline tegevus Ilmasõja alguks oli fikseeritud ühe seadusega (28. XII. 1888) ja kahe dekreediga (5. II. 1889), mis nägid ette: esimene — raudteede üldise sõjalise organisatsiooni, — teised — koosseisu ja tegevuse ala.

Üldjuhiks ja tegevuse koordineerijaks oli kindralstaabi ülem. Tema juhatusel töötas kindralstaabi 4-as büroo, selle ülesandeks oli raudteevõrkude ettevalmistamise tööde juhtimine ja vedude plaani väljatöötamine. 4-da büroo juurde kuulusid raudteevõrgu komisjonid, üks iga raudtee seltsi jaoks. Iga võrgu komisjoni koosseisu kuulusid: 1) kindralstaabi ohvitser — sõjaline komissar (ühe ehk mitme abiga); 2) raudtee kõrgem ametnik (põhimõttelikult (raudteede seltsi direktor), tehniline komissar ühes abiga. Peale selle kuulusid komisjoni juurde mitmesugused tehnilised ja sõjalised abijõud tarviduse järele. Rahuajal oli selle komisjoni ülesandeks väljatöötada vedude ja liikumise plaan, läbiarutades selle rakendusvõimalusi ja peensusi. Sõja puhkemisel astus see komisjon raudteevõrgu juhtimisele, s. o. asendas rahuageps direktiooni, kus selle ajani juhtimine oli direktori kätes. Võrgu komisjonile astusid abiks raudteevõrgu allkomisjonid, iga endise inspeksiooni kohta üks, samuti kahe komissari koosseisus, ja jaamade komisjonid tarviduse järele. Jaamade komisjonide koosseisu kuulusid üks ohvitser ja vastava jaama ülem; neid komisjoneid oli ettenähtud ainult suuremate ja sõjaliselt tähtsamate jaamade jaoks. Allkomisjonid omasid täitmise võimu oma tegevuse ribas, nende pea ülesanne oli raudtee võrgu korrashoidmine ja selle korraldaja tegevuse võimaldamine. Neil ei olnud aga siiski õigust segada vahele „korraldaja komisjoni“ tegevusesse, kui selle tegevuskond juhtus kokkulangema allkomisjoni tegevusribaga. Korraldaja komisjoni koosseis ja tegevusala on toodud allpool.

Jaamade komisjonid olid täitjaks organiks kohal, sidepidajaks lähema sõjaväe üksusega ja korrapidajaks jaamas.

Paralleelselt kindralstaabi 4-da bürooga tegutses rahuajal raudteede kõrgem sõjaline komisjon. See oli peasjaliselt sõjaministri nõuandja organ. Selle komisjoni juhatajaks oli kindralstaabi ülem, liigeteks kõrgemad ohvitserid ja esitajad mereministeeriumist, avalikkude tööde ministeeriumist, raudteede võrkude sõjalised ja tehnilised komissarid.

Peale ülevalpool nimetatud organite oli ettenähtud veel armeede tarviduste rahuldamiseks ja koondamise vedude reguleerimiseks korraldajad komisjonid, kellele kuulus täitmise võim teatud piirkonnas nõnda nimetatud reguleerijatest jaamadest armee-

de koondamise kohtadeni. Nende komisjonide koosseisu kuulusid: 1) korraldaja komissar — ohvitser; 2) tehniline komissar — raudteeametnik; 3) kindralstaabi ohvitserid — tarviduse järele; 4) intendant; 5) arst. Korraldaja komissar allus vahetult ülemjuhatajale. Need komisjonid asusid reguleerijate jaamade juures.

Üldraudteevõrgu jaotus sõja puhuks. Osa raudteid üldvõrgust kuulub sõjategevuse piirkonda ja tema lähemasse naabrusesse. Selle osa üle pidi ülemjuhataja täielikult peremees olema, et armeede tarvidusi täita ja sõjalisi operatsioone läbi viia. Sõja puhkemisel läks kõik raudteede võrk sõjaministri käsutusse. Mobilisatsiooni vedude ajal ja koondamise vedude algul oli võrk veel kõiges ulatuses ministri käsutada, ainult rahuaegsed komisjonid asusid kohtadele täitja võimuna.

Teatud ajal (ministri poolt kindlaks määratud), kui armeede juhatus oli organiseeritud, viidi läbi raudteede võrgu jaotus: 1) armeede võrguks; 2) sisevõrguks. Esmene läks ülemjuhataja käsutada, teine jäi sõjaministri koraldusesse. Neid kahte osa lahutas demarkatsiooni joon (mis sõja kestvusel liikus edasi ehk tagasi, selle järele, kuidas väerinde asukoht muutus). Sõja algul kuulus Ida seltsi raudteede võrk täielikult armeede võrku. Armeede võrk jagunes omakorda kahte osasse: 1) normaalteed; 2) väerinde teed (nende hulgas ka väliraudteed).

Sisevõrgu raudteeliinid, samuti ka armeede võrgu omad jagunesid põhimõtteliselt kahte liiki: 1) koondamise vedude liinid; 2) ühendus- ja varustamise liinid. Nende liinide algpunktiks oli iga jaam, kust teatud rong mobilisatsiooni plaani järele armeede võrgu sihis väljasõitis, kuid lõpuks koondusid kõik liinid kümneks vedude liiniks ja viieks ühenduse liiniks. Iga sarnase liini lõpupunkt oli reguleerija jaam. Reguleerija jaam oli kõigi sisemaalt tulevate rongide lõpusiht mobilisatsiooni plaani järele. Siit edasi said rongid korraldajalt komisjonilt uue sõidusihi.

Armeede võrk jagunes omasoodu kahte osasse, mille jaotajaks olid üleande ehk lõpujaamad. Kuni üleande jaamadeni teugutses teenijatena harilik raudtee personal, sealt edasi väerinde poole aga sõjaväeline organisatsioon. Juhtijad organid olid rinde- ja väliraudteede komisjonid, täitjateks raudtee sapööride kompaniid ja raudtee sektsioonid.

Armeede võrgus oli ülemjuhataja vedude käsuandja. Temale allus korraldaja komissar (korraldajast komisjonist), kelle käes oli vedude juhtimine teatud piirkonnas. Koordinatsiooni mõttes allus korraldaja komissar veel võrgu komissarile (võrgu komisjonist), kellelt sai instruksioonid. Võrgu komissar allus ka otsekohe ülemjuhatajale.

II. Mobilisatsiooni plaan. Ülesanded raudteedele.

Üldalused. Põhiidee üldmobilisatsiooni plaanis nr. XVII, mis kinnitati valitsuse poolt 1913. a. ja pandi maksma 15. apr. 1914. a. oli järgmine: „Ülemjuhataja kavatsus on peale tungida, kui kõik jõud on koondatud.“ (L'intention du général en chef est de se porter à l'attaque dès que toutes les foces seront réunies). Arvestades selle põhiideega, pidi sõjavägi valmis olema tegevust algama mitte hiljem kui Saksa sõjavägi, s. o. pidi olema lahingvalmis kaheteistkümnendal mobilisatsiooni päeval.

Kaitseks ootamata kohalise pealetungi vastu, mida Saksamaa võis ettevõtta piiri läheduses asuvate departemangude mobilisatsiooni takistamiseks ehk mõne strateegiliselt tähtsa punkti vallutamiseks, oli tarvis kattevägesid välja saata ja neid kõvendada, alates kõvendamist teisest mobilisatsiooni päevast.

Mobilisatsiooni kiireks läbiviimiseks oli tarvis mobiliseeritavaid koondada mobilisatsiooni keskkohadesse. Samal ajal oli tarvis väeosasid, kes olid oma alalisest asupaigast väljas, toimetada tagasi oma asukohtadesse mobilisatsiooni läbiviimiseks, mobilisatsiooniks ja seda kõige kiiremas korras.

Võimalikult suuremate jõudude koondamiseks esimeseks suureks pealetungiks pidid kõik emamaa ja Alshiri väeosad juhitama Põhja- ja Ida piiridele. Nendest põhimõtetest väljamineks kujunesid ülesanded raudteedele järgmisteks:

- 1) Raudteede, sildade, tunnelite, sisevõrgu jne. valve.
- 2) Väeosade paigutamine oma alalisesse asupaika, kui nad juhuslikult sealt väljas viibisid (laagris, manöövritel, liikumisel).
- 3) Kattevägede kohaletoimetamine.
- 4) Mobiliseeritavate kogumine teatud keskkohadesse.
- 5) Koondamise veod.

6) Evakueerimise veod.

7) Varustamise veod.

Mobilisatsiooni üldplaani järele pidi saama moodustatud 5 armeed: I, II, III, IV ja V, peakortertega (staapidega) vastavalt Epinalis, Neufchâteau's Verdun'is, Saint-Dizier's ja Rethel'is. Ratsa korpus pidi koonduma Mezières'i ümbruses. Nendest vägedest tahapoole pidid jääma reservdiviisid (asukohad üldseisu tiibade taga ja Pariisis).

Üldplaani nägi ette kaks varianti: 1) Saksamaa ei riku Belgia neutraliteeti; 2) Saksamaa rikub neutraliteeti. Selle järele tuli toimetada armeede kohalesaatmisel, järelikult pidi ka muutuma koondamise vedude kava. Alles 2 augusti õhtul selgus, et tuleb talitada teise variandi järele.

Kattevägedeks olid ettenähtud korpused ja ratsaväe osad, kes juba rahuajal asusid piiri läheduses. Need pidid saama toimetatud kohale osalt raudteel, osalt pidid minema omal jõul. Kohalejõudnud kattevägesid oli tarvis kõvendada progressiivselt, milleks pidi kasutatama mobiliseeritud, kes ilmusid teenistusesse kõige kiiremas korras ja kellele see oli erilise määrgitud ilmumise kaardile. Kattevägede hulka kuulus ka ratsakorpus, keda koondati Mezières'i ümbrusesse.

Raudtee valve pidi hakkama tegutsema enne mobilisatsiooni väljakuulutamist, sõjaministri korraldusel, kui tema seda poliitilise olukorra järele luges tarvilikuks. Kuna sel ajal mobiliseeritud veel ei olnud, siis pidid toimetama valvet raudtee ametnikud ja vabatahtlikud, keda andsid oma valitsuse üksused. See esialgne valve pidi tegutsema seni, kuni saab mobiliseeritud alaline valve vanematest aastakäikudest. Võimalikkude teede vigastuste parandamiseks pidi teisel mobilisatsiooni päeval võrgu allkomisjonide käsutusse jõudma kaheksa raudtee sapööride kompaniid, kes pärast korraldaja komisjonide käsutusse üle läksid.

Liikumise korraldajate käsutusse pidid üleminema raudtee, telegrafi ja telefoni võrgust erilised liinid, mille üle juba rahuajal Posti-Telegraafi administratsiooniga oli kokkulepitud.

Katteväed pidid liikuma hakkama 6 tunni pärast peale väljaastumise käsu telegrammi kättesaamist.

Mobilisatsiooni vedudeks olid ettenähtud rongid, mis pidid sõitma väga mitmesugustes sihtides. Nende ülesanne oli võt-

ta peale jaamadesse jõudvaid tagavara-väelasi ja neid koondada mobiliseerimise keskkohtadesse. Mobilisatsiooni veod oli ärajaotatud pika aja peale kuni 27-da mobilisatsiooni päevani, kuid suur tegevus langes teise, kolmanda ja neljanda päeva peale. Peale nimetatud vedude kuulus mobilisatsiooni vedude alla veel neli kategooriat vedusid: 1) Oma asupaigast eemal olevate väeosade kohaletoimetamine; 2) rekvireeritud hobuste veod; 3) raudteede valve osade kohaletoimetamise veod.

Neljandal mobilisatsiooni päeval pidid algama koondamise veod. Kuna mobilisatsiooni veod iseloomult harilistest komerts vedudest palju lahku ei lähe, omavad koondamise veod täiesti strateegilise iseloomu. Nende vedude otstarb on toimetada mobiliseerunud väeosasid armeede koondamise kohtadele võimalikult kiirelt ja korrapäraselt. Sellest põhimõttest valjaminses ei ole mitmesuguse kiirusega rongid enam sallitavad—kõik rongid peavad liikuma ühesuguse kiirusega ja minimaalsete vaheaegadega, mida raudtee julgeolek lubab. Rongid algavad käiku igal pool sisemaal ja sihitakse kõik strateegilises hüpoteesis ettenähtud tulevase sõjategevuse piirkonda. Armeede võrgus (osalt ka varemalt juba) koonduvad kõik rongid teatud pealiinidele. Neid liinisid oli ettenähtud kümme. Pea veoliinid pidid olema täiesti eseseisvad ja neil ei võinud üksteisega ühiseid osasid olla. Kuni nad lõikusid, siis võis see olla üksteiselt läbi ehk ülemines, kuid mitte millalgi ühisel tasapinnal lõikumise kohal. Liinid pidid olema kahe paari roobastega ja läbilaske võime võimalikult igalpool ühesugune. Koondamise variantide läbiviimiseks ehk juhuslise õnnetuse korral rongide teisele liinile juhtimiseks oli tarvis ettenäha ühendusliinid lähemate pealiinide vahel. Kuna iga armee jaoks oli ettenähtud kaks veoliini, siis selgub siit, et rongid ei sattunud mitte juhuslikult ükskõik missugusele peaveoliinile, vaid, toimetades kohale armesse määratud üksuseid, oli rongide tee kindlaks määratud väljasõidu algpunktist kuni reguleerija jaamani. Iga pealiini tähtsam organ oli reguleerija jaam. Tema asus piirilt nii kaugel, et olla kaitsitud igasugu üllatuse eest. Kuni selle jaamani ei tulnud rongide liikumise plaanis mingit muudatust; sealt edasi aga oli tarvis anda vedudele võimalikult rohkem paenduvust, vastavalt armeesse kuuluvate

üksuste paigutamise kavale. Sellepärast oli ka iga sisemaalt väljasõitva rongi lõppsihiks ettenähtud vastav reguleerija jaam. Reguleerija jaamas tegutseva korraldaja komisjoni peäülesanne oli reguleerida edaspidist vedude jaotust. Ükski rong ei saanud edasi liikuda ilma komisjonilt uue lõppsihi ja luba saamata. Reguleerija jaamas olid ettenähtud depood, rongide seisukohad, materjali pargid jne., järelikult pidi see olema võimalikult suuremaid jaamasid, mille jaamateede keskmine pikkus oli umbes 15 kilomeetri ümber. Siit liikusid rongid edasi kuni mahalaadimise punktini kahekordse rongi brigaadiga ja suure vee ja kütte tagavaraga, et ei oleks teel tarvis vahetada vedurit. Brigaadid töötasid ja puhkasid vaheldumisi.

Vedude plaani kokkuseadmisel oli tarvis võtta aluseks andmeid armeedesse määratavate väeosade kohta, jaotades neid väeosasid ešelonideks. Vastavatesse sõiduplaanidesse kanti sisse kuupäev ja kellaeg, millal ešelon pidi väljasõitma. Üldmobilisatsiooni plaan sisaldas andmed, mis-suguses järjekorras üksused pidid kohale jõudma ja kuhu. Kindralstaabi 4-s büroo seadis nende andmete järele kokku väljasõidu tabelid. Peale selle valmistati iga liini jaoks liikumise graafik. Graafik nägi ette kõik peatused (söögiaeg, veduri vahetus jne.). Selle järele valmistati iga üksiku rongi jaoks tema sõidulubad ja teeplaan.

Tühjalt tagasisõitvate rongidega oli ettenähtud ohvitseride perekondade, kasuta isikute ja väljamaalaste evakueerimine Põhja-Ida piiri lähedusest. Nende isikute arv oli ettenähtud umbes 60.000 ümber, arv, mis ei sünnitanud plaani kokkuseadmisel suuremat raskust.

Mobilisatsiooni aegsed toiduvastustuse vedod olid ka võrdlemisi vähesed. Iga väeosa viis enesega kaasa kahe päeva toidumoonna, peale selle toitlustasid väeosasid ladud, mis olid kohal juba rahuajal. Alles ladude tühjenemisel oli tarvis uuendada tagavarasid, kuid siis olid koondamise vedod juba lõpule jõudmas. Sõjamoona ja sõjavastustuse materjalide vedod olid ettenähtud koondamise vedude hulgas ja ajal.

Tehnilised alused. Ülemjuhataja kavast järeldus, et tähtsam tegur alguses oli kiirus kattevägede kohaletoimetamises ja kõigi jõudude koondamises. Järelikult oli tarvis raudteedel üle minna normaalolukorrast sõjaseisukorda võimalikult

kiirelt ja takistusteta. Eelmise, maksvuse-taks tunnistatud mobilisatsiooni plaaniga võrreldes suurendati rongide arvu, kiirust ja koormatust tunduvalt. Ühes sihis läbisõitvate rongide arv sai tõstetud igal liinil 56-ni ööpäeva jooksul, kiirus 25—30 kilomeetrist (teetugevuse järele) kuni 30—35 kilomeetrini tunnis, koormatus 480 tonnilt 550 tonnini. Koondamise vedude ajajärk jaotati kahte perioodi: esimene ulatas kuni kella 12-ni üheteistkümnendal päeval. Sellel ajal olid koondamise vedod ja peale selle vedod varustamiseks kõigi materjalidega, mis võimaldaksid kohe lahingtegevust algada; teine periood ulatas kuni 17-da päevani (kaasaarvatud). Nende kahe perioodi vahel oli 12-tunniline vahe, kus polnud ettenähtud ainustki rongi väljasõiduks algpunktist; seda vaheaega pidi kasutatama hiljaksjäämistele ehk juhustele likvideerimiseks.

III. Raudteede mobilisatsiooni tegelik läbiviimine.

Raudteede ettevalmistus. Üldmobilisatsiooni korral pidi raudtee astuma normaal olukorrast mobiliseeritu seisukorda sel hetkel, kui juhtimine läks sõjalise organisatsiooni kätte, s. o. tema enese mobiliseerumiseks ei olnudki teoreetiliselt aega ette nähtud — mobiliseerumine sündis paralleelselt harilikule tegevusele. Näib, nagu oleks pidanud suur raudtee organisatsioon hakkama töötama teatud hetkel uue „sõiduplaani“ järele. Pealtnäha oleks see olnud võrdlemisi kerge ülesanne — muudetakse ju raudteel sõiduplaane, ilma et see tooks enesega kaasa erilisi raskuseid. Mobilisatsiooni puhul on aga olukord sootuks teine. Kui muudetakse sõiduplaane, siis jääb põhjoontes kõik endist viisi — rongi tüübid, nende järjekord, sõidukiirus jne. Ka jääb raudtee ametkond kõik oma harilisele töötamise kohale paigale. Sõiduplaani muutmisel seisab muutus olukorras peaaegselt rongide algväljasõidu aja muutmises, järelikult on siis ka kerge ettenäha kõik teised sellest olenevad muudatused, ehk jälle mõne uue rongi teiste vahele kiilutamises. Selleks on raudtee personaalil praktilised kogemused, ja kõigil võimalus avalikult ja varakult muudatust tundma õppida, eriti alamatel ametnikkudel — täitjatel. Mobilisatsiooni puhul tuleb aga tarvitada „sõiduplaani“, mille üksikasjad ainult teatud väikele ringile tuntud on ja oma salajase iseloomu tõttu ei või kuidagi avalikkusele tea-

Detail ajaloolisest friisist Briti riiki Sõjamuuseumis.

Inglise kunstnik Gilbert Ledwart.

tavaks teha. On suur hulk teoreetilisi andmeid, mida raudtee personaal mobilisatsiooni puhuks tundma õpib, kuid nende andmete praktiliseks rakenduseks puudub rahuajal võimalus. Igal riigil on majanduslikult täitsa võimata ehk lõpmata kulukas raudteede katse mobilisatsiooni läbi viia. Võib leida osalisi võimalusi mõnda vähema ulatusega katset toime panna, näiteks, manöövrile ajal, kuid rakendada plaani katseks tema tervikus, on rahuajal võimata. Prantsuse raudteedel puudusid ka õpised endistest sõdadest — kogemused, mis saavutati 1870.—71. aasta sõjas, olid iganevad, eriti veel, kui arvesse võtta, et tol ajal maksmas olid raudteedel 1855. a. väljaantud määrused. Ettevalmistus oli tehtud sel kerral ainult peajoontes, ja Ida raudteedel, mille õlgadel pearaskus seisis, tuli võidelda lõpmata raskustega. Kogemused raudtee tegutsemise alal sellest sõjast olid kahjuks isegi negatiivsed: jõuti

selgusele, kuidas toimida ei tohi, kuid ei leitud andmeid selle kohta, kuidas peaks toimima tulevikus.

Sellest ajast peale algas intensiivne koostööamine kindralstaabiga. Üldmobilisatsiooni plaani muutmise muutus paralleelselt ka raudteede mobilisatsiooni plaan, nii et igas järgnevas plaanis kõrvaldati tegelikud ehk arvatavad puudused, mis märgati eelmises. 1880. a. maksmapandud plaan kandis numbrit I, 15. apr. 1914. a. maksmapandud plaan kandis juba numbrit XVII. Plaanid I kuni XVI olid kokkuseatud kaitsesõja printsiipidel, viimane, XVII, toetus pealetungi ideele. Vastavalt sellele oli ka raudteede mobilisatsiooni plaanis muudatusi, võrreldes eelmistega.

Üldvõrgu mobiliseerimise teoreetilised alused on ülevalpool toodud, praktilise läbiviimise kohta on käesolevas kirjutuses võetud andmed peajasjalikult Ida raudteevõrgu kohta, millele langes algul osaks

kõige raskem töö. Tegid ju sama tööd kõik teised võrgud, kuid Ida võrgus oli see töö enam kui kahekordne: alalised mobilisatsiooniga vedud, nagu mujalgi, siis aga veel koondamise vedude kokkutõmbumine nimetatud võrku, kuna kõik reguleerijad jaamad asusid Ida võrgus. Peale selle veel evakuatsiooni vedud, mida see võrk kõige rohkemal määral pidid toimetama.

Tähtsam raskus, millest Ida raudteedel tuli ülesaada, oli ränk pingutus ilma praktilise ettevalmistuseta harilise, rahuaegse ametnikkude koosseisuga, alates sõjaseisukorra esimesest päevast. See oli, nii ütelda, järsk hüpe ilma eelharjutusteta, mis oleks võinud, vähemalt osaliselt, ka ebaõnnestuda. Seda erilist pingutust tuli teha just nendel päevadel, kus kõigil võrgu liinidel liikusid igas sihis evakuatsiooni rongid, mida ei saanud liikumise plaanis täpselt ettenäha, ja mis harilikku maksmas olevasse sõiduplaani suuri muudatusi tõid, ilma et oleks võimalik olnud kohe reeglipäralist, koondamise vedude plaanikindlat liikumist maksmata panna. Säärases olukorras oli võrgul tarvis muretseda ettenähtud kohtadele veerevat koosseisu ja ümberpaigutada hulk ametnikke, kes ainult teoreetiliselt olid võinud tundma õppida tekkiva sõiduplaani peensuseid, kuid praktilises rakenduses ilma vastava kogemusteta ei oleks suutnud küllaldaselt määrata, eriti esimestel päevadel, üles näidata tarvilikku paenduvust. Et ei tekiks niisuguseid ebaäärasteid juhuseid, mis oleks võinud edaspidistes vedudes paratamata ajakaotust tuua, oli mobilisatsiooni plaanis ettenähtud anda raudteede võrkudele „eelteate“, mis lubas teatavaid ettevalmistustöid läbiviia enne mobilisatsiooni väljakuulutamist. Selle eelteate järele avanes võimalus teha järgmisi ettevalmistusi: 1) Saata määratud kohtadele kõik tarvisminevad dokumendid; 2) koondada teatud arvu rongide liikuv koosseis ja ametnikkude brigaadid nende rongide jaoks; 3) organiseerida täieline telegrafi teenistus; 4) lülida teatud sõjalise otstarbega ehitused (peaasjalikult ühenduste üksikute raudteeliinide vahel) kasutamisel olevasse võrku. Nende ettevalmistustööde tähtsuse järele jagunes eelteade kahte erilisesse teadaandesse: esimene nendest lubas võtta tarvitusele abinõusid, mis tähelepanu ei ärata; teine lubas läbiviia täielikult kõiki ülejäänud ettevalmistustöid.

Sõjalisele tegevusele üleminek. 23. juuli õhtul sai Serbia Aust-

rialt ultimaatum, 25. juulil nõudis Austria saadik Belgradis oma passid lahkumiseks. Üldine seisukord poliitilises olukorras muutus ähvardavaks. 25. juulil kell 1430 saatis kindralstaabi 4-s büroo raudteedele esimese eelteate. Selle teate järele seati sisse alaline valve telegrafi teenistuseks kõigis jaamades. Puhkusel olevad ametnikud kutsuti viibimata tagasi oma ametikohtadele. 26. juulil tegi sõjaminister korralduse kõigile oma alalisest asukohast väljas olevatele väeosadele viibimata oma asukohtadesse tagasi tulla. Ühtlasi oli tarvis kattevägesid väljaastumiseks ettevalmistada. Nendest olid aga osa üksusi liikumisel Châlons'i ja Mailly laagrites ja ümbruskonnas. Käsu kättesaamisel astusid need osad kohe liikumisele välja, ja selle tõttu oli tarvis rongisid saata neid jälgima, selle asemel, et neid rongisid juhtida täiesti kindlaksmääratud punktidesse. Kohe esimene samm rongide liikumises selles olukorras polnud plaanis ettenähtud, ja nii tuli esimesel päeval sõjaseisukorras plaanikindla tegevuse asemel hakata improviseerima. Varsti ilmus olukorda veel uus tegur, millele polnud plaanis küllaldaselt tähelepanu juhitud: suvise aja tõttu oli Prantsusmaal palju väljamaalasi huvireisijaid, kes esimeste ärevuse tundemärkide juures püüdsid kodumaale tagasi pääseda, samuti olid ka omamaalased igalpool suvitamas. Tagajärg oli see, et juulikuu viimase kuue päeva jooksul üle poole miljoni reisija sõitsid Pariisi, ehk temast läbi. See oli kasuta koormatus raudteedele. Sarnaste reisijate masside ümberpaigutamiseks kommertsvedudes olid aga raudteedel praktilised kogemused, ja vaatamata raskustele, said raudteevõrgud oma ülesandega väga hästi toime — ei katkestatud isegi harilist kaubarongide liikumist. 29. juulil olid kõik väeosad oma alalistes asukohtades tagasi.

26. juulil anti korraldus raudteed valve alla võtta. Selleks kasutati peale raudteeametnikkude erasikuid-vabatahtlikuid. Kõik raudtee alamad ametnikud, kellele see teenistuse iseloomu poolest võimalik oli, paradi sildade, tunnelite, liinide, telegrafi ja telefoni võrgu valvele. 27. juulil jõudsid valvele abiiks juba sõjaväelased. Valvekorra kiire sisseseadmise tõttu ei tulnud ainultki nimetamisväärilist kallaletungi juhust raudteedele ette.

30. juulil ilmus käsk väljaastuda neile kattevägedele, kes omal jõul pidid kohale

minema. Samal päeval anti raudteedele teada, et teine eelteade on allakirjutamisel.

31. juulist alates pidi rekvireeritama raudteed. Ühtlasi saadeti sel päeval välja teine eelteade. Ida raudteed algasid eeltöid nende liini osade evakueerimiseks, mida pidi mahajäetama mobilisatsiooni välja kuulutamiseks, kogusid ja jaotasid liikuvat koosseisu ja vedureid, ühendasid sõjaväe platvormi liikumise teedega, seadsid korda ajutisi toitluspunkte möödasõitvate sõjaväe osade jaoks jne. Kell 16 saadeti kattevägedele väljaastumise käsk; kattevägede vedu algas raudteedel kell 21. Katkestati väikese kiirusega saadetavate kaupade vedu; need vagunid, mis võisid tarvitada sõjaväe jaoks, jäeti tühjaks. Hakati ärasaatma teistesse võrkudesse ülearuseid ja kasuta vaguneid, mis asjata oleksid koormanud Ida raudteid edaspidisel intensiivsel liikumisel. Ühtlasi lüüti üldvõrku kõik sõjalised ühendused liinide vahel, seati korda tehniline materjal nende jaoks, samuti määrati kohtadele nende juurde vastavad ametnikud. Ülearused vagunid, mida tuli üleanda teistele võrkudele äramahutamiseks, moodustasid Ida raudteedel ligi 650 rongi.

Kattevägede veo alguks asusid oma kohtadele võrgu allkomisjonide delegatsioonid. Nende tegevus kestis kuni kella 12-ni neljandal mobilisatsiooni päeval. Kattevägede vedu sündis ühel ajal harilises sõiduplaanis ettenähtud liikumisega, seda ainult vähe takistades. Vedu lõpetati 3. augustil kell 13. Ida raudteedel liikusid kattevägede vedude läbiviimiseks umbes 300 rongi laaditult ja 250 rongi tühjalt (rongide ümberpaigutus ja tagasitulek). Siia juurde on arvatud ka rongid, mis teistest võrkudest tulid. Kattevägede vedu sündis peajasjalikult liinidel, mille siht oli perpendikulaarne piirijoonele.

Vahepeal suurenes ärevus; väljamaalaste kojuruttamine, samuti ka omamaalaste tagasisõit kohtadele nõudis raudteedelt suurt pingutust. Siiski olid kõik võrgud täiesti kõigi ettevalmistustöödega lõpule jõudnud, kui mobilisatsiooni telegramm 1. augustil kella 15—17 vahel kohale jõudis. Jalamaid lõpetati igasugune kauba- ja reisijate vedu, tehes ainult üksikuid erandeid reisijate jaoks, kus see võimalik oli. Rongid tühjendati ja vagunid valmistati ette sõjaväelisteks vedudeks. Osaliselt oli juba varemalt vaguneid ettevalmistatud: teatud jaamades, kus tagavarasid hoiti ehk

kuhu mobilisatsiooni puhul neid tagavarasid koondati, pandi vagunitele pingid sisse, varustati laternatega jne. Selle vahe sees õppis raudteeametkond täitma järjekindlalt uusi ülesandeid, mida mobilisatsiooni plaan ettenägi vedude pealiinidel, vormeerimise jaamades, üleande jaamades jne.

Mobilisatsiooni päevad. 2. augustil kell 0001 läksid kõik raudteed sõjaministri käsutusse üle, ja tegevuse juhtimist algasid täielikult sõjaväelised organisatsioonid. Raudteedel olid liikumisel ainult kattevägede veoks määratud rongid ja need reisijate rongid, mis enne seda termini olid algpunktidest väljasõitnud. Kattevägede täiendusveod olid täies hoos, teine periood nendes vedudes nõudis umbes 350 rongi. Osa tühje, tagasisõitvaid rongesid kasutati evakuatsiooni vedudeks.

Tagavaraväelased pidid jõudma lähemasse jaama teisel mobilisatsiooni päeval kell 6—12 vahel, arvates kauguse järele, mis neil tuli läbikäia ehk sõita jaama jõudmiseks. Ülejäänud, kes kaugemal elasid, ilmusid kolmandal ja neljandal päeval (kaugus vastavalt 24 ja 48 kilomeetrit). Prantsuse raudteevõrgu tihedust arvesse võttes oli kõige suuremat tungi oodata 2-sel ja 3-dal mobilisatsiooni päeval. Nendel päevadel oli siis tarvis anda küllaldane arv ronge, et tagavaraväelasi üksikutest jaamadest kokku korjata ja mobiliseerimise punktidesse koondada.

Mobilisatsiooni veod olid plaani kokkuseadajatel raskemaks ülesandeks, sest ei olnud küllalt täpseid ja püsivaid andmeid iga ringkonna jaoks, kui palju sealt võis oodata tagavaraväelasi, sest nende arv rahajal muutus vahetpidamata (elukoha vahetuse tõttu). Pidi toetuma umbkaudsetele andmetele.

Mobilisatsiooni veod nõudsid üle 10.000 rongi; suurematest jaamadest, Pariisist välja arvatud, tuli mobilisatsiooni päevade jooksul peale võtta üle 100.000 tagavaraväelase igast. Suurem osa tagavaraväelasi tuli varem kohale, kui neid plaani järele oodati; selle tõttu tuli tõsta ettenähtud rongide arvu paljudes kohtades kahe- kuni kuuekordseks, harukordsetel juhusel isegi 11-kordseks. Vastupidi sellele tuli 4-daks päevaks ettenähtud rongidest osa liikumisel ära võtta, sest polnud enam tagavaraväelasi küllaldasel arvul tulemas. Mis siin veel eriti tähelepanu väärib, on asjaolu, et kusagil, vaatamata suure inimeste hulga kogumise peale, korda ei rikutud.

Koondamise veod. Koondamise veod algasid juba 5. augustil, kuid veel vähesel arvil. Suur vedu kestis 6.—18. augustini, 12-tunnilise vaheajaga kaheteistkümnendal augustil. Seda vaheajaga nähti ette hiljaksjäänud rongide kohaletoimetamiseks ja juhuste likvideerimiseks, kuid tegelikult kujunes see aeg liikumist juhtiva organisatsioonide puhkeajaks, sest hiljaksjäämise oli väga vähe ja juhuseid peaaegu sugugi.

19. augustiks, kui lõppesid koondamise veod, oli veetud kohale viie armee koosseisus umbes 36.500 ohvitseri, 1.250.000 sõdurit, üle 400.000 hobuse ja 80.000 vankri. 5.—18. augustini kestnud vedude läbiviimiseks pandi liikuma 4.278 rongi, nendest 4.035 puht koondamise veoks ja 243 rongi kindluste varustamise veoks. Kõik reguleerijad jaamad olid Ida võrgus, järelikult käisid kõik rongid, mis mujalt võrkudest tulid, Ida võrgust läbi. Maksimum ronge oli: 9. aug. — 388 rongi, 10. augustil — 395, 11. aug. — 384 rongi. 19. augustiks oli rongide arv langenud 34-ni, 20. aug. oli veel ainult 14 rongi. Mõnedes reguleerijajaamades tuli ööpäeva jooksul teha korraldust ümmarguselt paarisaja rongile, s. o. keskmiselt ühele rongile iga kaheksa minuti jooksul.

See oli kolossaalne töö: käimapanud hiiglamehhanism liikus täiesti korralikult, sest et plaan ja peensused olid läbitöötatud võimalikult täielikult, kuid nõudis ka suurt pingutust täitjatel, alates roopaseadjalt ja lõpetades kõrgemate juhtidega. Kõige pingutavam töö oli vedurijuhtidel, kütjatel ja rongiteenijatel. Ida raudteed oma normaal koosseisuga ei oleks jõudnud seda ülesannet oma võrgu piirides täita, sest iga rong liikus reguleerijajaamadest edasi kahekordse ametnikkude brigaadiga. Sellepärast oli plaanis ka ettenähtud osa vedusid Ida raudteede võrgu piirides läbiviia lähemate, naabruses olevate võrkude koosseisu kaastegevusel. See oli raske ülesanne, sest võõral brigaadil tuli juhtida ronge täiesti tundmata liinidel, mis ametnikkudelt nõudis suurt lisapingutust. Kõige aja jooksul vaatamata intensiivse liikumise peale, tuli

ainult 4 tõsisemat õnnetust ette, mis rongide voolu takistasid ja mille tõttu osa ronge pidi saama juhitud teiste liinide kaudu, et mitte ummistust tekitada. Materjaalsed kahjud, samuti ka õnnetute arv, olid tühised.

Lõpuks peab ütleva, et sõjalises tegevuses on improvisatsioon vähesallitav: kõik peab olema läbikaalutud, kõik võimalused ettenähtud. Samane seisukord on ka vedudes. Raudteede tegevus oli ainult sellepärast nii korralik ja täitis kõiki tema peale pandud nõudeid heade tagajärgedega, et kõik peensused olid plaanis enne läbitöötatud ja kaalutud. Üksainus näide võib olla kujukaks tõenduseks, kuivõrt see tähendatud teesis õige on. — Taganemise puhuks oli Ida raudteede võrgu jaoks välja töötatud täpne evakueerimise plaan. Kui siis sakslaste pealetungi ajal tuli evakueerimist läbiviia, täitis Ida võrk selle ülesande vähemagi kaotuseta liikuvast koosseisust ja inimestest. Maha tuli jätta ainult kaks vedurit ja needki jäid väljaspoole piiri enne mobilisatsiooni väljakuulutamist, kui Saksumaa oma piiri sulges. Põhja raudteevõrgu jaoks ei olnud aga niisugust plaani valmistatud. Tagajärg oli, et see võrk kaotas 72 vedurit, hulga vaguneid, peale selle langes sakslaste kätte umbes 12.000 raudteeametnikku, arvamata need, kellel väga raske olukorras tuli joosta omal jalgel, ja kes alles hiljem jõudsid, hädaohtlike üleelamise läbitehes, laialipaisatuna oma võrgu kaugematesse jaamadesse, kõike mahajättes, mida ei olnud võimalik päästa. — Ka edaspidistes, sõjaaegsetes, puhtstrateegilistes vedudes, tuli alati ette takistusi ja juhuseid ainult seal, kus pidi toimetama kiirelt, improviseerides, kuna puudus aeg plaani kokkuseadmiseks, ehk selle läbikaalumiseks. Seal aga, kus oli kõik tegevus plaanis täpselt ja kavakindlalt läbitöötatud ja ettenähtud, liikus raudteeorganism kergelt, nagu hästi õlitatud mehhanism. Sellepärast võisid ka prantslased kinnitada, arvesse võttes täitetulemusi, et head ja korralikku täitmist võis oodata siis, kui plaan töötati välja hästi ja põhjalikult. Tulemused tõendasid seda. E. L.

Kaldpinna koeffitsiendi („λ“) suuruse hindamine laskmise kestel.

A. Zemel.

Kaldpinna tulistamisel, mil sageli langev kallak eeloleva kõrgustikuga varjatakse, peab patarei ülem, et tulistamisel koeffitsiendi „λ“ suurust arvesse võtta, selle kallaku kindlaks määrama.

On patarei ülemal lasketabelid tarvitada ja tahab tema kaldpinna koeffitsiendi „λ“ kasutada, kas tõenäoste pikuti — kõrvalekaldumiste muutmise leidmiseks või progressiiv-tule juures sihtraua hüpete suuruse määramiseks, on temal selle „λ“ suuruse teadmine möödapääsemata tarvilik.

Sarnane kallaku suuruse hinnang on kaudis kerge, kui hea (täpne) laskekaart tarvitada — muutub aga raskemaks, kui tuleb meil tarvitusele võtta kaarti $1/42.000$ (või $1/84.000$) kasutada. Pealegi ei ole teada, kas saavad suurtükiväe osad sõjakorral paremate kaardidega varustatud. Arvatavasti tuleb kaardi $1/42.000$ tarvitamisega leppida või tulistada koguni ilma kaardita.

Sellest selgub mingisuguse lihtsa, praktilise võtte tarvidus, mis võimaldaks patarei ülemal ülalkirjeldatud tingimustes oma mürske maksimaalse eduga kasutada.

Esiteks võib iga vilunud suurtükiväelane raioonis, kus temal tegutseda tuleb, maastikku, sellega üldjoontes tutvunedes, teatud täpsusega hinnata; edasi — kui tulistamiseks keeldu ei ole — võimaldavad mõned sihilikud tagalanged katva harja (tipu) suhtes samuti teatud järeldused teha.

Loomulik on oletada, et kui tagalange lõhkemisest tekkinud suits ilmub ruttu katva tipu tagant, siis on maastiku kallak võrdlemisi väike; ümberpöördult, kui oodatud suits üldse ei ilmu, või ilmub alles teatud aja möödumisel, siis on kallak suur.

Sarnased tähelepanekud, olgugi puudulikud selleks et täpset hindamist võimaldada, võivad aga teatud tarvitamise viisi juures meile kallaku suuruse rahuldava täpsusega avaldada.

Oletame, et 3" granaadi lõhkemise suits

tõuseb keskmiselt 5 meetri kõrgusele. Patarei ülem toimib eellaskmist varjava kõrgustiku tipu pihta. On see tehtud — suurendab tema järjest tõstet, lastes ühe suurtükiga progressiivsete hüpetena näiteks à 25 m.

Ilmub lõhkemise suits mäetipu tagant, asub see punkt mitte rohkem kui 5 m allpool mäetipu horisondist; ei ole enam lõhkemise näha — asuvad vastavad lõhkepunktid („les points de chute“) madalamal kui 5 m.

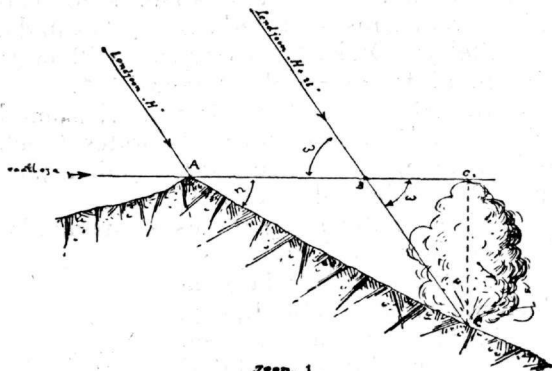
Täisnurkade CBC^1 (kus BC arvatakse sirgjoonena) ning CAC^1 lahendused võimaldavad kaldnurga „η“ suuruse kindlakstege mist. Joonistusest 1 selgub, et:

$$BC^1 = \frac{CC^1}{\operatorname{tg} \omega} \quad (1), \text{ kus } CC^1 \text{ — on suitsu kõrgus.}$$

$$\operatorname{tg} \eta = \frac{CC^1}{AC^1} \quad (2), \text{ kus } AC^1 \text{ võrdub:}$$

AB (tehtud hüpe — käesoleval juhul näit. 25 m) + BC, mille suuruse annab esimene valem (1).

$\angle \omega$ on tabeline langnurk, mis vastab antud kaugusele.

Väljaarvamiste [mis mitmesugustest laskekaugustest (langenurkadest) väljaminev ettevõtetud] tulemusena osutub alljärgnev tabel, kus maastiku kallaku suuruse protsentides ja kraadides (nurk „η“) ümmargustes arvudes on toodud.

TABEL.

[suitsu h=5 m]

Laskekaugus	Tehtud hüppe suurused meetrites			
	25 m	50 m	75 m	100 m
2.000 m	Kallak 5,5% (3°)	Protsentides 4,5% (2°30')	Kraadides 3,5% (2°) 3% (1°45')	
2.500 „	7% (4°)	5,5% (3°)	4,0% (2°15') 3,5% (2°)	
3.000 „	8,5% (4°15')	6,0% (3°20')	4,5% (2°30') 4,0% (2°15')	
3.500 „	9,5% (5°30')	6,5% (3°40')	5,0% (2°45') 4,0% (2°15')	

j. n. e.

Eeltoodud arvestuste juures oletasime, et granaadi suitsu kõrgus on umbes 5 m. Kuid see suurus on (arusaadavalt) väga ebatäpne, kuna tema on tingitud ilmastikust, süüfajast, suuremal määral ka pinna iseloomust langepunktis.

Et suitsu tegeliku kõrguse üle antud momendil selgusele jõuda, lastagu mõned hästi nähtavad eellanged ja nende lõhkemiste kõrguste „keskmine“ (kaugustuhandikud, üleviidud meetritesse) võetagu tüübilise suitsu kõrgusena käesoleval momendil.

Sarnane „keskmine“ suurus võib kaugeltki mitte 5 meetrile võrdne olla — sellest tekib vajadus aegsasti juba tabelikesed (nagu eelpooltpodud lõhkemise suitsu kõrgusele, mis 5 meetrile võrdub) tüübiliste suitsu kõrguste piirides, näiteks: 3-st kuni 6—7 m, kokku säada.

Kokkuvõttes, et „ λ “ suurus kindlaks teha, avab patarei ülem tule ühe suurtükiga, granaadiga löögi peal, hüpetena λ 25 m, suurendades sihtrauda mäetipult alates — lastes senikaua, kui tema omi lõhkemisi enam ei näe. Võttes eeltoodud tabelist tehtud hüppe suuruse (kas 25, 50 ehk isegi 75, 100 m) ning vastava laskekauguse — saab patarei ülem nende kahe lahtri ristlemisel kallaku suuruse, kas protsentides või kraadides. See suurus on küll mitte väga täpne, kuid välilahu olukorras saab teda ikkagi kasutada.

Näiteks: Oleks laskekaugus 2.000 m ja mäetipu pihta eellastud sihtraud „H“.

Sihtraual „H + 75 m“ lastes, ei saanud meie enam lõhkemisi näha. Pöörates tabeli poole leiame, et kallaku suurus (suitsu kõrgus = 5 m) oleks 4% ehk $2^{\circ}15'$.

Et võimalikult suuremat täpsust saavutada, oleks tarvis veel katte maastiknurk arvesse võtta; ja seda juhul, mil varjava katte tipp ja vaatleja ühel tasemel ei asu.

Tõesti, punkti P asetatud vaatleja (joon. nr. 2) ei näe tõusvat suitsu enne, kui suitsu pilveke punkti C₂ tõuseb.

Järelikult, peab $\triangle C_2AC_1$ ja $\triangle C_1AC$ lahenduma, mis meile nurga „ η “ suuruse annaks.

Arvestamiste juures oletat-

takse, et katte maastiknurk S küllalt väikene on.

Need arvestamised oleksid järgmised (joon. 2).

a) BC₁ suuruse määramine:

Kolmnurgast C₂AC₁ saame:

$$C_1C_2 = AC_1 \cdot \operatorname{tg} S \quad (1)$$

ja kolmnurgast CBC₁ saame:

$$CC_1 = BC_1 \cdot \operatorname{tg} \omega \quad (2)$$

ning mõlemad valemed kokkuarva'es,

$$C_1C_2 + C_1C = AC_1 \cdot \operatorname{tg} S + BC_1 \cdot \operatorname{tg} \omega;$$

et aga

$$C_1C_2 + C_1C = CC_2 \text{ ja } AC_1 = AB + BC_1 \text{ saame:}$$

$$CC_2 = AB \operatorname{tg} S + BC_1 \operatorname{tg} S + BC_1 \operatorname{tg} \omega \text{ ehk:}$$

$$BC_1 (\operatorname{tg} S + \operatorname{tg} \omega) = CC_2 - AB \cdot \operatorname{tg} S \text{ ja}$$

$$BC_1 = \frac{CC_2 - AB \cdot \operatorname{tg} S}{\operatorname{tg} S + \operatorname{tg} \omega} \quad (3)$$

kus CC₂ oleks suitsu vaadeldud kõrgus; AB — tehtud sihtraua hüpe ning S ja ω nurgad — vastavad maastiknurk (saab vaatluspunkti kohal äramöödetud) ja tabeline langepunkt vastavalt laskekaugusele.

BC₁ on maastiku kallakust tekkinud kauguse lisaparandus, mis muidu saaks koefitsiendi „ λ “ abil, kui ta teada oleks.

b) Kallaku nurga „ η “ määramine:

$$C_1C_2 = AC_1 \cdot \operatorname{tg} S = (AB + BC_1) \operatorname{tg} S \quad (4)$$

$$C_1C_1 = CC_2 - C_1C_2 \quad (5)$$

$$\operatorname{tg} \eta = \frac{CC_1}{AC_1} \quad (6)$$

Selleks toon paar näidet:

Näide 1. D = 5.500 m tähendab,

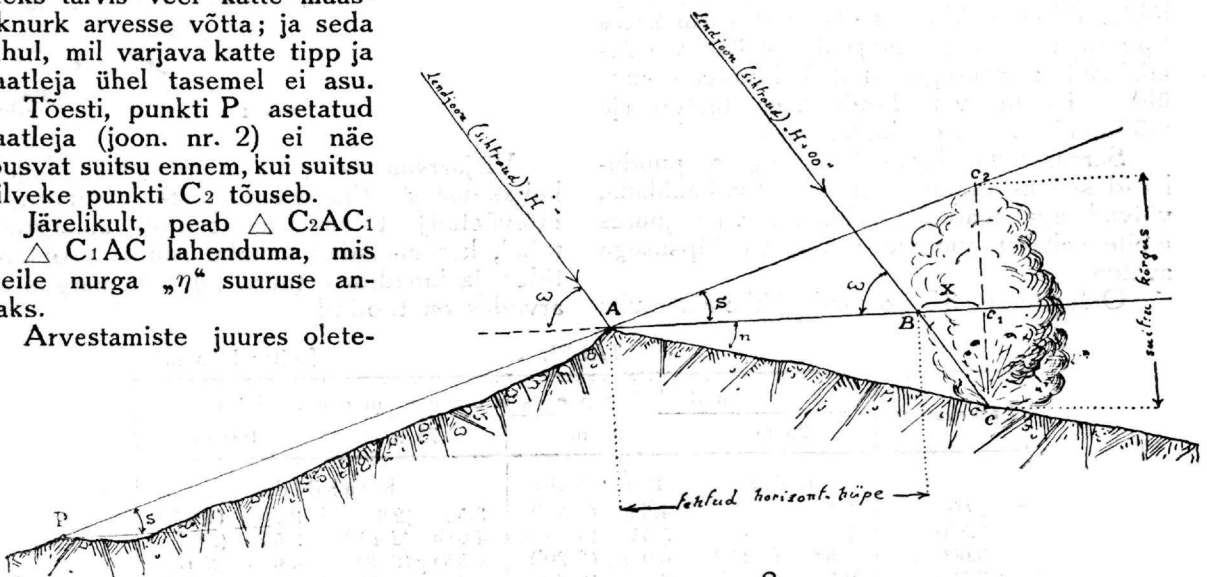
$$\angle \omega = 21^{\circ}10'$$

$$\angle S = 2^{\circ}20'$$

$$\text{kaugushüpe} = 25 \text{ m}$$

$$\text{suitsukõrgus} = 5 \text{ m}$$

$$\text{laskemoon: suurtk. 76,2 granaat.}$$

joon. 2

a) BC_1 määramine:

$$BC_1 = \frac{5 - 25 \cdot 0,04}{0,42} = \frac{4}{0,42} \quad \text{tg } 21^\circ 10' = 0,38721$$

$$\text{tg } 2^\circ 20' = 0,04074$$

$BC_1 = 10$ m (ümmarguselt)
tähendab, kaugus AC_1 võrdub $25 + 10 = 35$ m

b) nurga „ η “ määramine:

$$C_2C_1 = 35 \times 0,04 = 1,4 \text{ m}$$

$$CC_1 = 5 - 1,4 \text{ m} = 3,6 \text{ m}$$

$$\text{tg } \eta = \frac{3,6}{35} = 0,103; \quad \angle \eta = 5^\circ 50'$$

Nüüd lahendame (väljamines leitud nurga „ η “ suurusest) käesolevat ülesannet nagu oleks meil nurk „ η “ teada — s. o. laske-tabelite abil. Tabelites loeme:

$$\lambda = \frac{\sin \omega}{\sin(\omega - \eta)} = \frac{\sin 21^\circ 10'}{\sin 15^\circ 20'} \quad \sin 21^\circ 10' = 0,36108$$

$$\sin 15^\circ 20' = 0,26443$$

$$\lambda = 1,4$$

$$25 \times \lambda = AC_1 = 35,0 \text{ m}$$

Nagu näeme, suuremat lahkuminekut AC_1 suuruse määramises ei ole.

Näide 2.

$D = 7.000$ m vastav $\angle \omega = 33^\circ 50'$
kaugushüpe = 75 m $\angle S = 1^\circ 40'$
suitsu kõrgus sai vaadeldud = 6 m
laskemoon: suurtk. 76,2 granaat.

a) BC_1 määramine:

$$BC_1 = \frac{6 - 75 \cdot 0,029}{0,6792} = \frac{6 - 2,2}{0,6792}$$

$$\text{tg } 33^\circ 50' = 0,67028$$

$$\text{tg } 1^\circ 40' = 0,029097$$

$$BC_1 = 5,4 \text{ m}$$

sellest, kaugus AC_1 võrdub $75 + 5,4 = 80,4$ m

b) nurga „ η “ määramine:

$$C_2C_1 = 80,4 \times \text{tg } 1^\circ 40' = 80,4 \times 0,029 = 2,3 \text{ m}$$

$$CC_1 = 6 - 2,3 = 3,7 \text{ m}$$

$$\text{tg } \eta = \frac{3,7}{80,4} = 0,045; \quad \angle \eta = 2^\circ 35'$$

ja tagurpidist ülesannet lahendades;

$$\lambda = \frac{\sin \omega}{\sin(\omega - \eta)} = \frac{\sin 33^\circ 50'}{\sin 31^\circ 15'} \quad \sin 33^\circ 50' = 0,55678$$

$$\sin 31^\circ 15' = 0,5185$$

$$\lambda = 1,07$$

$$75 \times \lambda = AC_1 = 80,25 \text{ m.}$$

Mõtteid suusk-jalgratturite üksuste väljaõpetamise alalt.

Rännakud jalgratastel.

I. Rännakute läbiviimine jalgratastel omab erilise tähtsuse: nende otstarbekohasest korraldamisest oleneb ära liikumise kiirus, mis on — ühes tule- ja löögijõuga — jalgratturite tähtsamaid lahingomadusi. Seepärast on tarvilik rännakharjutusi korraldada niiviisi, et nad arendaksid meeskonda kehaliselt sõiduraskuste kandmiseks ratastel suurte kauguste peale igasuguse ilmaga ja teedega, saavutades kõikide nende võtete automaatset, väledat ja täpset täitmist, mis aitavad kaasa liikumise kiirusele.

Jalgratturite üksuste rännak peab alistuma valjule distsipliinile, mille ülesandeks on kooskõlastada omavahel kõike rännak-elemente liikumiskiiruse tõstmiseks. Iga mees sõidab rännakrivis temale määratud kohal, pöörates erilist tähelepanu sõidutempo hoidmisele ja käskude edasiandmisele leppemärkidega või suusõnal. Juhtide eeskuju distsipliini ja hea meeolu alahoidmisel on siin suure tähtsusega, peasjalikult just siis, kui rännak nõuab meeskonnalt erakordseid jõupingutusi ning sünnib halvaga või rasketel teedel. Rännakutel, mis teostatakse väljaspool vastase

mõjukonda, või kui taktikaline olukord seda pealks lubama, on tarvilik, — jõu kokkuhoidmise otstarbel — meeskonnale aegajalt võimaldada liikumist vabas asendis (Ajut. juhend s.-jalgr. ettevalmistamiseks, I osa § 20). Suitsetamisest tuleb sõidul hoiduda, seda võib teha ainult peatustel.

Sõidutempo määramine sünnib vastavalt tee headusele, kusjuures parematel teosadel tuleb seda suurendada ning halvematel vähendada niiviisi, et keskmine kiirus võrduks sellele, millega oli kavatsatud liikuda rännakul. Kolonni juhtideks, sõidutempo pidamise ülesandega, tuleb võimalust mööda määrata jalgrattureid, kes selleks eriliselt välja õpetatud, või kes tunnevad hästi tee pinda või selle profiili. Sarnaste meeste puududes „veab“ üksuse ülem kolonni isiklikult liikudes — kui olukord ei nõua tema viibimist mujal — teatud kaugusel kolonni ees; niiviisi talitades saab ta, kui tarvilik, peatuda vaatlemiseks ja luure toimetamiseks, ilma et ta sellega takistaks kolonni liikumist.

Kõik mehed, kes peavad ükskõik misugusel põhjusel rännakrivist lahkuma, rutavad kõrvale, et mitte takistada kolonni liikumist. Tekkinud vahed täidetakse jä-

relsõitvate meeste liikumisega ettepoole. Mahajäänud koondatakse selleks määratud meeskonna poolt ja esimesel peatusel saadetakse oma kohtadele. Sõidul mööda kihutamine oma kohale asumiseks rännakolonnis ei ole soovitatav, sest see võib tuua segadust kolonni ja on väsitav järelrutatajale.

Vaatamata taktikalisele olukorrale on tarvilik jalgratturite üksuse liikumisel rännakorras teid mööda määrata 2—3 mehest koosnevad eel- ja järelsalgad. Nende salkade ülesandeks on, sõites umbes 700—800 sammu kaugusel kolonni ees ja taga, teadustada kolonni lähenemisest või möödumisest, mis on tähtis eriti neil teedel, kus liikumine on elav ja sünnib kontrolli all. Peale selle on eelsalga kohuseks kõrvaldada liikumisel ettetulevad takistused, tarbekorral sellest teatades üksuse ülemale.

II. Ilmastikul ja maastikul on suur mõju jalgratturite üksuste rännakule; nad võivad suurendada liikumise kiirust või vähendada seda, eriti ebasoodsates oludes, jalaväe kiiruseni.

Ilmastiku elementidest on tuulel kõige rohkem mõju.

Tuul, mis puhub tagant, kergendab ning kiirendab liikumist, külgtuul raskendab tasakaalu hoidmist iseäranis kui ta puhub hooti, tõugetena, kuna vastutuul suuremal või vähemal määral aeglustab liikumist. Kui, näiteks, teatud kiiruse saavutamiseks vaikselt ilmaga jalgrattur peab kulutama 2,4 klg tööd, — siis vastutuulega 6 msek. kulub sama kiiruse saavutamiseks 4,2 klg tööd; sama tugev tuul tagant nõuab kõigest 1,9 klg tööd. Veel tugevama tuulega võib rännak jalgrattal muutuda isegi võimatuks. Siin on huvitav ära märkida, et tuule kiirendav mõju ei ole võrdne selle takistavale jõule, olles viimast suurem 0,5 kgm võrra (2,4 kgm — 1,9 kgm = 0,5 kgm).

Sademed mõjuvad sõidu peale kaudselt, kuna nad teevad teed raskeks. Sügav pori ei luba liikumist. Lumega on rännak võimalik ainult hästi tambitud teid mööda; lumekord kuni 10 cm ei takista siiski teele asumist. Hästi külmanud lumepind, mis sõidul peal kannab, on harilikult libe; kukkumise eest hoidumiseks tuleb siin vähendada sõidu kiirust.

Maastiku mõju rännaku kiirusele väljendub peamiselt teede läbi, mis jälle omakorda, nagu eelpool nägime, olenevad ilmastikust.

Teed, mille pind on kõva ja sile, soodustavad liikumist, nõudes sõitjalt vähem jõukulu; sellevastu pehmed ja liivased teed, kus ratta rehvid sisse vajuvad, on rasked, sest hõõrumine rehvide vastu sünnib suurel pinnal ning selle ületamine on seotud võrdlemisi suure jõukuluga sõitja poolt. Samuti tuleb tõsiselt arvestada teede tõusudega ja kallakutega, milledest ühed soodustavad ja teised takistavad liikumist. Nii, näiteks, tõusu juures $\frac{3}{100}$ on jõukulu sõidul umbes kaks korda suurem kui tasasel maastikul; tõusudel $\frac{5}{100}$ ja rohkem tuleb juba jalastada.

Liikumine nõuetava keskmise kiirusega teid mööda, kus järsud ja lamedad tõusud vahelduvad samasuguste kallakutega, nõuab üksuse ülemalt ja neilt jalgratturitelt, kes on määratud sõidutempo pidamiseks, teatud kogemusi ja oskusi liikumise reguleerimisel. Vaadeldes tee profiili, tuleb juba aegsasti otsustada, missugustest tõusudest ei saa rattal üles sõita ja missuguse kiirusega on võimalik laskuda ühest või teisest kallakust alla. Vastavalt sellele antakse käsud jalastumiseks või sadulasse istumiseks, mis peavad sündima kiiresti, et mitte kaotada aega.

Järsud kui lühikesed ja lamedad tõusud võetakse hooga, kusjuures tuleb vähendada sõidu tempot. Pikematel järskudel või lamedatel kallakutel on kohane jalastuda, sest sõit rattal ei anna siin märgatavat aja kokkuhoidu, küll aga nõuab ta meeskonnalt suurt jõupingutust. Samuti tuleb teha allasõidul järskudest mägedest, eriti kui tee on kääneline. Sellevastu on alati soovitatav lamedamaid kallakuid mööda laskuda allaratastel; see suurendab liikumise kiirust ja on samal ajal meeskonnale puhkeks ning värskenduseks. Tuleb siiski sõidul mäest alla hoiduda võtmast kiirust üle 30 klm tunnis, vastasel korral on ratas raske juhtida ja võib kergesti tulla ette kukkumisi või sõitmisi üksteisele selga. Parem käsi ja jalad hoida valmis pidurdamiseks, mida tuleb teha sügavalt ja ühelajal mõlema piduriga. Allasõita võib vabas asendis; distantside hoidmine ei ole nõuetav; neid tuleb seada jalule peale selle, kui allüksused on jõudnud tasasele teele.

Üldiselt jalgratturite üksuste rännakkiirust ei saa ära tähendada kindla arvuga; see oleneb igal juhul, nagu eelpool tähendatud, ilmastiku, maastiku ja peamiselt teede tingimustest, mida on raske täpsemalt ette näha ning arvestada.

Vabadussõja päevilt.

Inglise tankide saabumine Tallinna sadamasse aug. 1919. a.

Võib siiski öelda, et soodsas olukorras liikumise kiirus meie 1. ja 2. klassi teedel on keskmiselt 15 klm tunnis; langedes 12 klm peale, kui rännak kestab kogusummas üle 4 tunni; halva ilmaga, kui tuleb liikuda jalastatult, ei ületa ta harilikku jalaväe kiirust. Jalgratturite üksuste pävarännaku pikkus võrdub harilikus olukorras umbes 80 klm, kusjuures üksikud patrullid parematest sõitjatest võivad teha päevas kuni 120 klm ja isegi kuni 240, hoides alal selle kiiruse ka järgnevate päevade jooksul.

Suuremate jõupingutuste saavutamise otstarbel on soovitatav võimalust mööda meeskonnale enne rännaku algust teatada, missuguse kiirusega on kavatsus liikuda. Peatustel tuleb järele pärida, kas kiirus on olnud liiga suur tagaliikujate osade tarvis. Rännaku kiirus reguleeritakse üldiselt eelsõitvate juhtide järele. Jaod rühmas ja rühmad kompaniis vahelduvad liikudes kordamööda oma üksuse peas, keskpaias ja sabas. Lõpurühma ülem sõidab oma kompanii järele, et kontrollida liikumist.

III. Suuremal osal meie teedel, mida jalgratturitel tuleb kasutada rännakuks, raskendavad roopad ja augud liikumist rasketel keskpaias teed. Seepärast tuleb lu-

geda harilikuks rännakriviks kolonni kahekaupa, kui viirud sõidavad mõlemil pool teed, kasutades liikumiseks jakäijate poolt tambitud radasid. Kolonni neljakaupa on võimalik tarvitada erijuhustel liikumisel suurematel teedel, jalastunult või juhul, kui olukorra kohaselt peab lühendama kolonni sügavust.

Distantsid üksikute meeste ja jagude vahel rühmas ühe (kahe) jalgratta pikkused. Suuremates üksustes, nii kui kompaniid, on raske hoida sarnaseid distantse: tee ebatasasused ja väiksemadki muudatused liikumise kiiruses kutsuvad esile teatud kõikumise marsitempos. Need kõikumised sunnivad vahelduvalt pidurdama või suurendama kiirust, mis nõuab sõitjalt suurt jõukulu ning on väsitav.

Selle pahe kõrvaldamiseks tuleb suurendada distantsid rühmade ja kompaniide vahel seevõrra, et marsitempo muudatused üksikutes rühmades ei mõjuks kogu kolonni liikumise peale. Normaalselt oleksid distantsid rühmade vahel 50 m, suurenedes või vähenedes olenevalt teede iseloomust ja seisukorrast (tolm). Igal juhusel peab rühm alati liikuma koos.

Komandode ja käskude edasiandmine rännakkolonnis sünnib peaaesjalikult leppemärkidega. Signaalkellasid või pasunaid

(jalgratta süsteemi kohaselt) võib tarvitada ainult üksuse ülema erikorraldusel.

IV. Vahetpidamata sõit jalgrattal pikema aja jooksul väsitab sõitja sääre lihaseid, kuna samal ajal teiste kehaosade lihased jäävad ilma tegevusest ja võivad kangestuda. Seda pahet tuleb kõrvaldada rännakolonni peatustega teatud vaheaegade järele või jalastumisega ja rataste talutamise.

Peatuste arv ja vältus oleneb veel olukorrast, üksusele antud ülesandest, maastikust ja ilmastikust, kusjuures on tarvilik alati silmas pidada, et pärast rännakut meeskond peab olema veel küllalt värske, et tarbekorral lahingusse astuda.

Esimene lühikeseajaline peatus määratakse varsti peale kolonni väljaastumist, eesmärgiga anda võimalust reguleerida rattaid ja parandada varustuse rakendust. Järgmised peatused sünnivad normaalsel olukorras iga tunni tagant. Erakorralistel juhtudel, kui sõit on eriti raske (vastutuul) või vastuoksa kergem harilikust (tuul tagant, hea tee), võib puhkust määrata vastavalt lühema või pikema aja pärast. Sarnastel juhtudel on soovitatav, et üksuste ülemad informeeriks alluvaid kavatsetavate peatuste kohta.

Suur peatus määratakse siis, kui rännak on üle 60 klm ja sõidu tingimused harilikud. Vastasel korral on alati kasulik liikuda öökorteritesse ilma suure puhkusega.

Peatuste kohad ja öömajad valitakse niiviisi, et nad peale harilikkude tingimuste hõlbustaksid materjalosa järelevaatust ja kordaseadmist. Üldiselt ei sünnita jalgratturitele raskusi, kui sündsale öömajale jõudmiseks tuleb teha mõni klm rohkem määratud rännakust. Tuleb hoiduda teha peatust siis, kui kolonni pea on jõudnud mäkke; niisugusel korral venib kolonn väljaastumisel harilikult pikaks. Peatuste määramine ainult kolonni saba järeletõmbamiseks on keelatud, sest see ei võimalda ühetaolist puhkust.

Jalastumine ja istumine sadulasse peatustel peab sündima, aja võitmise otstarbel, võimalikult kiiresti. Liikumise algades väljaastumisel öökorterist või peatuselt rännaku ajal võtab kolonni pea alguses aeglasema tempo, võimaldades sabale järele jõuda määratud distantsidele; samuti sünnib see enne peatumist. Rännaku ajal pikaks veninud distantsid allüksuste vahel seatakse jalule mitte sõidutempo kiirendamisega, vaid järelejõudmisega esimesel peatumisel.

V. Rännakud öösi toimetatakse üldiselt samas korras kui päevalgi. Liikumise kiirus oleneb siin peaauglikult öö pimedusest; kuna selgel, kuuvalgel ööl rännaku kiirus võrdub päevasele, võib ta pimedal, pilvisel ilmaga tunduvalt langeda.

Distantsid määratakse üldiselt sarnaselt, et iga jalgrattur ei kaotaks silmist oma eelsõitjat. Kui olukord lubab sõita tuledega, siis asetatakse need iga kompanii algesse ja lõppu, monteeritult ratta tagumise osa külge; tuled on soovitatavad punased või rohelised. Et eelsõitjat kergemini silmas pidada, selleks kinnitatakse tagumise porilaua külge tükk valget paberit, või kaetakse tagumine osa lauast heleda värviga, mis öösi hästi silma paistab.

Kui on karta teelt eksimist, siis tuleb saata ette tarvilik arv jalgrattureid vilunud ohvitseri või allohvitseri juhatusel, kes asetab teenäitajad nendesse teesõlmedesse, kus võib karta teelt eksimist. Teenäitajad pärast kolonni möödumist ühinevad järelsalgaga.

Rännakutel peab materjalosa eest eriliselt hoolt kandma, kuna see on üks tähtsamaid tegureid liikumise kiiruse saavutamisel. Üleminekul kitsastest purretest jõgedel või sügavatest koolmetest, kus ei saa rattaid kõrval talutada ega seljas kanda, tuleb moodustada meestest ahelik rattaste üleandmiseks ja mahapanemiseks kohale, kust on võimalik jätkata liikumist. Rännakul tuleb eriliselt valvata, et ratta osad ei saaks rikutud tolmu või saju läbi. Enne liikumise algust allüksuste ülematel rattad ja kõik materjalosa ülevaadata; eriliselt tähelepanu pöörates, et sooja ajaga õhukummid ei oleks liiga pingul ja poriga pärast rännaku lõppu rehvid märja riidejalgiga puhastatud. Enne rännaku algust on tarvilik teha meeskonnale ülevaatus, kontrollides rataste korrasolekut ja varustuse pakkimist ratasel ja selga. Seda tuleb võimalust mööda teha ka peatustel rännaku ajal.

VI. Jalgratturite üksuste rännak lähenemisel vastasele teostatakse üldiselt samas korras kui jalaväeski, välja arvatud julgeoleku korraldamine rännakul. Selle küsimuse otstarbekohane lahendamine jalgratturite juures on seotud mõnesuguste raskustega, kui arvesse võtta jalgratturite üksuste liikumise kiirust ja kolonnide pikkust.

Kolonni peajõudude liikudes täie kiirusega, — mis on tarvilik ootamatuse saavutamiseks lahingusse astumisel vastasega — ei jõua julgestusosad, kes omavad üldiselt samase liikumise kiiruse kui peajõud, täita oma ülesandeid maastiku läbivaatamisel ja teadete saatmisel. Eriti raske on see teostada, kui maastik kolonni liikumistee piirkonnas on kinnine ja puuduvad paralleeltee, mis on tähtis julgestusosade tegutsemisel laia rindega, ja külgalkade liikumiseks.

Paheid, mis on seotud julgestusosade kitsa tegevusalaga, tuleb kõrvaldada rännakolonni järgustamisega sügavusse. See kindlustab suurel määral kolonni ootamatuste eest, sest juhul, kui üks osa kolonni satuks vastase löökide alla, on võimalik teisi osi kiiresti koondada soovitavasse punkti, et haarata vastast tiivalt või temale seljataha välja jõuda.

Kaitset vastase õhuvaatluse vastu saavutatakse kolonni liikumisega kahekaupa, kusjuures viirud, võttes tarbekorral suurendatud distantsid, kasutavad liikumiseks jalgradasid mõlemilpool tee ääres. Üksikute inimeste liikumist hanireas teeääri mööda on õhust võrdlemisi raske tähele panna ning nende järele üksuse suuruse üle otsustada. Liikumist tuleb korraldada niiviisi, et selge ilmaga sõitjate varjud ei langeks tee heledale pinnale; õhupildil lubab see juba täpsemalt liikuvaid jõude loetleda.

Teeäärte kasutamine rännakul on kasulik veel sellepolest, et sellega takistatakse tihedate tolmupilvede õhku tõusmist, mis kolonni liikudes keskpaika teed võivad tõmmata enesele vastase tähelepanu. Igal juhul peab alati hoolega vaatlema õhku, et vastase lendurite ilmumise puhul üleminna vastavale rivistusele või kaduda teekraavi.

Eelväe kaugus peajõududest pataljoni juures kõigub 2—3 klm, selle järele, kas maastik on lahtine või kinnine ning kui palju läheb tarvis seega kohalikkude esemete läbivaatamiseks. Väikeste üksuste juures on see distants vastavalt vähem. Kolonni ja avangardi liikumine sünnib hüpeta ühelt joonelt teisele, kusjuures hüpeta pikkus oleneb sellest, kuidas avangard suudab maastiku läbi vaadata.

Kolonni pikkuse võib kergesti kätte saada, kui kaks jalgratta pikkust kasvatada meeste arvu peale viirus ja juure lisada distantsid üksuste (rühmade) vahel. Tuleb arvestada, et harilikult rännakolonni

avaldatakse kalduvust pikemale venimiseks, iseäranis, kui meeskonna sõidutehnika ning rännakdistsipliin jätavad soovida.

Rännakharjutused.

VII. Nagu eelpool juba nimetatud, on liikumise kiirus jalgratturite tähtsamaid lahingomadusi. Seda on aga võimalik kätte saada ainult siis, kui meeskond on ettevalmistatud rännakuteks drillipäraselt, kindla süsteemi järele.

Jalgratturite rännaktreening peaks koosnema järgmistest peaosadest:

- jalgratta materjalosa tundma õppimine, selle hooldamine ning lihtsamate ja kõige sagedamini ettetulevate vigastuste parandamine. Väljaõppe lõppeesmärgiks oleks siin anda igale jalgratturile kõik need teadmised ja oskused, mis on tarvilikud, et saavutada jalgrattalt riista väiksema kuluvuse juures maksimum tööd, s. o. kiirust sõidul;
- üksikõit — mille ülesandeks on õpetada mehi sõidul osavasti käsitama jalgratast igasugustel ilmastiku ja maastiku tingimustel, headuselt mitmesugustel teedel ja tarbekorral ka väljaspool teid, — niiviisi, et see sünniks väiksema jõukuluga sõitja poolt;
- sõit üksuse koosseisus ja tegelikud rännakharjutused. Selle õppeharu eesmärgiks on harjutada meeskonda liikuma üksuste koosseisus, määratud distantsidel ja kiirusega; tegelikud rännakharjutused peavad veel kasvatama iga üksikut jalgratturit kehaliselt pikkadeks rännakuteks ka kõige raskemates sõidutingimustes, arendades neid lihasgruppe, mis võtavad osa ratta liikumapanemisest ja juhtimisest.

Loomulikult peab kogu väljaõpe olema individuaalne, eriti kahes esimeses osas, meeletades, et halvad sõitjad on suureks takistuseks kogu üksuse tegevusele rännakul, kui neid ei taheta teele maha jätta.

VIII. Vastavalt eelpool toodule peaks jalgratturite üksuste rännakharjutuste kava sisaldama järgmisi teeme:

a) Ettevalmistavad harjutused.

1. Varustus, mis jalgrattur kaasas kannab ja selle passimine. Seljaskantavad asjad. Jalgrattal kantavad asjad: esipakk, tagapakk ja riista kott.

Selle teemi käsitlemisel tuleb pöörata tähelepanu kiiruse saavutamisele varustuse pakkimisel ja pakkide kinnitamisega niiviisi, et tarvikumate asjade eraldumisel ei tuleks tervet pakki lahti harutada; pakid kinnitatakse seevõrra kindlasti, et nad sõidul lahti ei pöruks.

2. Jalgratta ülevaatus enne rännakut.

Siin tuleb kontrollida, et:

- kõik laagrid oleksid korralikult määratud ja täpselt reguleeritud;
- juhise ja piduri töötaksid takistamata; ülestõstetud esiratta juures peab juhise putk liikuma esiputkis vabalt ilma logisemata; piduri käepide ei tohi pidurdamisel puutuda juhise käepidet;
- kett oleks puhas üleliigsest määrdest ning prügist ja keti pingest õieti reguleeritud;
- kummid oleksid parajalt täis pumbatud vastavalt õhusoojusele;
- rattad asuksid ühes tasapinnas ja oleksid tsentreeritud kahvlite vahel.

Ratta korralikku töötamist tuleb kontrollida sõites mõned ringid kasarmuõuel. Puuduste selgudes tuleb need kohe kõrvaldada.

3. Jalgratta töötamise kontroll sõidul.

Siin pöörata tähelepanu järgmistele küsimustele:

- ratta osad, mis sõidul töötavad üksteise läheduses (rehvid, pedaalid, ajuratas) ei tohi tekitada omavahel hõõrumist;
- kui sõidul selgub, et mõned osad on hakanud logisema või on kuulda osade hõõrumist üksteise vastu, tuleb viga kohe kõrvaldada; vastasel korral võivad tekkida ratta mehhanismis vigastused, mis sõidu võimatuks teevad;
- ei või jätkata sõitu, kui õhukummid õhku läbi lasevad või rehvid on vigastatud; kui sõjaline olukord seda peaks siiski nõudma, tuleb vigastus kõrvaldada esimesel võimalusel;
- üle trammi- ja raudteeliinide, sügavate roobaste ja teiste sellesarnaste takistuste tuleb sõita võimalikult suurema nurga all;
- juhise tarvitamisel tuleb hoiduda järskudest käte liigutustest; juhiseid ei tohi kunagi käest välja lasta; sõites seistes püsti pedaalil ei ole

soovitav, pedaalile võib toetuda ainult sadulasse istumisel ja jalastumisel.

Kõik ratta juures sõidul avalikuks tulevad vead peab kohe kõrvaldama. Selleks tarvilikud tööriistad ja materjal tuleb hoida niiviisi, et need oleksid alati hõlpsasti ja kiiresti kättesaadavad.

4. Jalgratta hooldamine puhkel ja rännaku lõppedes.

Siin on tarvilik reeglina nõuda:

- ratas ei tohi jätta kauemaks ajaks kuuma päikese alla, sest et õhukummid võivad lõhkeda; kui siiski võimatu on leida rattale varjulist kohta, peab kummidest veidi õhku välja laskma;
- vihmase ja niiske ilmaga tuleb ratta võimalust mööda asetada varju alla, porist puhastada, laagrid määrada ja veokett õlitatud riidelapiga hõõruda;
- sadul kaitsta võimalust mööda vihma eest.

b) Sõiduharjutused.

5. Sõiduharjutused kolmnis kahena, kolmena, neljana, ühe- ja kaheviirulise joonena.

6. Sõit määratud kiirusega, kiirust vähendades ja suurendades sõidul. Jalastumine ja sadulasse istumine paremalt poolt. Kiire hüppamine sadulasse, pedaalile toetamata.

Ümberpöörded sõidul:

- ringiga, mille läbimõõt 10—15 sammu (täna või tee laius);
- kiire jalastumisega, ruttu pöörmisega ümber, sadulasse istumisega ja sõiduga vastupidises suunas (kitsastel teedel).

8. Mitmesuguste takistuste valdamine sõidul:

- sõit mäkke ja mäest alla hoo kasutamiseiga;
- sõit üle kitsaste ja laiade kraavide, jalgradade, üle lühikeste ja kitsaste purrete.

9. Sõiduharjutused maastikul väljaspool teid.

10. Harjutused sõidul:

- skeemi (kaardi), kirjaümbriku aadressi või ettekande lugemine;
- mitmesuguste asjade taskust võtmine ja tasku panemine;
- maastiku vaatlemine sõidul; mitmesuguste leppemärkide vastuvõtmine ja edasiandmine.

Võru poeglaste gümnaasium ekskursioonil „Kirumpää“ lossivareme!el.

Selle teemi läbivõtmiseks ei ole tarvilik määrata eritunde; need harjutused sünnivad rööbiti-õppusena teistel sõiduharjutustel.

d) Rännakharjutused.

Tegelikkude rännakharjutuste täitmisel tuleks võtta aluseks alljärgnevas tabelis toodud andmeid.

Teem	Harjutuse	
	Umbkaudne pikkus km	Keskm. liikum. kiirus km tunnis
1.	10	8
2.	20	8
3.	30	8
4.	20	12
5.	30	12
6.	40	12
7.	30	15
8.	40	15
9.	50	15
10.	60	12
11.	70	12
12.	80	12
13.	90	12
14.	100—120	12

Selle tabeli andmed on arvestatud normaali rännakoormaga, kuiva, vaikse ilmaga ja meie 2. klassi teedega, kus ei tule

ette järske ja pikki kallakuid. Harjutuste täitmisel teistsuguses olukorras tuleb tabeli andmeid vastavalt muuta.

Mis puutub rännakute pikkusesse ja kiirusesse, siis on need võetud umbkaudselt; neid võib samuti muuta olenevalt kohalikkudest oludest, maastikust ja ilmastikust. Teemide 10—14 täitmisel tuleb sõiduks soodsatel teosadel tõsta kiirust vaheldamisi lühikese aja vältusel kuni 20 km tunnis.

Rännakharjutuste läbivõtmine peaks sündima niiviisi, et võimaluse järele harjutuste teostamine sünniks keskmiselt nädala pikkuste vaheaegadega; sealjuures on soovitatav teemid 1—9 ühendada rännakaitse osade ja 10—14 taktikaliste ülesannete täitmisega.

Lõpuks ei saa jätta äramärkimata, et ilmasõja kogemuste kohaselt rännakud täidetakse tihtipeale öösi, eriti siis, kui soovitakse saavutada ootamatust või liikumine sünnib vastase läheduses ja on vaadeldav õhust. Seda arvesse võttes on tarvilik jalgratturite rännaktreeningu teostamisel pöörata tõsiselt tähelepanu öösisetele harjutustele, kusjuures öösised harjutused tuleb korraldada samal alusel kui päevasedki.

V. K-s.

Välja rohelisse!

Kuidas veedeti sõjalisõppuse eelviimane päev.

A. Moor.

Kevad toob palju uut. Tärkab rohi, puhkevad aasad, tuhanded kirjuvärvilised lilled, sirutavad loomadki ninad kõrgele taeva poole; ütleavad nemadki kevadele te-retulemast.

Kevad katab maa sammetrohelise vai-baga. Ja see on kõigi ideaal: olla rohelisel vaibal, pehmel, värskendaval...

Kas ei paku see temperamenti?

Märkasid toda vaid sel hommikul. See polnud mitte harilik päev, päev — nagu oli neid kaheksa (ikka sõjalisõppuse päevi); ei, see oli üheksas, see oli midagi roh-kem, see oli „päev rohelisse...“

Gitarrid (õpilaskeskeeles girad), mandoli-ned, palalaikad, suupillid, grammofonid, isegi kamm ja paber — nendega võib muu-sitseerida; sellased olid nüüd meie püssid ja relvad, sellastega tehti nüüd sõjalisõp-pust...

Käsk, nagu harilikult, koguda „Kalevi“ aeda kell 745, et sealt minna rivis rohe-lisse. Tehtud... Ega see pakkunudki alul suurt huvi. Väljakäik ikka väljakäik; mis seal's suuremat huvi. Tagajärg: vä-sind, näljane — ja kõik... Ent oli see nii? Ei. Kes niiviisi mõtlesid, need eksisid küll rängasti. Lugu oli teistsugune.

Hommik... päikesepaisteline... mahe-tuulne. Eks tõotanud see ilusat ilma välja-minekuks...

Rivistus kolonni. Käies marss! Ja nii algabki päevane seiklus. Ikka muusikahe-lide saatel läbi linna, samm kindel, pea püsti, käte liikuvus võõrihmani. Sellane on alles minek. Kuid see pole veel mi-dagi. Päeva tähtsamad osad seisavad al-les ees. Seisab ju päev ise ka veel ees. Nii...

Tee lõppend — ja koht käes. Koht — lage, kolmes kandis siirdub mets, ees — lõunapool — kõrge liivakallas ja sealt alla vaadates — looklev jõgi. Lü... Lüga... Lükati, või kuidas, pagan, selle koha nimi nüüd oli (egas tunne ka neid kohti kõiki)...

Mis siis muud kui rivitult — ja selili maha einet võtma.

Ent kauaks see. Juba näed: ühed as-keldavad võimlemisriietes liivavallil, et seal näidata oma osavust allahüppamisega või ülesronimisega, teised — ah te kurjadna-had — nendel soov tulnud sellasel ajal,

kui veel vesi pole jumala teragi soe, ujuma minna, ja end kogunud vee ääre.

„Mida's teie seal,“ kostub kellegi hõik. Vist instruktori oma. „Uppuma lähete või?“

Ei aita siin arvamine: „Ah, mis asja! Eks vaadake, meil kui sõjameestel tuleb kasutada ka ujumist. Vahest kui tarvis vaenlasele peale tungida. Ei, siis ikka kui tarvis taganeda... on jõgi ees, kas või jõulu ajal, muudkui sisse ja — üle.“ Uju-da seekord ei lubatud.

Kolmandad on kogunud ringi ja muud-kui vahivad. Ei tea mis seal on õige, kuulduks nagu pillide hääli, nagu läbi une. Vahest huvitavat! Lähed ja torkad pea ka teiste sekka, et õige vaadata.

Ennäe, on aga mehed! Toond ko-dunt puha majariistad kaasa. Seal just kui supikulp, keeled peal ja mängib. Tei-ne kiigutab põlvedel gitarri, kolmas... nel-jas... viies — sel on kamm ja paber. Ilus on too muusika küll. Juhib kohe mõtted nagu kuhugi... aga seda enam tõstab tuju.

Oss, kurinahk! Juba tema tantsib sa-mariitlasega foxi! On see vast poiss!...

Laiutad silmiga puude vahel. Otsid nagu midagi. Leiadki ka. Ent pole seal midagi uut ega imestusväärset. See seal on leitnandi muigav nägu. Tal on millegi pärast hea meel. Vahest sellepärast, et lamab samariitlaste keskel ja sealt otsivad teda fotoaparaatide läikivad silmklaasid. On vast näljamees see leitnant. Ent näl-jamehed on täna kõik.

Muudab päike oma seisakut sinises õhumeres, muudavad varjud oma sihti, muutuvad ka elamused rohelises.

Kerkivad päevakorrale uued punktid, kerkib huvitavaim osa, noorte lemmikala — sport. Närvid pinevil, käed raiuvad õhku, ilma et ise teaks seda; sellasena mõjub sport. Igaüks on vaid valmis, et aidata kas või käega ja suuga oma mehi, kui need aga tooksid võidu. See on ülim püüd. Muud ei tahagi...

! Pall lendab käest kätte, hüüab vile, kiirgavad silmad. Ega's olegi enam hu-vitavamat. Siin on vast kaalul vahvus ja osavus. Igaüks katsub vaid jõudu, sellega ühes oma ja oma kooli au kaalule pannes.

Jooks. Kaart ühes, kompass teises käes — orienteerimisjooks. See sõjamehe tähtsamaid alasid. Ka siin on konkurenti. Tarvis vaid rühkida esimeseks, võita teist kas või paari sekundiga.

Kõievedu. Siin on maksimumiks asart. Juure, juure, juure! Tõmba, tõmba, tõmba. Võitis see, võitis see! Elagu!...

Siis. Rühmad joonele — kogu! No, nüüd saabub uudiste viimane tipp. Nüüd hakatakse võitjaile meeskondadele auhindu jagama. Olla mängus puud šokolaadi. Mine tea, viimaks vastabki tõe. Puud šokolaadi! Milline üllatus!

Härrad leitnandid (neid on kaks) kaovad puude varjule, ise ikka üle öla tagasi vaadates. Nähtavasti on šokolaadi kott kuhugi peidetud. Kõikide silmad ja uudishimulised näod kiinduvad samasse paika. Küllap on loota sealt midagi — šokolaadi!

Karbid käevartel, nii nad astuvadki muiates lagedale. Ent millised karbid veel! Mitte šokolaadi vaid — kompeki. Vaat' sulle nüüd. Võta vastu puuda šokolaadi asemel kompekid; eks ole siin lihtsalt tegemist pettusega. Seda tõendavad paljudki. Peab leppima.

Jagamine. See võitja meeskond saab selle, too tolle komplekti. Kolmekordne elagu: elagu, elagu, elaguuu!...

Aga selle komplekti? Selle saavad meie tervise kaitsjad — samariitlased. Aralt, jalg jala ette, tõugates üksteist, samuvad nad mändide vahelt lagedale vastu võtma kingitust. Ka neile, ent veel kõvemini: elagu, elagu, elagu!

Sama aralt kui tulid, kaovad nad puude vahele, kus avatakse „Kave“ punased karbid.

Koduteel. Orkester ees: viled, girad, palalaikad. Siis laulud: Kaljuvald, Eestimaa mu isamaa j. t.

Vaatad silmi kõigile. Seal helgib vaid rõõmusära. Kuuled tõendust: ah milline mulje jalutuskäigust, milline maksimum tujus. Võib sellase kõrguseni tõusta tuju üksnes siis, kui leitakse end jälle ükskord siin rohelises sõõris, kui ollakse siin liivavallil, siin lookleva jõe ääres. Tuleb oodata aegu, mil jälle aasta möödudes, vahest jälle sõjalisõppuse eelviimasel päeval leitakse end siit...

Peatus Russalka juures.

„Tervis!“ leitnandilt.

„Tervis!!!“ See kõlas kui oleks iga ühe õpilase asemel hõisunud kümme õpilast. Rivotult! Koju!

Ent see ter-r-vis jäi kõlama kauaks kõrvu.

Sõjakirjandust.

Inglismaa.

„THE CAVALRY JOURNAL“,
jaanuar 1928. a.

Major T. Preston'i artikkel „Yorkshire'i huusaarid“ on selle rügemendi ajalugu.

Kolonel-leitnant E. F. Norton oma artiklis „Mõningad mehed ja üks mägi“ kirjeldab Mount Everesti ekspeditsiooni 1924. a. (Artikkel on järg. — Vt. ka „Sõdur“ nr. 4/5, lhk. 111.)

Kapral R. J. T. Hills oma artiklis „Tank ja ratsavägi“ kirjutab, et ratsaväelane on parim tanki liitlane. Ratsavägi pole mitte üksnes hea luureorgan, vaid koos tankidega võib äkilise pealetungiga vallata vastase maa-aia ja seda oma käes pidada kuni jalaväe päralejõudmiseni.

Artikkel „Mhow-ratsabrigaadi operatsioonid 1. dets. 1917. a. Cambrai juures“ on kokkuseatud brigaadikindral Neil Haig'i esitise järele.

Artikkel „Operatsioon Adeni juures 5. märtsil 1917. a.“ on Araabias löödud väikelahingute kirjeldus.

Artikkel „Kuninglik Kanaada ratsapolitsei“ kirjeldab elu ja teenistust selles väeosas (asut. 1873. a.) ja tema lahinguid indiaanlastega Kanaadas.

W. C. Roberts: „Hobuste-remont Lääne-Kanaadas“. Andmeid remonthobuste ostu, kasvatuse ja väljaõppe üle.

Major J. Goddard: „Õnnetusejuhtumised vees ja maal“. Veekogudest läbiujumisel Indias hukkus kahel korral palju hobuseid ja ratsaväelasi. Seepärast on autori arvates vaja välja töötada vastavad hobuseujutamise eeskirjad ja väljaõpetada ratsaväge ujumiseks.

G. W. Hobson: „Mõtteid polo-ponide väljaõppe üle“. Praktilisi näpunäiteid selle spordiharu kohta.

Peale loetletud artiklite on neis „The Royal Tank Corps Journal'i“ ja „The Cavalry Journal'i“ numbreis veel muid vähemaid kirjutusi, spordi- ja väeosateateid, bibliograafiat j. m.

E. M.

THE ROYAL TANK CORPS JOURNAL.
veebr. 1928. a.

Artikkel „Cambrai 1917. a.“ on ühe jalaväelase mälestusi (lõpp). Kirjeldab võitlusi Fontaine Notre Dame'i ja Flesquières'i juures 1917. a. novembris.

Sabre'i artikkel „Sõja mehhaniseerimine“ on vastus V. Wallace Germains'i raamatule, kes tanke maha laidab.

Major Martel: „Väiketankide saabumine“. Väljavõte inglise tankettide*) leiduri major Martel'i erakirjast, millest selgub, et leidur esines oma väiketankide ehituse kavaga sõjavõimude ees juba 1921. a., kuid teda ei võetud kuulla, ja väiketankid „saabusid ilmale“ alles pärast seda, kui leidur oma kulul ühe väiketanki katseks oli ehitanud. Lisaks on toodud kaks eskiisi, mis kujutavad ratsanikkude kokkukupõrget tankettidega.

Artikkel „Soomusbrigaadi tegevusest“ on väljavõetud ajakirjast „The Fighting Forces“ (v. „Sõdur“ nr. 9/10, lk 423). Artiklis tuuakse motoriseeritud katsebrigaadi arengisluugu ja kritiseeritakse tema tegevust 1927. a. sügismanöövritel.

Sterndale'i artikkel „Mälestusi tankide korpuse „G“ pataljorist“ on kirjeldus inglise tankide tegevusest Ypres'i lahingus 1917. a. juulis ja Cambrai lahingus sama aasta oktoobris.

Artikkel „Saladuslik lugu mustade ratsasaa-bastega“ on sõjamälestus. Allalastud ja suuvalt haavatud saksa lendur-ohvitser oma hingeheitmisel needis ära inglise samariitlasi, kes ta laaknahast esitus-ratsasaapad jalast kiskusid. Ja surnu needus läinud täide! Kõik nende esitussaabaste kandjad saanud üksteise järele surma ehk raskesti vigastada. Viimaks põletatud saapad ära...

THE ROYAL ENGINEERS JOURNAL VOL XLII Märts 1928.

Veerandaasta kaustik sisaldab rohkesti inglise sõjaväe autoriteetide artikleid mitmekesistel sõjandusaladel ja rida sõjainseneri erialal. Artiklitest tuleks nimetada: Kindral E. Ironside „Fortifikatsioon sõjas“, milles autor lõputulemusena õigustab permanent-fortifikatsiooni. Kolonel J. F. C. Fulleri „Sõjainseneriasjanduse tulevik“; Major I. Simson „Ränk mullatöö“, milles annab juhatusi nitrogüüsti tööd korraldamiseks ja masinate valikuks selleks tööks. Selgelt ja täpselt, täiendatud mitmeteioonistuste ja ülesvõtete reprodukt-siooniga autor kannab ette teemi, mis on kasulikuks juhatusseks suuremate lasketiirude, süvendite, täidete jne. ehituse töö organiseerimiseks. Leitn. Clarke „Mehhaniseeritud transportseksiooni organisatsioon ja väljaõpe pioneer (R.E.) kompaniis“. Leitn. O. Collins: „Tankivastased miinid“. Autor loeb niisuguse miini tüübiks iselõhkevaid metallkestaga miinisid (sisaldab 5 nl. amonaali, ennem kirjeldatud, R) Miinid asetatakse lahtiselt pinnale ritta. Ridades vahed 1 jalg; sellega 100 yardi — (90 meetrit) rinde peale vajatakse 300 miini. Ühe hektari peale umbes 1250. Tööjõu organisatsioon oleks järgmine: 1 jagu — 2 ohvitseri, 6 allohvitseri, 9 autojuhti, 23 pioneer, 5 suuremat veoautot, 1 kergete auto, 3 mootorratast. Jagu veab kaasas 1250 miini. Vajaduse möödumisel miinid korjatakse ära ja asetatakse uude kohta. Erilised näpunäited miinide asetamise, vastavate skeemide valmistamise jrel. alal on artiklile juure lisatud.

Artiklis — „Tunnelehitus kompaniide tekkimise ajalugu“ kol-leitn. Norton Griffith humoristlikus toonis selgitab sellaste kompaniide tekkimist.

Major Pope R.T.C. „Tankid ja soomusjõuvankrid, nende kasutamine ja nende antidoote“ (vastumürk, R). Huvi-tav kirjatöö tankide kodumaalaset. Lehek. 69. lejlame näite eelmise leitn. Collins'i artiklile, kui võrt miinid hävitavalt mõjuvad tankide peale. Gaasid oleval tankidele tühise ohuga. Väike tank „tankette“ on veel väga algatmelises arengus ja praegused tüübid ei oleval vastu-võetaval. Tankid üldse tegutseval kõige mõ-juvamalt ootamatusega, massiliselt, hävitajate-na on nendel vähem tähtsust. Normaaf lahingüksu-seks tuleb lugeda jagu (rühm), milles 5 tanki. Üksikult või üksikute jagudena tankisid lahingu saata ei ole otstarbekohane — toob oodatava kasu asemel kahju.

Soomusvankrid on peamiselt luure abinõud, ka head saatjad retkedel, kuna löögi abinõuna kallaletungil on nende tähtsus vähem (või koguni tähtsusetu). Soomusmasinad vajavad suu-rel arvul põletisainet. Kaasas on igal masinal vald vähe. Erilisi raskusi tekitab kiirel edasi-liikumisel põletisainete baaside loomine, sest mehhaniseeritud transport isendast sööb ka palju bensiini. Lisas on toodud kõikide olemas-olevate tankide tüüpide võrdlustabel.

„Inseneriväe ohvitseri funktsioonid praegusel ajal“, äratriikk „Army Quarterly“ artiklist.

Kaustiku lisas rida kokkuvõtteid ja kriitikat sõjakirjandusest ja sõjaajakirjandusest.

Kokkuvõtte järele paistab olevat huvitav raamat George Washingtoni motiivil „Etteku-jutus temast ja tema ise“, Ameerika triikk. Autor näitab, et suurte isikute eluloo ja tegevuse kirjeldusel satutakse tihti väljamõel-duste, legendide ja tõevassimise teele.

Ka Ameerika Vabadussõja tekkimises ja Georg Washington'i osa selgitamisel selles ole-val väga soliid autoreid, kes luulet on celis-tanud tõele. Näidete hulgas Washingtoni loos tuuakse muuseumis tuntud legend „Boston tea party“st.

Autor näitab, et praegu keeluseaduse kaotamise küsimuse ülestõstjal ei oleks kuigi pikk eluiga, sest alkoholiga salakaubitsejad on liig rikkaks ja tugevaks kujunenud ja lämmataks vastaspoole otsekohe, et enda tulutoova ette-võtte iga pikendada. Isegi paneks kuulsa „Klu Klux Klani“ tegevusse. Igal ajal võib realelu vaadelda romantilise prilli läbi — kui G. Washingtoni nii meie päevil.

R.

Saksamaa.

„Militär-Wochenblatt“ Nr. 31. — 18. II. 1928. a.

„Saksa 1918. a. märtsi pealting“. „Mil. Wochenblatt“is on võetud kriitilisele hin-nangule Saksa 1918. a. märtsi/aprilli pealting. Artikkel läbibast nelj numbrit. Käesolevas numbris antakse lühikene ülevaade operatsiooni ettevalmistusest. (Järgneb).

„Sõjaväe väljaõpe Ühisriikides“. Väljaõppel on pöördud erilise tähelepanu lennuväele ja gaasile kui lahingrelvale.

Mereväe kapten v. Waldeyer-Hartz: „Ameeri-ka ja gaasisõda“. Ameerikas arvestatakse lahinggaasidega, kui relvadega, millistel tulevikus sõjas on etendada tähtsaim osa. Seda tähtsust rõhutatakse igal pool.

„Ujumistund“ Artikkel sisaldab meetodilisi nä-punäiteid väljaõppeks ujuma ja sõudma.

*) V. „Sõdur“ 1927 a. nr. 48. ja 1/2, lk. 34.

„Taktikaliste ülesannete lahendus“.

„Sõjakirjanduse ülevaade“.

„Militär-Wochenblatt“ Nr. 32. — 25. II. 1928. a.

„Saksa rahuagsete ohvitseride kaotused surnutena“. Artikkel on statistiline uurimus Saksa kaotustest surnutena Maailmasõjas.

„Saksa 1918. a. märtsi pealetung“. Operatsiooni läbiviimise kavad; strateegilised ja operatiivsed märgid. (Järgneb.)

A. Kirschner: „Üleilmne õhuühendus“.

„Rahva tootlustamise probleem sõja ajal“.

„Italia sõjaplaani kolmiklepingus“. Artikkel sisaldab Wiini sõjariivi avaldusi Itaalia sõjakavade kohta koos Saksa ja Austriaga enne Maailmasõda.

„Saksa tankid kümne aasta eest“. Artikli sisu on selgitatud piltidega.

„Inglise ajutine eeskiri tankidele ja soomusautodele II osa“. Olevat väärtuslik eeskiri. Tanki ülesannet pealetungil defineeritavat selles eeskirjas „ülesanne on teistele relvadele avada tee võiduks“.

„Kerge kuulipilduja KEJ“. Uus tüüp. Olevat täiuslikum senistest.

„Gaasisõda ja tootlustamine“. Artikkel käsitleb küsimust — kuid hoida toiduaineid gaaside mõjust sõja puhul.

„Tankivastane kaitse“. Artiklis kirjeldatakse relvu ja muid abinõusid kaitseks tankide vastu. Muude hulgas leiab erilist poolehoidu suurekalibriline (umbes ½ tolli) püss-kahur (Birch-Geschütz).

„Ratturite kasutamise kerge osade koosseis“. Mõiste „kerge osa“ on siin tõlgitud Prantsuse „division légère, Hollandi „Leichte Brigade“, Saksa „Leichte Truppe“ mõiste edasi andmiseks. Kerge osa on segasalk ratsaväest, autodest, jalgratastest jne. Jalgrataste suhe ratsaväele on välismaade kergetes osades kui 3:2 (seega on ratsaväge vähem kui rattaid).

„Varustusohvitserist“.

„Reichswehri kriminaalstatistika“.

„Milline on Reichswehri uue mündri eesmärk“.

„Sõjaväelisi teateid“, „Sõjakirjandus“.

K.

„Militär-Wochenblatt“ Nr. 33. — 4. III. 1928.

„Saksa pealetung märtsil 1918.“ Artikli käesolev (III-s) järg sisaldab mõttevahetusi pealetungi peasuuna valikus ja väljavõtte ülemjuhatause pealetungi kästust nr. la 7070, mis antud 10. III. 1918 ja edasi saadetud 12. III. 1918 (2 päeva peeti kinni. K.)

„Tema Majestest käsevad:

1. Michaeli-pealetung algab 21. märtsil. Vaenlase positsioonide esijoonde sisse murda kell 9.40 enne lõunat.

2. Kroonprints Rupprecht'i väekoondus (2., 17., 6., 4. Saksa armeed. K.) esimesena suuremana taktikalise märgina teeb sirgeks Cambrai looga...“ jne. (Tõlgitud, et tutvustada tähtsa ajaloolise käsu sisu ja stiiliga. K.) Artiklil on järg.

„Prantsus-Jugoslaavia ja Itaalia-Albaania leping.“ Selle lepingu tekstiga lugejaid tutvustades, „Mil.-Wochenblatt“ avaldab siinsamas feldmarssal A. Urbanski v. Ostrymieci artikli „Balkan tormieelja Austria neutraliteet“, milles selgitatakse eelmäinutud lepingu tähtsust Austriale.

„Kas mootorrattal saab liikuda väljaspool teid?“ Prantsuse ja inglise and-

metel saavat liikuda. Selleks konstrueeriti Inglismaal eriline mootorratta-tüüp, mille tagumisel rattal lülid.

„Lennu- ja maaväe koostööst.“

„Välkõõkidest.“

„Uuest väli vormist“, Sõjaväe raamatukogudest põhja riikides“, „Sõjaväelisi teateid“ ja „Rahamatteid“.

K.

Soome.

„Suomen Sotilas“ — nr. 17. kirjutab toimetus juhtkirja, milles kiidetakse heaks kevadel Soomes toimepandud kommunistide vangistamised. Toonitatakse, et viimasel ajal ongi riigivastased vene rublade abil otse fanaatilise innuga tegutsenud. On tehtud kihutus tööd riigi ja eriti sõjaväe vastu ning spioneerimine Vene kasuks on õitsenud lopsakalt. Riigikaitseisukohast nõudis selle tegevuse lõpetamist. Samm, mille valitsusvõimud selles suunas võtnud, on õige. Demokraatia nimel ei tohi ju lubada demokraatia hävitamist — ka mitte sõjaväelist spionaashi pärisvaenlase heaks. Lõpuks avaldatakse soovi, et arvete õiendamine koduste kommunistidega kujuneb niisuguseks, et võimalik on jälle mõni aasta vabamalt hingata. — Nr. 18 jätkab juhtkirja kujul juttu samast asjast. Rõhutatatakse, et küsimus pole kommunismist, vaid riigikaitsest. Kommunistid ässitavad mässama ja nende sihiks on liita Soome uuesti Vene külge. On õige, et Soome kommunistid üksinda ei suuda seda teha, tuleb aga pidada meeles, et Soomet lahutab oma pärisvaenlasest ainult mõne meetri laiene Rajajõgi. Pehmel kommunistidega võivad ümberkäia Inglise ja Prantsuse valitsused, sest seal pole kommunistidel sama lähedat seljatagust nagu Soome omadel. On raske kuritegu lasta kommunistidel õnnestada Soome iseseisvuse ja rahvuslase olemasolu aluseid. Sellepärast ongi need kindlad võtted, mis tarvitusele võetud, täiesti kohased. „Eestis on tehtud samasuguseid ja veelgi kindlamaid samme. Meil on põhjust võtta sealt eeskujuna ja liiua kommunistlik hõlpsalt nii tugevasti, et viimanegi tilk mada pigistuks välja meie rahva suurest organisatsioonist“ — lõpetab juhtkirja. — Kaksiknumber 19—20 toob 1918 aasta kodusõjaaegse valgete ülemjuhataja kindral K. K. Mannerheimi eluloo lühendatud kujul. Soome õhvitserkonna kasvatusest 1918.—28. aastatel kirjutab Soome Kõrgema Sõjakooli juhataja jääger-kolonel L. Oesch. Sõjapraost A. Malin — Soome sõjaväe vaimulikkude ja haridustöö juhataja — kirjutab oma alalt. Soome sõjaväe tervishoiu arenemisest möödunud kümne aasta kestel kirjutab san.-kolonel-leitnant Angervo. Kapten Y. R. Tuompo kirjeldab Soome jalaväe kasvatus arenimist pärast kodusõda. Edasi on samas numbris, mis põhendatud mainitud sõja mälestustele ja arengule pärast seda, major E. Virkki kirjutus Soome rannakaitse-suurtükiväe organiseerimisest ja arenemisest aastatel 1918.—28. Ins.-komandor R. Dillstrom annab pikema ülevaate Soome kaitseväe sündimisest 1918. aastal ja arengust kuni käesoleva ajani. Soome ratsaväe arengust 1918.—28. aastatel kirjutab jäägerkol.-leitnant A. S. Svenson ja viimasena on jätkuv artikkel Soome rannakaitse-suurtükiväe I. rügemendi ajalooast. Muidugi ei puudu sellest numbrist ka „Sõjahull“ — humoristiline osa ning

ilukirjandusline jutustus. — Nr. 21 lõpeb viimaks tähendatud kirjutus Soome rannakaitse-suurtükiväe 1. rügemendi kümneaastasest ajaloost. — Number 22. juhtkirjas puudutab „Suomen Sotilas“ jälle kommunisti-küsimust ja toob vabahärra R. A. Wrede kommunistivastases artiklist hulga ägedaid tsitaate. Mainitud artiklis polemi-seeritakse nende ajalehtede vastu, kes hiljutist kommunistide arreteerimist arvustanud, ja rõhuta-takse, et „kommunism pole ilmavaade... ega kommunistid pole mingisugune partei“ samas tähenduses nagu teised ilmavaated ja parteid, vaid on „kuritahteliste elementide (ainete) koon-dus kõige pahema ja hädaohhtlikuma kuritegevuse jaoks“. Nagu näha, mõistab autor kommunis-mi ja kommunistilise partei — millist küll Soomes ametlikult ei olegi — kõige karedamal viisil hukka. Samas numbris jätkub ja lõpeb kol. Oesch'i kirjutus Soome ohvitserkonna kasvatamisest 1918.—20. aastatel.

A. Wj.

N.-Vene.

„Voina i Revolutsia“ (Sõda ja Revolutsioon).
Nr. 1. — 1. I. 1928.

A. Burov: „Lahingvarustus võidu alusena“.

B. Bukin: „Kodumaa tundmine ja SSSR kaitse-küsimus“.

M. Schwarz: „Kuidas korraldada 1917—1921. a. kodusõja uurimist“.

A. Sh: „Vase, tinade ja tsiingi maailmaturg“.

J. G: „Teenistusaja kestvusest“.

W. Konotkin: „Sõjaväe 4-kuulise eellettevalmistuse tulemustest“.

D. Karbõshev: „Inseneriväe luurest“. Artikkel on kokkuvõtte 1927. a. manöövrite tulemustest.

Jarushevjtsh: „Kokkuvõtte seljatagusest teenistusest ringkonna manöövritel“.

Välismaade sõjanduse ülevaade.

Kriitika ja bibliograafia.

N.

Bibliograafia.

Gaasiasjanduse kirjandus.

D. Buxhoevden.

A. N.-Vene.

Eriti rikas kirjandus gaasiasjanduse alal on ilmunud viimastel aastatel Nõukogude Venemaal. Mitte ainult ei arutata küsimusi gaasikaitse alal, vaid ka gaasipealetungi alal leidub seal suur kirjandus ja üksikud raamatud on tähelepanu väärt. Viimaste hulka kuulub raamat A. Сыромятников: „Тактика Химической борьбы“ (A. Sõromjatnikov: Gaasisõja taktika.) Raamat on juba ilmunud 1925. a., kuid ei või ütelda, et autori poolt avaldatud mõtted oleksid juba vananenud. Ma soovitaksin seda raamatut lugeda meie väeosa juhtidele; temas leidub rohkesti huvitavaid mõtteid sõjagaasi suhtes lahingus.

Raamatus on kolm osa, igas osas mitu peatükki. Esimese osa üldpealkiri on „Keemiliste võitlusvahendite taktikalised omadused.“ Selles osas arutab autor sõjagaaside omadusi ja tarvitamise võimalusi.

Teine osa raamatus käsitleb küsimust „Sõjagaaside tarvitamine manööver-sõjas“. Autor jaotab selle osa kolme liiki:

a) Sõjagaaside tarvitamine pealetungil.

b) Sõjagaaside tarvitamine kaitselahingus.

d) Sõjagaaside tarvitamine taandumisel.

Üldiselt mainib autor sõjagaaside tarvitamise kohta järgmist:

Gaasisõjast võib saada ainult siis tarviliku kasu, kui korda läheb saavutada üldarusaamist tema erinevusest, paimutada sõjagaasi taktikat üldtaktika raamidesse ning saavutada koostöö teiste relvadega.

Nähtavasti arvestab autor sõdurite lohakusega, kui toonitab, et kõige kasulikum ja mõjurikum on tarvitada sõjagaase momendil, kui vastane on suutnud läbi murda. Lähimurde hoos olevat jalavägi sageli gaasikaitseta: ta kaotab või unustab tihti oma kaitsevahendid ja sel puhul sattub kaitsmata sõjagaasidesse. Arvan, et distsiplineeritud sõjaväes ei tohiks küll ette tulla sarnased nähtused. Autor põhjendab oma väidet Maailmasõja kogemustel idarindel.

Raamatu kolmas osa arutab sõjagaaside tarvitamist positsioon-sõjas. Ka selles osas autor näeb ette kaks tarvitamise võimalust — pealetungil ja kaitsel. Selles kui eelmiseski osas leiame mitu skeemi. Raamat on autori poolt kokku seatud rohkem vene oludele vastavalt. Siiski ta pakub rohkesti huvitavaid väiteid ja toob esile mõtteid, milledega lähem tutvunemine ka meie ohvitseridele kahju ei tooks.

Teine Venemaal ilmunud huvitavaid raamatuid käsitleb gaasikaitse küsimust. See on prof. N. Soshestvenski teos, „Patologia ja teraapia“, „loomade mürgitamine sõjagaasidega“. Raamat on

ilmunud Venemaal 1928. a. ja on uuemaid teoseid sellel alal. See raamat vääriski eriti sõjaväe arstide tähelepanu.

Kui Venemaa gaasiasjanduse kirjanduse seas leidub tihti täiesti väärtusetu teoseid, on siiski nende seas üksikuid väga häid teaduslikke raamatuid. Juba see nähtus, et nad tõlgivad kõiki väljamaa teoseid gaasiasjanduse alal, annab teatud väärtuse Vene gaasisõja kirjandusele. Prof. Soshestvenski raamat on iseseisev töö. Temas on näha, et üksikud katsed on tehtud Venemaal. Raamat on rikkalikult illustreeritud. Piltide seas leiame üksikuid väga huvitavaid pilte sõjagaaside mõjust loomade organismile. Suure tähelepanu on autor pööranud yperiidile. Kuid ka teised sõjagaasid pole tema poolt jäetud tagaplaanile. See raamat on kirjutatud liigriteadliselt, et võiks meie ohvitserkonnale pakkuda huvi ja neile tarvisminevaid näpunäiteid. Sellepärast loobun tema lähemalt kirjeldamisest, kuid kordan veel soovi — o m a n d a g u r a a m a t u t m e i e s õ j a v ä e a r s t i d j a v e t e r i n ä ä r i d .

B. Saksamaa.

Saksamaal viimasel ajal ilmunud raamatud gaasiasjanduse alal, miledes leiame lühikesi andmeid „Söduri“ 1928. a. lehek. 569, loen paremaks ja väärtuslikumaks Königsbergi tuletõrjujate inseneri Rumpfi teose „G a s s c h u t z“. Viimane töö on iseseisev. Ta on kirjutatud mitte sõjaväelastele, vaid peajasjalikult tuletõrjujatele ja teiste eriasutustele. Nähtavasti hakatakse Saksamaal organiseerima asulate gaasikaitset ja tuletõrjujatele on tehtud üllesandeks võtta enda peale desinfectioonkomandode kohuseid.

Huvitavam osa selles raamatus on lhk. 66 „õhusõja võimalused“. Autor toob siin väga huvitavaid andmeid liitlaste ja sakslaste lennukite rünnakute kohta Maailmasõjast. Autor nimetab selles osas, et sakslaste lennukite poolt on Inglismaal maha heidetud maist 1917. a. kuni maini 1928. a. 105.395 lõhke- ja 6540 süütepommi. Kuid autor ei vaike ka sellest, missuguse suure materjalise kahju pidi kandma Saksamaa liitlaste lennukite rünnakute puhul.

Teine raamat „Gas über Deutschland“ on tõlge venekeelest, muudetud pealkirjaga. See raamat on välja antud rohkem propaganda mõttes, mida ka tunnistab illustratsioon kaantel. (v. „Söduri“ number 15—16 — 1928.)

D. Eesti.

Tulen meie kodumaa gaasiasjanduse kirjandusele. Sellega seisab asi väga kehvalt. Mis meil on sellel alal ilmunud, ei ole mitte suuremad iseseisvad teosed. Üksikud küsimused nendes on käsitatud liig lühidalt. Need pisikesed broshüürid ei vasta enam meie nõuetele. Eriti praegu, kus on meil sõjaväes suurem huvi ja tähelepanek pöördud gaasikaitsele. Raamatud, mis Eestis tänini on ilmunud gaasiasjanduse alal on: kindral Lebedev'i „G a a s i a s j a n d u s“, Major Vanaveski „G a a s i s õ d a m e i e o l u d e s“, Tervishoiu valitsuse poolt väljaantud „J u h t u õ õ r i d g a a s i d e g a m ü r g i t a t u t e r a v i m i s e k s“ ja Varustusvalitsuse väljaanne „L a h i n g g a a s i d j a g a a s i k a i t s e“. Olgugi, et nimetatud raamatud (brosüürid) on väiksed lehekülgedelt, siiski nendes ei leidu silmatorakavaid wigu, ja materjal nendes on läbitöötatud. Kuid minu kätte sattus neil päevil raamat „Sõjaväe tervishoid“, mis on määratud käsitamiseks meie sõjaväele, sanitaridele ja velskeritele. Selles raamatus esinevad autoritena kolm arsti ja käsitanud muuseas ka küsimust „mürgigaasid sõjas.“ Selle peatüki kohta peab küll mainima: „Tänu jumalale ja ka autoritele küsimuse lühikese seletuse eest!“ Algul annavad autorid lühikese kirjelduse tähtsamatest sõjagaasidest. Juba selles leidub üksikuid vigu, mis auväärt autoritele andeksandmatud. Yperiidi kohta kirjutatakse: „Aine püsivus on imestusvääriline. Kuumus ei kiirenda tuntavalt ära auramist.“ (Minu sõrendus. D. B.).

Prof. Meyer'i andmetel tõuseb yperiidi aured hulk soendamisel milligrammi- des 1 m³ õhus järgmiselt:

+ 14° C	on 1 m ³ õhus	yperiidi aure	3'5 mgr.
+ 20,5° C	„ 1 „ „ „	„	541 „
+ 22° C	„ 1 „ „ „	„	719 „
+ 39° C	„ 1 „ „ „	„	2980 „

Meie näeme nendest andmetest, et ainult soendamine 25° C võrra kiirendab yperiidi ära auramist 8—9 korda! Kuumusest ei ole veel juttugi.

Arusaamata on autori väide, et „foseen on kange lämmastiku lõhnaga.“ Pole mina seda ennem kuulnud ja ka mitte tunda saanud, et lämmastikul (nitrogenium) on kange lõhn. Lämmastikku leidub õhus üle 87% — kas lõhnab õhk?

Sõjagaaside „halvavaid mõjusid kõr-

valdada“ soovitab autor tarvitusele võtta mitmesugused „kaitseabinõud“.

Autor käsitab siin peasjalikult täitsa vananenud vene juhtnööre gaasikaitse alal 1915 a. See on näha sellest, et autor soovitab kaitseabinõuna tuleriitu. Sellega oleks veel võinud leppida kui autoril oleks puudunud paremad ja uue- mad andmed gaasi-kaitse organiseerimise kohta. Kuid autor ei jää sellega, vaid soovitab kaitseabinõuna võtteid, mis on otse imestamisväärilised ja tahtmata kerkib küsimus, millistest allikatest on need võetud või millal on ta nendest üldse kuulnud? Viimased oleksid järgmised: „gaaside liikumise teel kraavid veega täita“, „märjad linad ja tekid üles riputada“ (nähtavasti ka gaasi liikumise teel)!

Olgugi, et vesi osalt gaasi hävitab, peasjalikult kloori ja fosgeeni, siiski on vesi jõgedes, kraavides ja koguni ka väiksemates järvedes avaldanud gaasilainele minimaalset mõju. On ju Maailmasõjas kloorgaasi ja fosgeeni pilv üle jõgede vastase peale lastud. Siin on aga huvitavam küsimus, kuidas autor kujutab endale ette selle „kaitseabinõu“ tehnilist teostamist, kui ta mainib, „kraavid veega täita“ ja märjad tekid ja linad üles riputada!“ Kas on autor seda kirjutades mõtelnud, mis ta paberile paneb? Ei või ju soovitada asju, mille tehniline läbiviimine on otse võimata.

Täitsa arusaamata on autori soovitus kaitseabinõuna „käima panna erilised propellerid automobillide juures j.n.e.“ (Sõrendus minu D. B.)

See väide on niivõrt tume, et võimata on endale ettekujutada, mis autor on selle juures mõtelnud, ja kuidas ta endale ettekujutab selle „kaitseabinõu“ tehnilist teostamist.

Mis nüüd tuleb teha selle raamatuga? Ta on trükist ilmunud 1927 a. ja laiali saadetud käsitamiseks väeosadele! Mis ettekujutuse saab sõdur gaasikaitse organisatsiooni küsimusest, lugedes viimast väidet? Või mis seisukorda sattub ohvitser, seletades sõduritele gaasikaitse põhimõtteid, kui sõdur temalt palub lähemaid seletusi selle raamatu väidete kohta? Missuguse ettekujutuse saavad väljamaalased meie gaasikaitse korraldustest? Üksikud meie naabrid on väga huvitatud meie sõjaväe kirjandusest ja eriti veel gasiasjanduse alal. Halvaks nähtuseks on veel see, et kõneall olev raamat on kirjutatud kolme sõjaväe arsti poolt ja läbi vaadatud Kaitseväe Tervishoiu Valitsuselt. Sõjaväe arstid on aga need isikud, kes gaasisõja puhul eesotsas peavad abi andma mürgitatutele ja ka nõu andma sõduritele gaasikaitse alal. Siin aga paistab meile silma, milline tume ettekujutus üksikutel sõjaväe arstidel veel 1927 a. oli gaasisõja ja gaasikaitse suhtes.

Loodame, et suurem osa arste teavad, mis ülesanne nendel täita gaasisõja puhul ja et selle järele täiendaksid oma teadmisi gaasikaitse alal. Hooolitsegu aga arstid ka selle eest — anda velskeritele ja sanitaridele paremaid teadmisi gaasikaitse alal ja otstarbekohasemate kaitseabinõude tarvitusele võtmist, kui need, mis soovitatakse raamatus „Sõjaväe tervishoid.“ Kahju, et „Sõjaväe tervishoiu“ autorid ei tutvunud Sõjaväe Tervishoiu Valitsuselt 1925. a. väljaantud „Juhtnöörid gaasidega mürgitatute ravimiseks.“ Need juhtnöörid on asjatundjate poolt kokku seatud. Olgugi, et „Juhtnöörid“ on vaid konspekt, annab ta siiski sisuliselt rohke ja asjatundliku ülevaate küsimusest.

Kaitseväe elu.

Vabadusristi Vendade Ühenduse Tallinna osakonna 1928. a. peakoosolek

peeti 20. juunil s. a. Ohvitseride Keskkoogu ruumides. Juhatuse esimees kindral J. Unt informeeris koosolijaid uuest põhikirjast.

1927. a. mõni kuu kestnud tegevuse aruannet otsustati ühendada 1928. a. aruandega ja aruande-aasta ühtlustada kalendri-aastaga.

Valiti uue põhikirja alusel juhatuse esimeheks 1928. a. peale kindral J. Unt, aukohtu esimeheks kindral P. Lill, revisjoni komisjoni esimeheks sanitar-kindral Lossman; volinikkude kogusse valiti kindral J. Unt, kolonel Vende ja teisi, kokku 7.

Läbirääkimistel avaldati soove, et kõik Vabadusristi vennad koonduks lähemal ajal oma osakondade ümber. Sooviti näha tulevases Vabadusristi Vendade Keskjuhatus-

ses, mis valitakse 26. juunil s. a. koosolekul, meie vanemaid väejuhte.

On juba mõned aastad liikumas mõte välja anda „Vabadusristi Vendade Albumi“. See oleks meeldiv teos igale vennale ja väärtuslik ajalooline dokument. Kuid selle suure teose väljaandmist ei võiks toimida ilma põhjaliku kaalumiset ja autoriteetse sanktsioonita.

Avaldati soovi, et tulevane keskjuhatus ka albumi küsimuse võtaks kaalumisele ja ütleks selles oma autoriteetse sõna.

Liikmemaksuks 1928. a. peale määrati 1 kroon.

Sooviavaldusi liikmeks astumiseks võib adresseerida ja liikmemaksu vastuvõtt:

V.-leitn. J. Klaar, Sadam, Viktoria sild nr. 3, tuba nr. 2, kella 9—16;

Major E. Ahman, Uus tän. 10, „Sõduri“ toimetuses, kella 8—15.

Vabadusristi Vendade Tallinna osakonna aadress: Tallinn, Uus t. 10, „Sõdur“.

Noorte kursuse lõpp 6. jalaväe rügemendis.

Käesoleva aasta 1. veebruaril teenistusse kutsutud ajateenijatel noorte ettevalmistuse periood teatavasti lõppes suvistepühiks. 6. jalaväe rügemendis noorte katsed toimetati pühadeeelsel nädalal. 9. pataljoni ja suusk-jalgratturite komandod noored 21. mail ja 6. pataljoni noored 22. mail sooritasid katsed rännakdrillis, lahingdrillis ja taktikalises ettevalmistuses. Selleks oli täita järgmine ülesanne: Riia tän. 6. pataljoni kasarmute eest saadeti välja iga poole tunni järele üks jagu täies rännakkoormatuses noori, kes liikus rännakkorras maanteed mööda Sindi-Lodja silla kaudu Taali karjamõisa juure välja saadetud kontrollpostini ja sealt tagasi Sindi-Lotja. Rännaku tee kogupikkus oli 35—36 kilomeetrit, ja selle maa katsid jaod kesmiselt 4 tunni 16 min. jooksul (väledaima jao aeg oli 3 t. 53 min., pikeim aeg 4 t. 39 min.). Sindi-Lodjas asuv kontrollpost peatas jao 10 minutiks ja andis talle uue ülesande, mis seisis selles, et S.-Lodjast Valdhofi vabriku varemte piirkonda taandunud vastase eelosad tulid välja liüa Papiniidu jaamast ja jaam oma alla võtta. Pärast jaama ründamist iga jao noored vaadati sealsamas arstlike personaali poolt üle.

Katsed rividrillis, kehalises arenevuses, laskeasjanduses, sisekorras, distsip-

liinis, vahiteenistuses, gaasiasjanduses, tervishoius ja sõdur-kodaniku üldhariduslikes arenemises leidsid aset 9. pataljoni ja suusk-jalgratturite noortele 23. mail ning 6. pataljoni noortele — 24. mail.

25. mail toimetati mere kaldal klassikatsed püssidest laskmisel algklassist 3. klassi pääsmiseks. Sooritas katsed ja pääsis 3. klassi rida rügemendi noori. Laskeakselbandid „löid välja“ järgmised tublimad laskurid:

1. lask. kompaniist: Johan Haas, Jaan Voll, Rudolf Korol;

2. lask. kompaniist: Al-der Deevits, Al-der Paalberg, Ivan Demidov, Ivan Konstantinov, Udo Jürgen, Timofei Orkin;

3. lask. kompaniist: Herbert Kull, Jaan Pill, Eduard Kuusk, Jaan Kuni-mägi, Al-der Tomson, Feodor Dubrovski;

4. lask. kompaniist: Paul Pleijats, Vassili Konovalov, Ernst Suni, Osvald Tamm, Ivan Smolin;

1. klp. kompaniist: Karl Jaakson, Karl Liidemann, Adolf Bremmel, Vladimir Lage, Konstantin Holter;

2. klp. kompaniist: Evald Tamman, Johan Johanson, Voldemar Roosmann, August Rosenblatt, Arnold Petermann, Al-der Kivi.

Suusk-jalgratturite komandost: Endel Tuurov;

Sellega olid noored „kõigist tuledest“ läbi käinud. Pühade laupäeval, 26. mail, toimetati vannutamist ja ka ülendamist reameesteks. Kella 08.45 rivistati 6. pataljoni õue kõik 6. rügemendi ja 3. diviisi staabi (õppekompanii) noored. Kell 09.00 filmusid kohale 3. div. ül. k. t. staabiülem kindralstaabi kolonel Parv, rügemendi ülem kolonel Rosenberg ja õpetaja Grünberg. Pärast tervitust algas pidulik truuduse töötuse andmise toiming. Õpetaja Grünberg esines süütava isamaalise kõnega, milles eriti selgitas mehisuse austamisväarsust meie vaba kodu kaitsmisel, tõmbas tabavaid võrdlusjooni endiseaegse „soldati kasarmuelu“ ja praeguse riigikaitse teenistuse vahele, rõhutas kindla usu vajadust meie tööka rahva ja väikese riigi õilsasse tulevikku, meele tuletades Lembitu usku ja mehisust 700 aasta eest ja äsjaolnud Vabadussõja kangelaste usku ja mehisust 10 aasta eest. Nende kangelaste eneseohverdamist eeskujuks seades pani kõnelja ka praegustele noortele südamele omaks võtta mehisus ja alati truuks jääda ning valmis olla vastu astumiseks vaenlasele, kel-

lele peaks meelde tulema kätt sirutada meie kallil vabaduse riisumiseks.

Õpetaja Grünbergi kõne järele noored kooris kordasid „sõjamehe truuduse” sõnu, mida ütlesid ette kolonel Parv (õppekompaniile) ja kolonel Rosenberg (6. rügemendile). Olles võtnud noortelt truuduse töötuse väeosade ülemad ülendasid neid reameesteks, tänasid noori eduka töö eest nelja kuu jooksul ja soovisid nendele õnne reameesteks saamise puhul ning tervist ja jõudu edaspidiseks vastutusrikkaks tööks. Veel lühike vai-

mulik talitus õp. Grünbergilt ühes õnnistusega noorte reameeste ettevõtetele. Lõpus kajas orkestri saatel võimsalt riigihümn.

Sellega on meeliülendav pidulik toiming läbi. Noored reamehed marssisid mehisel sammul diviisi ja rügemendi ülemate eest mööda oma kasarmute poole. Kasarmutes kirjutati alla sõjamehe truuduse töötuse lehtedele.

Pärast pühi algas uuesti hoogne töö senistel noortel — reameeste ettevalmistuse periood.

H. T-la.

Sport kaitseväes.

Üleriikliste väeosade-vaheliste spordivõistluste paremad saavutused 1927. a.

JOOKSUD.

100 m

11,6	—	rms.	O. Topmann.
11,6	—	veltv.	R. Kesküll.
11,8	—	kpr.	A. Kallismaa.
11,8	—	v. p. kdt.	K. Hanson.
11,9	—	n.-ltn.	V. Paide.
12,1	—	n.-ltn.	P. Johanson.
12,1	—	veltv.	K. Kukkk.
12,2	—	n.-ltn.	K. Neubauer.
12,2	—	rms.	R. Treu.
12,2	—	rms.	A. Kürbis.
11,95	—	kümne koha keskmine	tagajärg.

400 m

53,5	—	rms.	O. Topmann.
53,5	—	veltv.	R. Kesküll.
54,1	—	v. p. kdt.	K. Hanson.
54,3	—	v.-allohv.	H. Kusbock.
54,5	—	n.-ltn.	V. Paide.
55,0	—	rms.	R. Treu.
55,1	—	noor V.	Velikotnöi.
55,2	—	n.-allohv.	K. Laurson.
55,3	—	n.-allohv.	J. Laur.
55,3	—	rms.	K. Vitsut.

54,58 — kümne koha keskmine

1000 m

2,40,5	—	n.-allohv.	K. Laurson.
2,45,1	—	ltn.	H. Marve.
2,46,2	—	rms.	K. Vitsut.
2,49,6	—	n. p. kdt.	O. Mõttus.
2,49,7	—	v.-allohv.	H. Kusbock.
2,50,2	—	rms.	K. Palm.
2,50,6	—	kpr.	M. Aleksejev.
2,51,1	—	n.-ltn.	K. Parek.
2,51,1	—	rms.	A. Tomingas.
2,51,8	—	n.-ltn.	A. Luud.

2,48,59 — kümne koha keskmine.

5000 m

16,00,6	—	n.-allohv.	K. Laurson.
16,06,2	—	n.-allohv.	A. Kask.

16,32,8	—	rms.	V. Arhipov.
16,39,0	—	kpr.	O. Kurg.
16,50,0	—	rms.	A. Tomingas.
16,57,6	—	rms.	A. Vogd.
16,59,0	—	noor E.	Kurn.
17,08,0	—	rms.	A. Rekkaro.
17,13,7	—	rms.	E. Pulmberg.
17,26,2	—	rms.	A. Biltse.

16,59,31 — kümne koha keskmine.

60 m rakm.

9,0	—	v.-allohv.	K. Miitel.
9,1	—	v.-allohv.	K. Meos.
9,1	—	v.-allohv.	N. Panov.
9,4	—	n.-allohv.	A. Torbek.
9,5	—	v.-allohv.	T. Leies.
9,5	—	p.-veltv.	A. Veborn.
9,5	—	n.-ltn.	K. Talpak.
9,6	—	v.-allohv.	A. Pakkas.
9,8	—	v.-allohv.	J. Suuk.
9,8	—	kdt.	K. Kivi.

9,43 — kümne koha keskmine.

100 m rakm. 40 kg liivakotiga.

17,2	—	v.-allohv.	J. Suuk.
17,6	—	v.-allohv.	A. Pakkas.
17,8	—	v.-allohv.	K. Miitel.
18,2	—	n.-allohv.	A. Torbek.
18,8	—	kpr.	A. Stankevits.
18,9	—	kdt.	A. Schmidt.
19,2	—	v.-allohv.	K. Meos.
19,3	—	kpr.	G. Mühlmann.
19,3	—	p.-veltv.	A. Veborn.
19,4	—	rms.	A. Tambik.

18,51 — kümne koha keskmine.

TÖKKEJOOKSUD.

110 m (91,4 cm).

17,4	—	n.-allohv.	J. Kõvamees.
17,4	—	kdt.	E. Mark.
17,5	—	kpr.	M. Baumann.
17,8	—	kdt.	R. Mägi.

17,8 — rms. A. Kaasik.
 17,8 — kdt. A. Luha.
 17,9 — veltv. V. Miller.
 17,9 — n.-allohv. A. Torbek.
 18,3 — rms. H. Epler.
 18,4 — kdt. M. Lossmann.

17,82 — kümne koha keskmine.

110 m (106 cm).

17,7 rms. — O. Topmann.
 18,6 — n.-allohv. E. Tipner.

TEATEJOOKSUD.

5×500 m rakmetes murdmaastikul.

7.17,0 — Sõjakooli 1. komp. (A kl.)
 7.24,0 — 1. jalav. rüg.
 7.24,0 — Side pat. (A kl.)
 7.27,9 — 6. jalav. rüg.
 7.28,8 — 10. jalav. rüg. (A kl.)
 7.34,7 — 10. jalav. rüg. (B kl.)
 7.38,6 — Sõjakooli 1. komp. (B kl.)
 7.44,4 — Sõjakooli 2. komp.
 7.45,8 — Side pat. (B kl.)
 7.54,2 — 2. jalav. rüg.

7.33,94 — kümne koha keskmine.

5×800 m

11.06,4 — 1. jalav. rüg.
 11.09,6 — Sõjakooli 2. komp.
 11.09,8 — Side pat.
 11.15,9 — *Pioneer pat.*
 11.16,9 — 5. jalav. rüg.
 11.21,0 — Sõjak. 1. komp. (A kl.)
 11.25,9 — 10. jalav. rüg.
 11.27,0 — Allohv. k. 1. komp.
 11.27,4 — 7. jalav. rüg.
 11.30,6 — Sõjak. 1. komp. (B kl.)

11.19,05 — kümne koha keskmine.

HÜPPED.

Kaugushüpe hooga.

6.24 — n.allohv. J. Kõvamees.
 6.11 — rms. J. Gentalen.
 6.10 — v.allohv. O. Hendrikson.
 6.09 — kdt. A. Luha.
 6.08 — kpr. O. Raudsepp.
 6.06 — rms. R. Treu.
 5.99 — kdt. E. Mark.
 5.98 — n.allohv. E. Tipner.
 5.92 — kpr. H. Pauskar.
 5.89 — v.allohv. K. Miitel.

6.04,6 — kümne koha keskmine.

Kõrgushüpe hooga.

1.67 — n.allohv. E. Tipner.
 1.62 — kpr. V. Lauri.
 1.62 — veltv. J. Illak.
 1.62 — n.allohv. H. Oldekop.
 1.62 — v.allohv. H. Bysa.
 1.60 — n.allohv. V. Koop.
 1.57 — kdt. A. Luha.
 1.55 — kdt. E. Mark.
 1.55 — noor A. Penka.
 1.55 — kdt. R. Laas.

1.59,7 — kümne koha keskmine.

Kolmikhüpe hooga.

13.50 — n.allohv. E. Tipner.
 12.94 — kdt. E. Mark.

12.70 — n.allohv. A. Torbek.
 12.58 — kdt. R. Laas.
 12.49 — kpr. H. Pauskar.
 12.48 — kdt. E. Leeber.
 12.39 — n.-ltn. J. Eddor.
 12.33 — rms. H. Lossmann.
 12.23 — n.allohv. J. Laur.
 12.14 — kdt. A. Luha.

12 57,8 — kümne koha keskmine.

Teivashüpe.

3.20 — v.allohv. A. Arnemann.
 3.10 — kpr. F. Tammann.
 3.00 — asp. J. Tüits.
 3.00 — v.allohv. A. Vill.
 2.90 — noor A. Lamp.
 2.90 — n.allohv. A. Koff.
 2.90 — n.-ltn. F. Mölder.
 2.90 — veltv. R. Kesküll.
 2.90 — rms. T. Lui.
 2.90 — kdt. H. Anelinne.

2.97 — kümne koha keskmine.

Teivaskaugushüpe rakmetes.

6.55 — kpr. O. Raudsepp.
 6.49 — kdt. H. Anelinne.
 6.40 — v.allohv. K. Miitel.
 6.35 — kdt. A. Luha.
 6.33 — kpr. H. Pauskar.
 6.16 — kdt. K. Kivi.
 6.05 — n.allohv. J. Laur.
 5.92 — n.allohv. A. Torbek.
 5.90 — rms. K. Tall.
 5.89 — ktd. O. Jila.

6.20,4 — kümne koha keskmine.

Kaugushüpe rakmetes.

4.86 — v.allohv. K. Miitel.
 4.69 — v.allohv. N. Panov.
 4.68 — n.allohv. A. Torbek.
 4.62 — v.allohv. J. Suuk.
 4.54 — v.allohv. A. Pakkas.
 4.48 — p.veltv. A. Veborn.
 4.47 — noor O. Anton.
 4.47 — n.ltn. K. Talpok.
 4.46 — v.allohv. K. Meos.
 4.40 — kdt. A. Schmidt.

4.56,7 — kümne koha keskmine.

TÕUKED JA VISKED.

Kuuli tõuge tug. k-ga.

13.55 — v.allohv. J. Suuk.
 11.56 — rms. J. Laurson.
 11.42 — v.allohv. R. Alkok.
 11.25 — n.allohv. J. Kõvamees.
 11.02 — rms. E. Lind.
 10.84 — kpr. K. Povits.
 10.82 — l j. m. E. Schmiedehelm.
 10.82 — n.allohv. J. Kruusiauk.
 10.82 — n.allohv. V. Koop.
 10.81 — kpr. F. Tammann.

11.29,1 — kümne koha keskmine.

Kettaheide tug. k-ga.

36.95 — n.-allohv. E. Tipner.
 36.93 — rms. A. Verder.
 36.53 — rms. A. Mitt.
 36.00 — veltv. V. Miller.

35.26 — rms. E. Lind.
 34.91 — rms. J. Gentalen.
 34.19 — noor H. Madisson.
 34.17 — Ratnik.
 34.11 — v.-allohv. J. Suuk.
 33.95 — veltv. J. Illak.

35.30 — kümne koha keskmine.

Odaviske tug. k-ga.

52.57 — rms. A. Verder.
 49.34 — v.-allohv. N. Frey.
 49.03 — asp. J. Lind.
 48.90 — n.-allohv. J. Kõvamees.
 48.33 — rms. J. Laurson.
 48.05 — rms. K. Palm.
 46.10 — rms. H. Epler.
 45.74 — n.-allohv. E. Altmann.
 45.49 — veltv. J. Efreinov.
 45.22 — rms. A. Kaasik.

47.87,7 — kümne koha keskmine.

Granaadi (mills) kaugusviske rakm.

64.75 — v.-allohv. J. Suuk.
 62.45 — n.-allohv. E. Altmann.
 61.33 — rms. A. Verder.
 61.31 — rms. A. Roop.
 61.30 — noor A. Mumma.
 60.23 — noor K. Pääron.
 59.67 — kdt. R. Tammemägi.
 58.18 — n.-ltn. M. Valdmann.
 57.88 — n.-allohv. J. Sagar.
 57.38 — rms. A. Jaksi.

60.44,8 — kümne koha keskmine.

UJUMINE.

100 m vabaujumine.

1.26,9 — v.-allohv. F. Sirk.
 1.30,0 — v.-allohv. A. Arnemann.
 1.33,5 — San.-allohv. H. Mikk.
 1.37,5 — n.-allohv. J. Jaas.
 1.38,3 — kdt. F. Liiv.
 1.39,8 — rms. A. Kumm.
 1.40,0 — noor V. Lepp.
 1.40,0 — kdt. E. Jänes.
 1.41,3 — rms. J. Sagar.
 1.41,8 — rms. P. Adelman.

1.36,91 — kümne koha keskmine.

400 m vabaujumine.

7.53,8 — asp. E. Aunapu.
 7.58,0 — rms. A. Kumm.
 8.03,1 — noor K. Intson.
 8.14,0 — n.-allohv. P. Papp.
 8.21,4 — kdt. F. Liiv.
 8.21,8 — kpr. P. Piiss.
 8.23,5 — rms. P. Adelman.

8.23,8 — kdt. E. Jänes.
 8.24,5 — II j. m. H. Poola.
 8.29,1 — noor A. Toming.

8.15,3 — kümne koha keskmine.

50 m vabaujumine rakm.

55,8 — II j. m. H. Poola.
 1.00,2 — v.-allohv. A. Arnemann.
 1.02,6 — v.-allohv. R. Koppa.
 1.03,3 — noor K. Intson.
 1.09,2 — san.-allohv. H. Mikk.
 1.09,6 — noor N. Tamm.
 1.09,6 — asp. E. Aunapu.
 1.10,3 — rms. J. Sagar.
 1.11,0 — noor J. Neerut.
 1.11,5 — kdt. F. Liiv.

1.06,31 — kümne koha keskmine.

Sport Narva garnisonis.

Narva garnisoni spordikomisjon korraldas 13. mail s.a. garnisoni pataljoni vahelised teatejooksu- (5.500 k.-kuulipildujaga) ja kõieveo-võistlused.

Võistlustest võtsid osa.

Teatejooksus: 1. jalav. rügemendi 1., 2. ja 3. pataljoni meeskonnad ning koondatud komandode meeskond, 5. jal. rügemendi 4. pataljoni meeskond ja 1. suurtükiväe grupi meeskond.

Kõieveos peafe eespooldimetatud meeskondade veel Piirivalve Narva jaoskonna meeskond.

Teatejooksus k.-kuulipildujaga 5500 mtr tulid kohtadele ja omasid auhindu järgmised meeskonnad: 1. koht — 1. jal. rüg. 3. pataljoni meeskond, koosseisus n.-leitnant Oskar Möttus, n.-allohv. Harald Uustalu, n.a.o. Otto Ferschen, rms. Rudolf Haus ja noor Boris Sobolev, ajaga 7 min 37 sek. 2. koht — 1. jal. rüg. 1. pataljoni meeskond, ajaga 7 min 42,6 sek.; 3. koht — 1. div. õppekompanii meeskond, ajaga 7 min 54,5 sek. ja 4. koht — 1. suurtükiväe grupi meeskond, ajaga 7 min 55 sek.

Kõieveos tulid kohtadele ja omasid auhindu järgmised meeskonnad:

1. koht — 1. suurtükiväe grupi meeskond, koosseisus: n.a.o. Johannes Kulck, n.a.o. Aleksander Plaat, kapr. Richard Kutnik, kapr. Alfred Linna, rms. Aleksander Kull, Aleksander Laufer, Anton Adamson, Oskar Nabel, Johannes Koppelman ja Johannes Liiva. 2. koht — 1. jal. rüg. 3. pfl. meeskond; 3. koht — 1. jal. rüg. 1. patalj. meeskond ja 4. koht — 1. diviisi õppekompanii meeskond.

Ilusa ilma tõttu olid võistlused kaunikese nulga pealtvaatajaid kokku meelitanud.

G. K.

Kella- ja kullasepa äri „HELVEETSIA“

Tallinn, Kuninga tän. nr. 4.

Soovitab odava hinnaga suures valikus kuld-, hõbe-, kristall-
 asju. Sein-, laua-, tasku- ja käekellasi.

Parandustööd tehakse kiiresti ja korralikult.

Eesti kaitseväge rekordid — kuni 1. märtsini 1928.

Võistlusala	Eesti kv. rekord	Rekordi püstitaja	Väeosa	Rekordi püstit. aeg
Jooksud.				
100 m	11,2	Veltv. Reinhold Kes küll	Pioneer pataljon	25. VII. 25.
200 "	23,6	Rms. Elmar Rähn	Side pataljon	5. VIII. 26.
300 "	37,4	" " "	" "	27. VI. 25.
400 "	52,2	" " "	" "	6. VIII. 26.
800 "	2,05	" " "	" "	6. VIII. 26.
1000 "	2,40,5	N.a.o. Karl Laurson	" "	13. VIII. 27.
1500 "	4,21,6	Noor " "	" "	3. VIII. 26.
3000 "	9,46,5	Kdt. Artur Ve born	Sõjakool	27. VI. 26.
5000 "	16,06	N.a.o. Karl Laurson	Side pataljon	14. VIII. 27.
10.000 "	35,12,7	Noor " "	" "	8. VIII. 26.
110 m tõkkej. (91,4 cm)	16,4	V.a.o. Herbert Küt t i m	" "	7. IX. 24.
110 " " (106 cm)	16,8	Rms. Elmar Rähn	" "	8. VIII. 26.
400 " tõkkejooks	58,2	" " "	" "	27. VI. 26.
800+400+200+200 m teatejooks	3,49	Rms. Rähn, rms. Palmberg, rms. Poronov ja noor Gern	" "	1. VIII. 26.
800+400+200+100 m teatejooks	3,49,7	Veltv. Efremov, noor Kiilberg, veltv. Kes küll ja ltn. Trankmann	Pioneer pataljon	21. VI. 25.
800+400+400+200+200+100 m teatejooks	5,13,5	Kpr. Piira, v.a.o. Uudelt, kdt. Koik, kdt. Tentson, asp. Kongas ja veltv. Kukk	Sv. ü. õ.	25. VII. 25.
4×200 m teatejooks	1,42,1	N.-ltn. Alev, ltn. Raamat, rms. Niinemägi ja rms. Sepp	Lennuv. rülg.	5. VII. 24.
5×400 " "	4,45,5	V.a.o. Voll, v.a.o. Miller, asp. Treimann, v.a.o. Uudelt ja kdt. Paide	Sv. ü. õ.	5. IX. 24.
5×500 " "	7,39	P. veltv. Ve born, kdt. Truus, kdt. Mägi, n.p.kdt. Mõttus ja kdt. Kerjan	Sõjakool	24. VII. 27.
5×800 " "	11,06,4	N.a.o. Kask, rms. Arhipov, rms. Erin, rms. Sasskin ja rms. Võrgi	1. jal. rülg.	11. VIII. 27.
10×500 m "	14 min.	Kadettid — Borisov, Allert, Reinveg, Koik, Kriisk ja Lest, ltn. Raamat, v.a.o. Miller, v.a.o. Voll ja asp. Treimann	Sv. ü. õ.	25. V. 24.
Hüpped.				
Kaugushüpe hoota	2,94	Rms. Johannes Romandi	Side pataljon	5. VIII. 26.
Kõrgushüpe "	1,40	Rms. Elmar Rähn	" "	5. VIII. 26.
Kolmikhüpe "	8,72	Kdt. Elmar Reinveg	Sõjakool	3. VIII. 26.
Kaugushüpe hooga	6,39	Rms. Elmar Rähn	Side pataljon	27. VI. 26.
Kõrgushüpe "	1,70	V.a.o. Oskar Juurikas	Tall. sv. haig.	24. VI. 25.
Kolmikhüpe "	13,50,5	Rms. Elmar Rähn	Side pataljon	8. VIII. 26.
Teivashüpe	3,30	N.a.o. Johannes Laur	10. jal. rülg.	24. VII. 27.
Tõuked ja visked.				
Kuulitõuge tug. k-ga	13,15	V.a.o. Johannes Luuk	Side pataljon	10. VIII. 27.
Kuulit. mõl. k-ga kokku	23,35	Rms. Gotf. Rosenblatt	10. jal. rülg.	8. IX. 23.
Kettaheide tug. k-ga	37,44	N.a.o. Evald Tipner	Keh. kasv. kurs.	24. VII. 27.
" mõl. k-ga kokku	66,98	Rms. Gotf. Rosenblatt	10. jal. rülg.	10. IX. 23.
Odaviske tug. k-ga	52,57	" Aleksander Verder	I. div. suurt.	10. VIII. 27.
" mõl. k-ga kokku	74,82	" Arved Leht mets	Auto-tank. div.	19. VIII. 25.
Granaadiviske	78,50	" Aleksei Aav	II. div. suurt.	10. IX. 23.
Raskusheide (12,5 kg.)	15,45	Veltv. Herm. Blumberg	Sv. ü. õ.	21. VI. 25.
Ujumine.				
50 m vabaujumine	34,7	Rms. Nik. Michelson	Meh. töökojad	10. IX. 23.
100 " "	1,26,9	V.a.o. Friedrich Sirk	Merekindl.	14. VIII. 27.
200 " "	3,52,9	N.-ltn. Aleksander Kruuse	Keh. kasv. kurs.	17. VII. 26.
400 " "	7,54,4	Asp. Ervin Aunapruu	Sõjakool	14. VIII. 27.
500 " "	10,31,7	Rms. Vladimir Almos	6. jal. rülg.	20. VIII. 25.
1000 " "	22,32,9	Noor Vladimir Chacott	Sv. ü. õ.	18. VII. 25.

Võistlusala	Eesti kv. rekord	Rekordi püstitaja	Väeosa	Rekordi püstit. aeg
4×50 m teateujumine	2.47	V.a.o. Arnemann, n.a.o. Saarva, v.a.o. Viilup ja II j.m. Saks	Merevägi	7. VIII. 26.
Suusatamine.				
5 km	22.27	Rms. Edgar Freiberg	Allohv. kool	22. I. 28.
10 "	42.47	N.-ltn. Artur Veborn	1. soomusr. r.	16. II. 28.
25 "	1.50,32	" Oskar Mõttus	1. jal. rüg.	19. II. 28.
Kiirusutamine.				
500 m	53 sek.	Rms. Aleksander Mitt	Side pataljon	23. II. 27.
1500 "	2.44,6	" " "	" "	23. II. 27.
5000 "	9.48,2	" " "	" "	23. II. 27.
Tõstmine.				
Sulgkaal:				
Ühe käega rebimine	50	Rms. Richard Pärn	Lennuv. rüg.	8. II. 24.
" " tõukamine	67,5	Spets. Roman Grossberg	Merevägi	20. I. 28.
Kahe käega rebimine	65	Rms. Richard Pärn	Lennuv. rüg.	8. II. 24.
" " tõukamine	87,5	Spets. Roman Grossberg	Merevägi	21. I. 28.
" " surumine	65	Noor Ferdinand Ermel	2. jal. rüg.	6. VIII. 26.
Kergekaal:				
Ühe käega rebimine	65	I j. m. Arn. Rätsepp	Merevägi	9. XII. 24.
" " tõukamine	75	Noor Osvald Saar	Sv. ü. õ.	7. II. 26.
Kahe käega rebimine	75	" " "	" "	4. II. 26.
" " tõukamine	100	" " "	" "	5. II. 26.
" " surumine	72,5	Rms. Ed. Liibusk	Side pataljon	4. VIII. 26.
Keskkaal:				
Ühe käega rebimine	65	Noor Paul Jüris	7. jal. rüg.	6. VIII. 26.
" " tõukamine	78,75	Kapr. Karl Tomp	2. soomusr. r.	6. VIII. 26.
Kahe käega rebimine	80	Kapt. V. Teetsmann	Ratsa rüg.	8. XII. 24.
" " tõukamine	105	Rms. Osvald Saar	Sv. ü. õ.	6. VIII. 26.
" " surumine	80	Noor Paul Jüris	7. jal. rüg.	6. VIII. 26.
Poolraske kaal:				
Ühe käega rebimine	72,5	II j. m. Leonhard Kukk	Merevägi	20. I. 28.
" " tõukamine	87,5	" " "	" "	20. I. 28.
Kahe käega rebimine	92,5	" " "	" "	20. I. 28.
" " tõukamine	127,5	" " "	" "	20. I. 28.
" " surumine	90	" " "	" "	20. I. 28.
Raskekaal:				
Ühe käega rebimine	85	Kpr. Arnold Luhaäär	Side pataljon	20. I. 28.
" " tõukamine	105	" " "	" "	20. I. 28.
Kahe käega rebimine	110	" " "	" "	20. I. 28.
" " tõukamine	140	" " "	" "	20. I. 28.
" " surumine	97,5	" " "	" "	20. I. 28.

SISUSTIK: Eesti laulab. IX üldise laulupeo puhul 30.VI.—2.VII. 1928. a. Tallinnas. — A. Traksmann.

Kaitseväe kasvatus ja väljaõppe alalt. Uusi juhendeid ja õppekavasid. — 1. dets. 1924. a. langenud kadettidele püstitatava mälestussamba nurgakivi asetamine Tondil, 17. mail 1928. a. — Võnna Jahingu aastapäeva, 22. juuni, puhul; E. M. Dokumente Vabadussõjast. — N. R. Kiri Pariisist. — E. M. Üks huvitav arupärimine. — A. R. Inglise kergeristleja „Canterbury“ külaskäik Tallinna 13. VI. — 18. VI. 1928. — Andmeid Vabadussõja ajal Balti meres teotsenud Briti merejõudude kohta. — Eesti Vabadussõjas ilmutatud sõjaliste teenete eest Suur-Britannia riigimeestele ja sõjaväelastele annetatud Vabaduse Ristid. — A. T. Suvise sõjalise õppuse tulemusi koolides. — A. R. Kangelaste keskel. Alamkapten Jüri Ratassepp. — Kustas. Laulupidudest ja rahvuslisest ideoloogiast. — E. Margusson. Meie keskkooli kasvandikkude tervislikust seisukorrast. — J. Kõstner. Surma kaste. Levisiit tuleviku sõjas. — J. M. Mida tuleks meil väljatöötada majandusalal. Näiteid varustussüsteemidest. — N. Rg. Õppeabinõudest suurtükiväes. — K. N. Korterivarustuse raha ja tulumaks. — J. Loorits. Huvireis maailma suurimasse sõjaakadeemiasse West-Point'i. — E. L. Raudteede mobilisatsiooni plaan ja selle täitmise prantsuse raudteedel 1914. a. Maailmasõja algul. — A. Zemel. Kaldpinna koefitsiendi („ λ “) suuruse hindamine laskmise kestel. — V. K-s. Mõtteid suusk-jalgratturite üksuste väljaõpetamise alalt. — A. Moor. Välja rohelisse! — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Kaitseväe elu. — Sport kaitseväs.

Tõsiselt oma rahvuse pidupäevadele kaasa elada ja tuhandetest suudest kõlavast laulust rõõmu tunda suudab ainult see, kes vaba majanduslistest muredest, rahva eneseavalduse suurpäevadest osa võtab.

Sellepärast kinnitage oma kinnis- ja vallasvara

tuleõnnetuse

ja põllusaak

raheõnnetuse

vastu oma rahvuslikus ja kildkonna huvi-
:: dest v a b a s kinnitusasutuses ::

Eesti Omavalitsuste Kinnitusseltsis

„OMA“

Iga eestlane pidagu meeles

- 1) et rahva jõukus oleneb tema üksikute liikmete jõukusest,
- 2) et jõukust saab tõsta ainult tööga, püsivusega ja eriti kokkuhoidmisega ja
- 3) et igalpool välismail on kõige tähtsama kokkuhoidmise abinõuna tuntud elukinnitus.

:: Sellepärast iga tõsine mõtleja eestlane ::

kinnitab oma elu!

Ta teeb seda Eesti Omavalitsuse Kinnitusseltsis „OMA“, sest „OMA“

- 1) pakub igaühele kõige kasulikumaid kinnitustingimusi ja
- 2) on Eesti ettevõtte, mille kapitalid Eesti rahva huvides töötavad.

SELTSI JUHATUS, Tartu, Lihaturg 7.

Telefonid: juhatus: 5-62, üldine: 3-44.

PEAAGENTUUR, Tallinn, Rüütli ja Harju tän. nurgal nr. 15/46.

Telefon 18-58.

:: Agendid kõigis linnades, alevites ja valdades. ::

Shokolaadi, biskviidi ja kompveki vabrik

GINOVKER & Ko. A-S.

Soovitab:

Biskviiti, Kompvekke, Shokolaadi,
Halvaad, Semitaki.

TH. STEMPEL

TALLINN,

PIKK TÄN. 15.

ASUT. 1867.

**Pesu, linane ja
kujutud kaup.**

Kardinad ja vaibad.

Supelmantlid,

supelkingad,

supelkätterätikud,

supelülkonnad,

supeltanud.

Paberossikestade ja papitööde vabrik

„Georgi“

Asut. 1897. a.

TALLINNAS, Vaksali puistee nr. 3, kõnetr. 4-27.

Soovitab oma proovitud headuses

paberossikesti

kõrgeväärtuslikust (valge ja maisivärv.) paberist, nii kui igalpool tuntud. Prantsuse paberist „les dernières cartonches“ ja papitööde jaoks koonast puhtalt ja hästi väljatöötatud

karpe mitmes suuruses ja vormis, kondiitri-, pagari-, koloniaalärilede, kosmeetika laboratooriumidele, apteekidele, rohukaupl. jne.

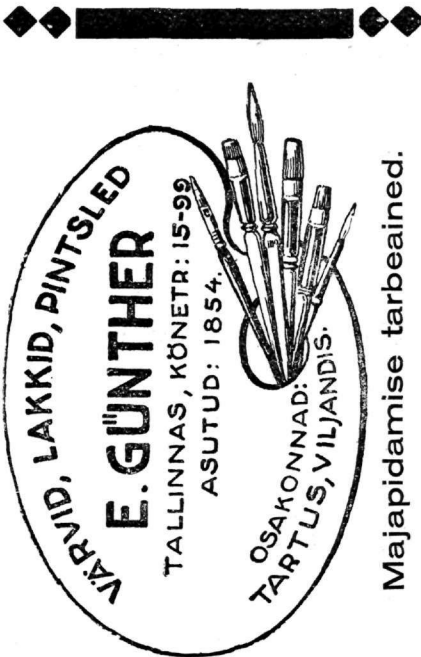
Papptaldrikuid puuvilja, kookide ja marmelaadi jaoks; masinaga väljatöötatud tuntud ilusaid ümargusi karpe ja **patenteeritud postkaste.**

Palume lähenevat laulupidu arvesse võttes tellimisi aegsasti sisse anda.

Josef Glaudan'i päranduse hooldajad:
K. Juchnevitz, S. Ybersland, K. Vittkovsky.

Parfümeeria- ja kosmeetikakaubad.

Suures valikus

Majapidamise tarbeained.

Ainult hea ja loomutruu raadiomusika kuulamine pakub lõbu.

Ameerika parem valjuhääldaja „Bi-Cone“ ja „Standard Electric“

vastuvõtjad võimaldavad Teile kodus seda naudingut!
Suur ladu igasugu raadioaparaatide tarbe-
asju ja materjale isehitajatele

Väljasaatmine provintsi postiga 24 tunni jooksul
Möödukad hinnad. Eeskujulik teenimine. Täielik
vastutus headuse eest

TEHN. BÜROO

„Standard Electric“

Ins. A. E. REINEKE

Tallinn, Vene 11-a, kõnetr. 27-90

Telegr. „Microphone“, TALLINN

A/s. „LADU“

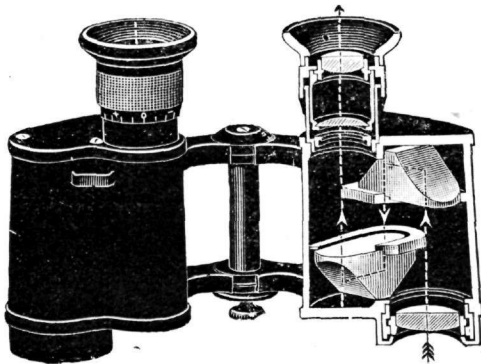
TALLINN, Valli tän. nr. 4. Tel. 28-08.

Müüb suures maitserikkas valikus kõiksugu **manufaktuurkaupa**
võistlemata odavalt.

Hooaja uudised alati ladus!

Hooaja uudised alati ladus!

G. BERGER

TALLINN, NUNNE TÄN. 1

Asutatud 1863

**OPTIKA, KIRURGIA JA
FOTOTARBETE KAUPLUS**

SOOVITAB

Prisma pinoklid, kompassid, tsirklikastid, maamõõtja instrumendid: niveliirid,
teodoliidid jne. ∴ ERNST LEITZ'i mikroskoopid ja epidiaskoopid.

Foto aparaadid ja tarbeasjad.

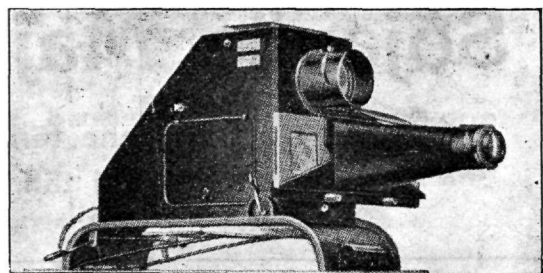
Kirurgia instrumendid.

Elektri aparaadid.

Raadiostaadid **Sanax & Fön.**

ESITAJA:

E. Leitz, Wetzlar. — H. Wild, Heerbrugg,
Shveits. — Kern & Ko, Aarau, Shveits. —
G. Heyde, Dresden. — O. Fennel, Cassel.

ARSENAL

TALLINNAS,

Suur Karja tänav nr. 1.

*

Telefonid Arsenali keskjaama kaudu.

Võtab vastu peale Sõjamineisteriumi tellimiste ka tellimisi teistelt riigiasutustelt, eraisikutelt ja ettevõtetelt peaaesjalikult autode, mootorite ja muude masinate osade, koonus-, tigu ja igasuguste teiste hammasrataste, tigufreeside, kuivade, määrgade ja poolmäärgade elementide, hobuseraudade, vankrite, plekksepa ja peenlukksepa töödelekaalide ja shabloonide valmistamise peale; igasuguste laskeriistade, sihtimise ja optiliste abinõude parandamise ja kordaseadmise alal. Toimetab autokummide pealepressimist, rataste valmistamist ja rautamist (vitsa pealetõmbamist) külmalt, pressi abil, millede vitsa paksus on kuni $\frac{3}{4}$ ja laius kuni 6 tolli ratta läbimõõdu juures kuni 170 cm ehk 67 tolli; vase valu kuni 100 kg. iga üksik tükk, teeb stantsimise, nikeldamise, mustamise elektrotehnilisi ja muid töid. Hinnad ajakohased.

Sõjaväelastele kõige soodsam sisseostukoht

Müüme võistlusvõimeliste hindadega head ja alati värsket:

Kolonialkaupu: suhkur, jahu, riis, manna, konserveid, kompotid, kompekid jne.

Pudukaupu: kindad, sokid, saapad, kalossid, kaelasidemed, triiksärgid ja muud pudu- ja kosmeetikakaubad

Veini- ja tubakakaupu: kodumaa veinid, liköörid, napsid, riigiviin, piiritus, denaturaat, õlu, tubakas, paberossid, kestad, tuletikud jne.

Sõjaväe Majandusühisus,

Tallinn, Vene tän. 5, telefon 9-42.

Tartu, Rütli tän. 6, telefon 11-16.

Sõjaväeosadele

kõige soodsam odava liha-,
seapäidikute ja rasvade
ostukoht

ühisus

„Estonia Eksporttööstused“

Tallinn, S. Tartu mnt. 79. — Postkast 33. Tel. 29-53 ja 25-51.

Oskar Kilgas'e trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Tallinn, Püri tän. 3

Telefon 2-23.

Valmistab:

Siidisukke

Floorsukke

Villaseid sukke

Laste sukke

Meester. sokke

Trikoopesu

Siidipesu

Laste ülikondi

Supelülikondi

Spordiülikondi

P e s u p i t s e: (Klõppel) Vene, broderii ja gipüür. Ainukene sellelaadiline suurtööstus EESTIS. - Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa.

Nõudke ainult meie kaupu.

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tän. 29.

*

Telefon 33-11.

Avatud iga päev kella 9—2.

Pank võtab raha hoiule jooksvale arvele ja tähtaja peale igasugustes summas ja maksab ajakohast protsenti.

Pank diskonteerib vekseid, annab laenusid ja toimetab kõiki panga operatsioone.

Rahasaatmine kõikidesse Eesti linnadesse ja rahvarikkamatesse kohtadesse.

Panga tegevuse eest vastutavad Tallinna majaomanikud — panga osanikud — oma kinnisvaradega.

Eesti Piimatööstuste Ühing

Tallinn,
Lai t. 41, ETK majas

„EPTÜ“

Telefon
nr.nr. 20-91 ja 26-07.

Ühistegeline piimasaaduste väljaveo keskkorraldus.

Eksporteerib võid ja muid piimasaadusi, makstes kõrgemaid päevahindasid.

Varustab piimatalitusi paremate piimatalituse - masinate ja igasuguste meiereitarvetega, mõõdukate hindade ja sootsate maksutingimustega. Soovitab ka karjapidajatele paremaid piimaveo kanne, kurve jne.

Annab piimatalitustele oma eriteadlaste läbi nõu ja juhatusi ning toetab neid laenudega.

EPTÜ paneb suurt rõhku või kvaliteedi tõstmisele ja tema teenistuses seisavad paremad piimaasjanduse instruktorid.

EPTÜ töötab täiesti ühistegelisel alusel ja seisab igapidi piimaühisuste huvide teenistuses, sellepärast saadavad piimaühisused oma või EPTÜle ja astuvad ka tema liikmeks.

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja 15

Telefonid : 9-86 üldine

9-89 juhatus

Telegr. aadr. : „Kommertsbank“

29-61 kassa, välisvaluuta, diskonto ja inkasso.

Võtab raha hoiule ja maksab kõrget ajakohast protsenti.

Annab laenusid vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb välisraha ja tshekke.

Saadab raha teistesse linnadesse kodu- ja väljamaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja tähtsamates väljamaa linnades.

Kiire pangatavalitus.

Panga juhatus.

EESTIMAA PÖLLUSAADUSTE ÜMBERTÖÖTAMISE

Osaühisus

„VIRU“

TALLINN,

Suur Kloostri tän. 22/18.

Telegr. aadress : „VIRUOSA“.

Kõnetraat 8-13.

Vabrikud : RAKVERES ja KADRINAS

Valmistavad :

kõrgeväärtuslikku kartulitärklist, kartulihelbeid, kartulisiirupit, glükoosi.

Peaesindaja :

A.-S. Rumberg, Tuberg & Ko., Tallinnas.

Põllumajandusline Keskühisus „ESTONIA“

asutatud 1911. a.

**Vanem ja suurem ühistegeline piimasaaduste väljaveo kesk-
korraldus Eestis.**

Aastaläbimüük — kuni 21.000.000.— krooni, liikmeid — piimaühinguid üle 210.

Eksporteerib kuni 60% eesti võist.

Omad meiereid maal, piimaäri ja väikemüügi kauplused Tallinnas.

Keskühisus peab ülal meierite ettevalmistamiseks Õisu Piimanduskooli.

Õisu mõisas, Viljandimaal, karja, sigade ja kodulindude tõulavad.

Omad piimandus-eriteadlased ja instruktorid.

Eksporteerib: võid, juustu kaseiini ja kõiki piimasaadusi.

Importeerib: piimatalitussiseseadeid, igasuguseid piimandus- ja karjandustarbeid ning abinõusid. Karjajõutoite.

TALLINN, JAANI TÄN. 6.

Telegrammid: „Zentrestonia“.

Telefonid: Võikaubandus osakond 33-65. Kauba osakond 20-90. Korrespondents ja ekspeditsioon 32-58. Informatsioon ja igasugused teated 21-42.

L a o d: Uus-Hollandi tän. nr. 11, telefon 23-56.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri Osühisus. Asutatud 1847 a.

Ketrusvärinaid 500.000.

Kangrutelgi 4.000.

Valmistatakse:

puuvillariief igat seltsi pleekimata,
pleegitud ja värvitud; lõnga, sukalõnga ja vatti.

VABRIK: Kreenholm, Narva kaudu.

VALITSUS JA LADU: Tallinnas, Pikk t. 68, telef. 7-31 ja 32-95.

Parim, soliidseim ja moodsam

jalanõu

kannab

kaitsemärki

Estoking
Tallinn

Saku õlletehas A/s.

ÕLU

ja

MÕDU

Pealadu:

Tallinn, S. Kloostri 10-12 Kõnetr. 17-48.

Klaasi igaks otstarbeks!!

Akna-, peegli-, vaateakna-,

ornament-, traat-, alabasterklaasi j. n. e.

Hõbetatud ja vaasitud peeglid.

Klaasisepa tööriistad.

Puukivi põrandad „FAMA“

koolidele, kasarmutele, haigemajadele, elukorteritele, töökodadele,
— — vabrikutele j. n. e. igas värvis ja paksuses. — —

Hügieeniline kuivatisküte.

Patenteeritud „Türk“ aparaatidega uute ja niiskete korterite kuivatis
6 päeva jooksul.

Peeglite vaasimine ja hõbetamine.

— — Kõige täielikum sissesead Eestis. — —

Nimetatud tööstuste ja alade ainuesitused Eestis.

A. LUBERG & Ko.

TALLINN, Uus tän. 28.

Telefon 13-79.

Telegrammi aadress: „Aluberg, Tallinn.“

Iludus

on eesmärk, eksterikultuur - tee.

Selleks tarvitage

- „Aok“ — tedretähesalvi
- „Aok“ — seepi
- „Aok“ — naharavimiskreemi
- „Aok“ — meriliiva mandlikliisid
- „Aok“ — pulbrit liigsete juuste hävitamiseks
- „Aok“ — puudrit
- „Aok“ — ihuharju Dermaok
- „Zavof“ — juustepesemispulbrit.

A/S. „EPHAG“

Harju tän. 41, Narva mnt. 42.

Pikalaenu Pank, Tallinn

Telegrammi aadress: Riigipank.

Telefoni numbrid:

President 14-91.

Direktor 32-34.

Inspektor, Pearaamatupidaja 1-68.

Operatsiooni saal 14-73.

Raamatupidam., hüpoteegi jaosk.,
ekspertid 18-20.

Maailma parimad jalgrattad

Inglise

Prantsuse

Saksa

Dunlop

kummide

peal.

Ainuesitaja:

Carl Tammann

Müügil igas linnas ja alevis.
Tallinn, Pikk t. 19, tel. 31-25.

J. PUHK & POJAD

TALLINNAS

PEAKONTOR: RANNAVÄRAVA PUIESTEE Nr. 21

Telefonid: 15-84, 24-33, 26-15, 28-11. Telegr.: PUHK-TALLINNAS

Tartu kontor: Riia tän. 60. Tel. 5-84	Pärnu kontor: Nikolai tän. 6. Tel. 190	Narva kontor: Tallinna mnt. 5. Tel. 27	Valga kontor: Vabaduse t. 32. Tel. 91
Viljandi kontor: Tallinna tän. 3. Tel. 211	Petseri kontor: Turuplats 9. Tel. 70	Jõgeva kontor: Jaama tän. 2. Tel. 35.	Rakvere kontor: Laadaplats 27. Tel. 105

ALATI LADUS SAADAVAL

NISUPÜÜLID

EESTI PAREM — KALEV — KUNGLA — SAMPO — SÖRE —
POOLSÖRE JA MANNA

RUKKIPÜÜLID — RUKKIJAHUD

RUKIS — KAER — ODRAD

SUHKUR

IGAT SELTSI

TEE — RIIS — HEERINGAD — SOOL

Metallitööstus ^{A/s.} „ILMARINE“

End. F. VIEGAND — Asut. 1859

TALLINN, Rannavärava puiestee nr. 21 — Telef. 1-39 ja 12-60

Valmistab:

Aurumasinaid ja katlaid
meiereidele ja muuks otstarbeks

Naftamootorisi „RUSS“
9—50 h. j.

REHEPEKSUMASINAID

hobuse veole saada ladust ühes veovärgiga ehk ilma.

TRANSMISSIOONISID ja nende ^{Kõiksuguseid valutöid} osasid. **TERASEST, MALMIST JA VASEST.**

VESKI OSASI alati ladus saadaval. Igasugused parandusetööd tehakse kiiresti ja hästi.

Täieline vastutus töö headuse eest.